vi människor

NR 2/79
Årg. 31
Kr. 12:—

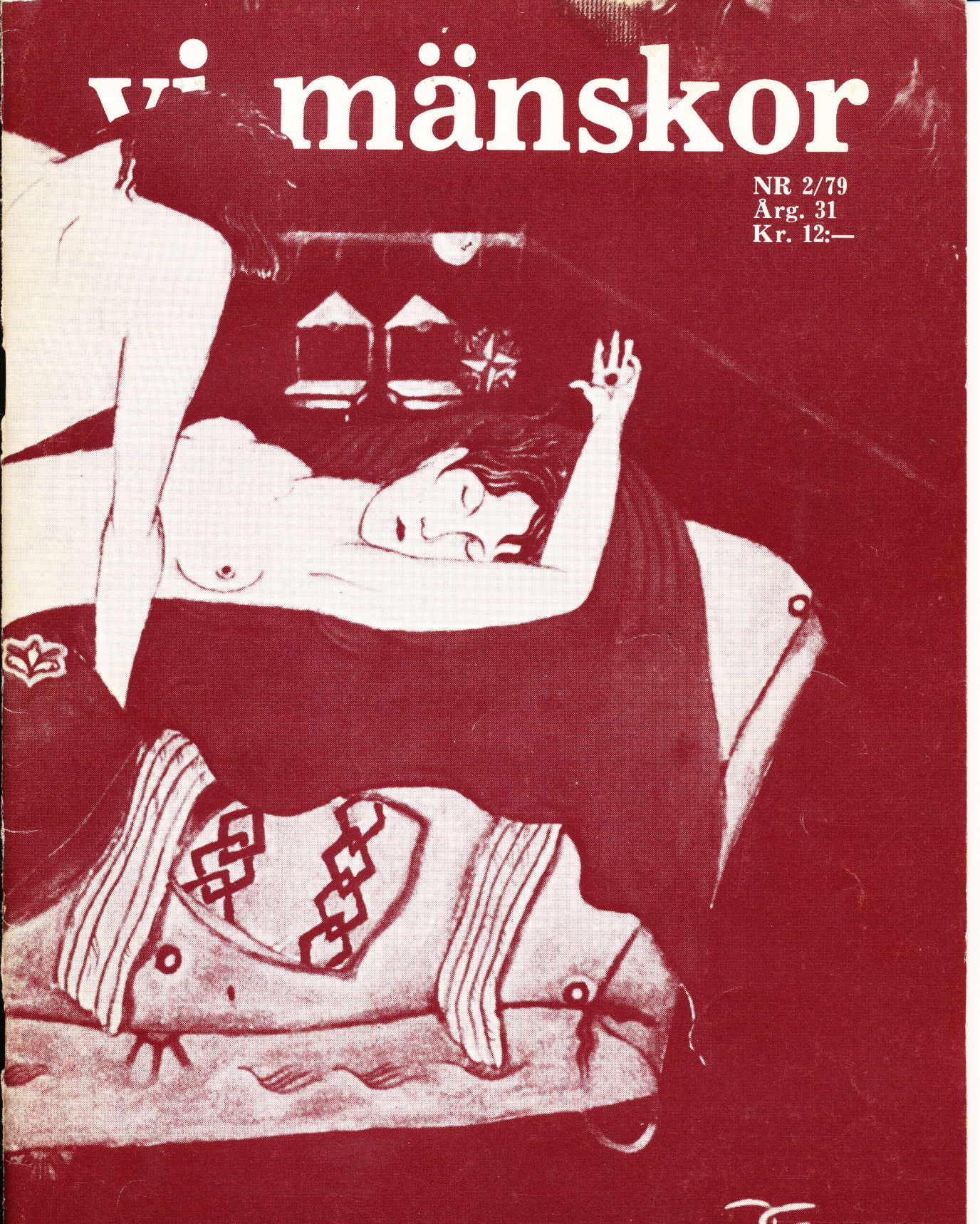

OM SEXUALITET

innehåll

DEN POLARISERADE JÄMLIKHETEN
LW sid 3

UR "KÄRLEKENS DIALEKTIK"
Göran Palm sid 5

"DOM LÅG DÄR OCH DOMPA PÅ, MEN JAG VÄNDE MIG MOT VÄGGEN OCH SOV".
Om den odramatiska men inte okomplicerade sexualiteten i det västerbottniska bondesamhället skriver **Agneta Norberg.** Om graviditetsskräck och "ballhot" men också om glädjen att hitta en älskare på gamla dar: "Vi tog igen allt vi saknat. Och gammelklockan som inte slagit på tio år — den började slå som en tok".
Sid 6

HUR SKULLE KÄRLEK KUNNA RÄCKA TILL ÄT DUSSIN?
Dikt av **Astrid Pettersson.**
Sid 9

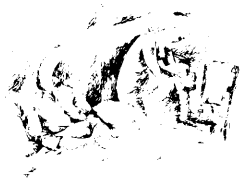

VARFÖR RÄCKER INTE KÄRLEKEN TILL LUSTEN?
Anneli Ewers
Sid 11

KÄRA OTTAR.
Prolog av **Annika Nordin.**
Sid 12

ÄR VI SLAVAR UNDER SEXUALITETEN?
Den sexuella lustens koppling till fortplantningsdriften har vållat mänskligheten bekymmer genom århundraden. Olika tider har med olika teorier och moralbegrepp försökt kontrollera sexualiteten. **Hjördis Levin** redovisar idétraditionerna men ifrågasätter också den moral vi nu fått, när sexualitet och fruktsamhet skilts åt.
Sid 14

"JAG SKULLE VILJA BLI SÅ HUVUDLÖST FÖRÄLSKAD SÅ JAG DOG"
"Det är många som säger till mej att dom inte fattar att jag inte har något sunt behov av trygghet. Och det har jag kanske inte... Varför skulle man stanna kvar i ett förhållande om man inte är på något sätt förälskad längre? Då slösar man ju faktiskt bort sitt liv och sin tid." Intervju: **Anneli Ewers.**
Sid 18

DEN OMÖJLIGA TJEJDRÖMMEN.
Anneli Ewers.
Sid 20

DET TOG ÅR INNAN MIN SAMLAGSSKRÄCK FÖRSVANN.
Lena Jansson berättar om sin uppfostran till sexualskräck, främlingsskap för sin egen kropp och rädsla inför mannens.
Sid 22

VILL DU HA DÖRREN STÄNGD...
Sång av **Torkel Rasmusson.**
Sid 26

MEDEL ELLER MÅL?
Dikt av **Maria Stähl.**
Sid 27

LÅT KÄRLEK OCH POLITIK BEFRUKTA VARANDRA!
Karin Lentz tar utifrån svenskt 70-talsperspektiv upp frågan hur vi ska kunna förena kärleken och politiken, hur den politiskt medvetna kvinnan ska kunna bli accepterad både som kamrat och älskarinna.
Sid 28

MITTEN: SKV-NYTT OCH AKTUELLT

ATT KNULLA TYCKS VARA ETT SÄTT ATT UMGÅS
Maria-Pia Boethius
har samtalat med några tonåringar om synen på sexualitet, om lördagsfyllan, "knulltvånget" och den gamla dubbelmoralen som gör flickan som ligger med många till en hora, men pojken till en Don Juan.
Sid 31

"...TY VI LEVER SVEPTA I HEMLIGHET"
Ulla Torpe skriver om en passion vid femtio.
Sid 34

HORAN BEKLAGAR SINA KUNDER
Bilder och texter ur en kommande bok av konstnären **Stig Danielsson,** som levt i flera år med prostituerade. Han ser prostitutionen som en naturlig förlängning av det man—kvinnospel vi alla får lära oss. Hororna men också kunderna är manssamhällets offer.
Sid 36

LOVE FOR SALE
En insändare.
Sid 39

KÄRLEKENS KONST. OM OFÖRMÅGA OCH VANMAKT.
Ingrid Strömdahl skriver om de tankegångar kring kärlek och sexualitet som finns hos Erich Fromm och Wilhelm Reich.
Sid 40

LÄSTIPS
Sid 43

KVINNOR OCH SEXUALITET — UTAN FACIT
Fyra böcker anmäls av **Kersti Jalava.**
Sid 44

RECENSIONER
sid 46

vi mänskor

utges av
Svenska Kvinnors Vänsterförbund.

Nummer 2/79
Årgång 31

Besöksadress:
Adolf Fredriks Kyrkogata 12
tel. 08/20 37 56

Postadress:
Box 3120
103 62 Stockholm

Redaktion:
Louise Waldén, redaktör
Bodil Österlund, red.sekr.
layout

Redaktionskommitté:
Eva Palmær, Valborg Svensson, Harriet Clayhills, Gunilla Myrberg, Vivan Nyström, Katja Waldén

Ansvarig utgivare:
Valborg Svensson

Vi mänskor utkommer med 6 nummer per år.

Prenumerationspris:
45 kr/år.

Postgiro:
90 24—1

Redaktionen ansvarar ej för insänt, ej beställt material.

Tryck:
Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB, Borås, 1979

I diskussionsgruppen kring detta nummer har förutom Vi mänskors redaktion ingått: Maria-Pia Boethius, Erik Centerwall, Stig Danielsson, Annika Nordin, Hjördis Levin, Torkel Rasmusson, Ingrid Strömdahl, Katja Waldén.

Den polariserade jämlikheten

Varför gör Vi mänskor ett nummer om sexualitet? När det finns så många stora och viktiga frågor att ta upp? När så många andra talar om sexualitet?

Det finns ett enkelt svar på den frågan. När vi gjort vår "generationsserie" med fyra kvinnonummer, ett mansnummer och ett barnnummer saknade vi ett nummer som beskrev mötet mellan man och kvinna. Ett nummer om den vanliga heterosexuella sexualiteten — för det är ju i det mötet det faktiskt är en poäng att vi är just kvinna och man.

Vissa spår hade vi fått upp i arbetet med generationsserien. Kvinnonumren avspeglar vad som hänt med kvinnors sexualitet i Sverige de senaste 100 åren. Från tystnaden i mormorsgenerationen — något man gjorde men inte talade om — mot en allt större öppenhet, ett erkännande av den kvinnliga sexualiteten. Det erkännandet är beroende av att graviditetsskräcken försvinner. Förr var det bara klimakteriet som gav den tryggheten. Nu finns de "säkra" preventivmedlen — men den friheten har nästan blivit ett tvång för tonårsflickorna: man får inte säga nej. *"Det verkar som om bara för att det finns preventivmedel så måste man också ligga med killar. Innan var det nog så att man låg med någon bara om man verkligen ville det"*, säger Christina i tonårsnumret.

Men man kan också se något gemensamt hos kvinnorna i de olika generationerna. Sexualiteten sätts in i ett sammanhang, är en del av en större helhet. Det kan vara kärlek, vänskap, tillit, gemenskap. Så här säger Kerstin i 30-årsnumret: *"Om jag har en killkompis vill jag ligga med honom, inte bara för det sexuella utan också för att man kommer varandra så nära att det ersätter månader av snack. Men så lätt är det inte. Väldigt få killar har den inställningen att det är en gemenskapshandling."*

I mansnumret mötte vi sexualiteten avskild från resten av livet. Den gamla dubbelbilden av antingen hora eller madonna, antingen kamrat eller älskarinna. Ola, 25 år, säger: *"Jag har mycket lättare för att snacka med tjejer som jag vet att jag inte kommer att tända på sexuellt. Då blir dom klarare för mig som människor, tror jag."*

Men där fanns också de jämlika männen, som går emot patriarkatet och som vill en dialog med jämställda kvinnor som kamrater och älskarinnor. Torkel Rasmusson skriver: *"Förutsatt att våra motiveringar till att ligga där vi ligger stämmer någorlunda överens upplever jag det också som om våra behov i grund och botten är lika, som om våra beteenden och reaktioner som kan förefalla helt konträra (motsatta) mynnar ut i samma svårigheter och längtan efter att helt och fullt nå fram till både en tät, extatisk gemenskap och en koncentrerad, självupptagen utlevelse av den egna driften."*

Mötet mellan man och kvinna i sexualiteten är än så länge ofta ett "omöte". Beroende på en hopplöst hoptrasslad härva av historiska, psykologiska, kulturella och klassmässiga omständigheter.

Den sexualitet vi fostrats till i vår kultur är ett spel av dominans och underkastelse, erövring och självplågeri, förförare och förförd, aktiv och passiv. Ett spel mellan en man besatt

av sin drift och en kvinna utan lust. Ett spel som rätt väl stämmer överens med den borgerliga könsrollsfördelningen med mannen som försörjare/beskyddare och kvinnan som beroende/hjälplös.

Nu har det yttre mönstret förändrats. Alltfler kvinnor blir ekonomiskt oberoende, självständiga, hittar en egen identitet. Alltfler män söker sig bort från den patriarkala mansrollen mot en större mjukhet och öppenhet. Vi börjar hitta varandra som kamrater och människor men vi tycks ha svårt att hitta ett förhållningssätt till sexualiteten som stämmer med den förändringen. En sexualitet som rymmer två subjekt och två objekt. Som ger plats för bådas sexuella identitet. Som rymmer kamraten och älskarinnan, vännen och älskaren.

De "nya" kvinnorna klagar över sexuell likgiltighet i sina jämlika förhållanden. De tänder på "manschauvinister" som de inte skulle kunna tänka sig att leva med.

De "mjuka" männen klagar över att de medvetna kvinnor de vill vara ihop med inte upplever dem som män. "Det är som vore jag ett väsen", sa en av dem.

Konsekvensen av detta blir dyster. Ett val mellan jämlikhet utan sexualitet eller sexualitet utan jämlikhet. Det ligger nära till hands att välja den gamla kompromissen: könlös jämställdhet i arbete och kamp, dramatiska sex-utspel privat och bakom rullgardinen. Eller flykt in i enkönade världar där man slipper kompromissa mellan jämställdhet och sexualitet.

Här någonstans finns ett allvarligare svar på den inledande frågan.

Om vi inte tar med den svårhanterliga och motsägelsefulla frågan om könens polarisering in i jämställdheten, in i den gemensamma kampen lämnar vi den åt andra krafter. Åt sexuella marknadskrafter som om och om igen vevar samma sado-masochistiska spel och förstärker falska skillnader mellan kvinnor och män. Åt en marknad som gör oss till konsumenter av ångestfylld sexualitet i stället för att vi frigör vår egen lust. Åt en människosyn som skapar prostitution, som får män att förakta kvinnor och kvinnor att hata män. Och vi ger inget alternativ till alla de unga tjejer och killar som idag ser jämställdheten mellan könen som något trist och könlöst. Som reagerar som Liselotte i vårt tonårsnummer: *"Jag vill bli behandlad som en kvinna. Jag hatar dessa rödstrumpor. Jämlikheten är det stora felet. Kvinnan vill inte ha den."*

Kvinnorörelsen började som en kamp om jämställdhet på männens villkor. I den kampen var kvinnlighet en belastning som vi inte kunde kosta på oss. När vi blev tillräckligt många började vi hävda våra egna erfarenheter, kvinnokulturen, mot männens kultur. När

vi blivit ännu lite starkare kan vi kanske börja ta in polariseringen, det manliga och kvinnliga, igen. Därför att vi själva upphävt förtryckarspelet genom att sluta definiera oss själva som förtryckta och förförda. Kvinnokampen kan breddas till en kamp mot ett patriarkalt förtryck, där gränsen inte lika självklart går mellan könen utan mellan dem som vill bevara och dem som vill förändra. Tillsammans med de anti-patriarkala männen kan vi börja formulera alternativet, den polariserade jämlikheten som rymmer både kamratskapet och sexualiteten. Där våra olikheter blir en styrka och det gemensamma finns mellan oss.

Vi kan börja med att sätta huvuden på alla halshuggna kvinnokroppar och kropp och underliv på alla mansansikten som guppar ovanför slipsknuten. Börja leta efter en avdramatiserad sexualitet där samlagen kunde vara samtal som spann från vardagligt småprat till intensiv kommunikation. Där kvinnor kunde lära sig av mäns erkännande av den fysiska kärleken som något i sig och män av kvinnors sätt att se den som en del av helheten. En del av den gamla dramatiken kommer vi väl att sakna, men vilken kraft skulle inte frigöras den dag kvinnor och män på alla plan stod sida vid sida.

Vi hade hoppats att det här numret skulle synliggöra det alternativet men vi har än så länge bara hittat det i fragment i samtal, dikter och bilder. Mest är det ett fortsatt nystande i den trassliga härva vi har att göra upp med. Och dessutom som vanligt, när det rör sig om sådana här frågor, en dominans av kvinnoröster. De män som skulle skrivit har av olika skäl inte gjort det. Därför känns det bra att en man, Göran Palm, får formulera en del av alternativet. På nästa sida finns några avsnitt ur hans långa "lärodikt" *Kärlekens dialektik* (publicerad bl a i "Ur dikter på vers och prosa 1976", Norstedts).

LW

Varför är kroppens/själens erogena zoner
skuldbelagda eller dunkelt helgade i vår
kultur?
Därför att människans befrielse är oönskad.

Vi kryper tätt intill varandra,
så att det ibland ser ut
som om vi smälte samman
till en enda kropp och själ.
Men det är då vi samlar kraft
för att bli två!
Vi lutar oss emot varandra
för att lära oss stå raka,
av egen kraft.
Sen kan vi gå vart vi vill.
Från varandra, till varandra.
Men kurar vi oss ängsligt samman,
ständigt viskande varandras namn,
krymper kärleken i äktenskaplig anda
till en liten madrasserad bur,
och i den kan ingen stå på egna ben.
Det är för trångt för det.
De unga tu blir ett,
som det så rullstolsbundet vackert heter.
Låt oss aldrig bli färre än två,
käraste!

Kärleken är inte målet utan vägen dit.
Målet är att du blir du och jag blir jag
och ordet vi blir kött.

*

När strömmen kopplas på
sker ständigt samma sak med oss.
Den som är ovanpå den andre
blir grym och fräck i munnen,
och den som ligger under
blir matt och uppgiven.
Oavsett v e m som ligger under.
Detta är guden Eros'
fruktansvärt grova parodi
på klassamhällets maktutövning.
Men vi som är förblindade av kättja
framför hans skådespel
med samma oförställda glädje varje gång.
Vad det är skönt att härska oinskränkt!
Vad det är skönt att lyda villkorslöst!
Dialektiken
tar i lönndom över detta spel.
Medan jag lystet utnyttjar mitt överläge
växer sig vanmakten större och större
i m i n a armar och ögon,
tills jag bara längtar efter
att ge upp som du.
Och medan du allt mera undergivet
jämrar dig och ber om nåd
växer sig makten starkare och starkare
i d i n a armar och ögon,
tills du bara med möda
orkar låtsas vara svag.
Så blir du man och jag din kvinna.
Du smeker mina bröst.
Jag ber dig vara rädd om mig.
Men under spelets gång,
från lek till allvar och tillbaka,
avlas en tredje kraft, som växer till
för varje gång vi byter roller.
Så föds till slut syntesen.
En ömhet stark som gräs
slår undan både makt och vanmakt
och kastar oss med heta själar
in i jämlikhetens plötsligt öppna famn.
Kärlek och politik
har samma namn för denna kraft: vi.

*

Med eller utan hjälp av porr
går det att skärma av de erogena zonerna
så att man säkert får sin veckokick
och lika säkert slipper undan osedd
i den skymningsdunkla älskogen.
Men kärleken — i motsats till prostitutionen —
kan bara växa i det oförställda,
där kropp och själ är ett.
Å vad den gör sig stum
så snart det kommer offervilja,
plikt och panisk skräck för band
in i dess öppna sköte, kärleken!
Sprit kan också nämnas.
Liksom prestationsbegär.

Då kopplas strömmen av.
Kropp skiljs från själ.
Kärleken söker sitt även på detta sätt:
genom att ständigt gäcka
sina langare och narkomaner.
Bara dess utanverk låter sig marknadsföras.
Kärleken själv gör sig tung och död.
Men i det svaga, starka gräset
är den lätt
och hela luften genomsyrande som dagg!
Den som törs dricka där
har chans att bli
och sen förbli sig själv.
Ensam, tillsammans.
Ensam, tillsammans.

När stormen fällt de höga
och till synes friska träden
reser sig gräset från marken på nytt
som om ingenting hänt.

Göran Palm

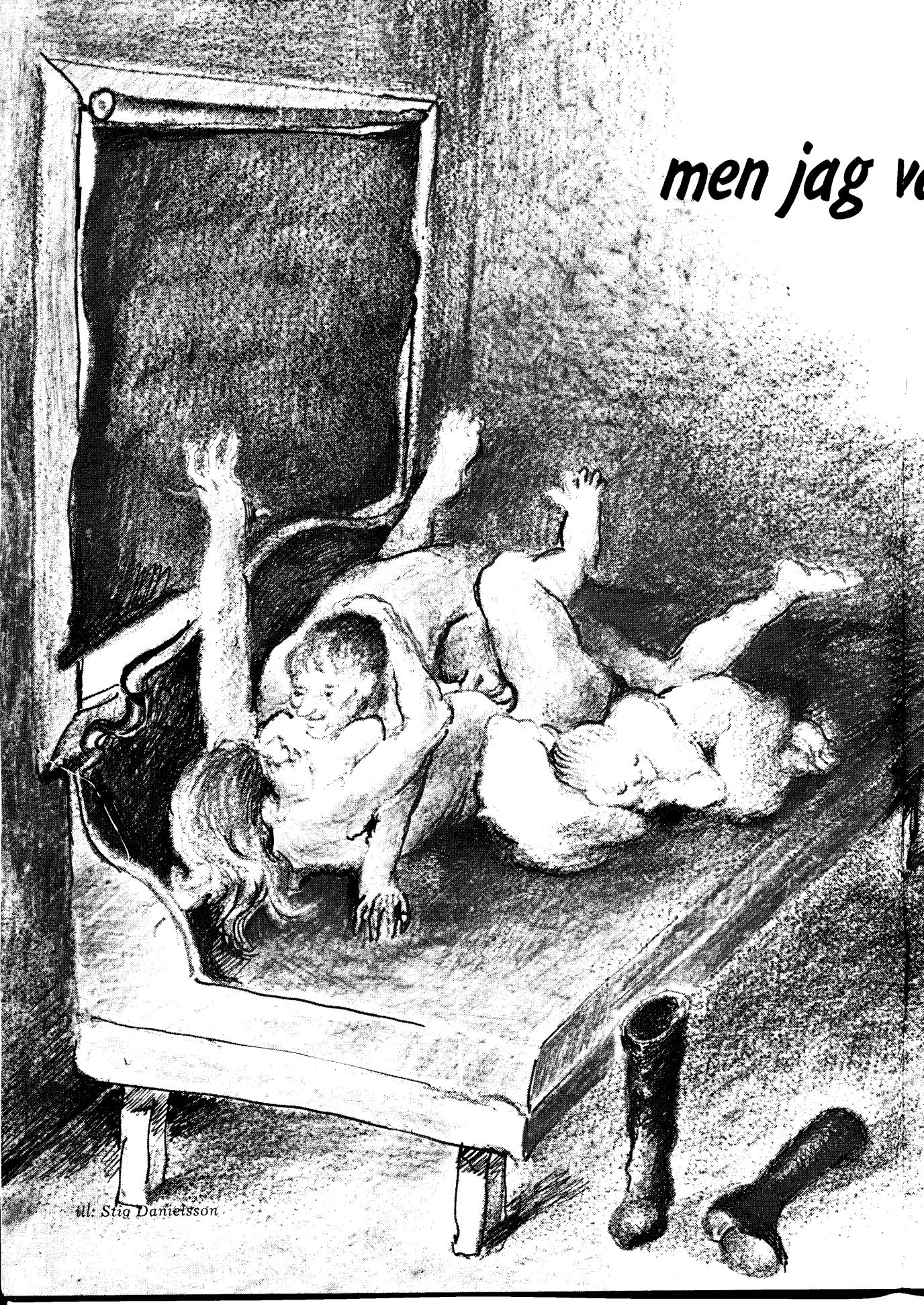
men jag v
ill: Stig Danielsson

"Dom låg där och dompa på, vände mig mot väggen och sov"

av Agneta Norberg

"Medelklasskärleken och veckotidningskärleken hade ännu inte fått sin spridning till Västerbottens inland. Den passion jag läste om försiggick bland palmer och ej bland aspar och rönnar. Den sexualitet jag var bekant med tog plats i kökssoffan i det rum där man på dagarna arbetade och fanns. Som tjugoåring mötte jag den avskilda sexualiteten. Sovrummet." Agneta Norberg skriver om den odramatiska sexualiteten i bondesamhället. Odramatisk men inte okomplicerad: där fanns graviditetsskräcken, "ballhotet" och Guds vakande öga över all osedlighet. Men den var närvarande och erkändes — först i kollision med medelklassens dubbelmoral insåg hon att den kunde vara något skamligt och fult.

"Nu såg jag pisstofsen din", sade min godmodiga hyresvärd och stack in huvudet i dörren till mitt hyresrum. Jag gick sista året i realskolan, hyrde rum hos en familj i Storuman, jag var sjutton år. Året var 1954. Jag blev varken generad eller uppbragt över att mannen i huset gjorde sina anspelningar på min kropp eller annat jag företog mej. Det var bekanta tongångar, vi var av samma sort, hade samma bakgrund. Hans uppväxt hade såväl som min formats av småbrukarmiljön i Västerbottens inland. Kroppen var inget märkvärdigt eller skamligt, det hade jag lärt mej som liten. "Kom in som du är, då är du som vackrast", sa pappa en gång när jag sömndrucken kom in i köket och hade glömt att ta på mej kläderna tidigt en morgon. Jag var tio år.

Något år efter min realskoletid förlovade jag mej och mötte för första gången dubbelmoralen. Min häpnad var stor när det gick upp för mej att min "fästman" och jag inte skulle få ligga i samma rum när vi besökte hans föräldrar. Jag fick ligga i "jungfrukammaren" och "fästmannen" en trappa upp. Något så opraktiskt hade jag aldrig varit med om.

Jag kom i kontakt med förljugenheten i medelklasshemmet. Jag var nitton år då och för länge sedan vuxen och förväntades ta ansvar för mej. Min "fästman" var tjugofyra år och behandlades som ett barn av sina föräldrar. Så småningom blev jag gravid. Detta skulle hemlighållas för barnafaderns bror som då var sjutton år. Han kunde förväntas ta skada av vetskapen att vi *gjort det* innan vi var gifta.

I mitt barndomshem var vi många syskon och vi låg två och två i samma säng för det mesta. Jag hade tre stora systrar. En av mina systrar har berättat att hon ofta låg i samma säng som pigan när hon var liten. Ibland kom det en karl och hälsade på på natten. Då låg dom förstås med varandra. "Dom låg där och dompa på, men jag vände mej mot väggen och sov. Jag var inte ens intresserad. Jag tror jag var omkring sju år då."

När hon blev vuxen — i tonåren som vi kallar det nuförtiden — upplevde hon det så kallade "nattfrieriet". En av byns jämnåriga karlar kom upp till "lillkammarn" där hon låg på natten och ville sitta vid sängkanten och prata med henne. Han ville "se henne på kudden" som han sa. Han satt och småpratade ett tag och sedan gick han. "Nu har jag sett Doris på kudden." Och aldrig att mina föräldrar skulle ha lagt sej i och undrat vad det var på gång. Det var hennes ensak.

Föräldrarna la sej inte i sina barns förehavanden. Men det var andra krafter som kunde vara hindrande när man ville ha sexuellt umgänge utan att vara gift. Gud var sträng och såg allt. Min pappa brukade berätta:"Jag var tjugo år och hon låg där med fittan alldeles bar och det var bara ogjort att vi skulle ligga ilag. Men då tänkte jag: Gud torde väl se det här. Så då tordes jag inte. Men o, vad jag ångrat alla de gånger jag tänkt så."

Passionen försiggick ej bland aspar och rönnar

Den sexualitet och de kärleksuttryck jag var bekant med blev aldrig erkänt vare sig i mitt nya borgerliga liv eller i de veckotidningar jag läst i min uppväxt. I Allas, Allers och Hemmets Veckotidning möttes baronen och den outsägligt vackra och fattiga flickan i lindars doft, i bokskogens skira grönska. Industrimagnaten och flygvärdinnan älskade bland palmer och sade "Jag älskar dig". Jag satt på dass och hoppades att ingen skulle märka att jag dröjde ovanligt länge med att bära ut slaskhinken . . och havsvågorna slog ut mot klipporna i kaskader.

Medelklasskärleken och veckotidningskärleken hade då inte fått sin spridning till Västerbottens inland. Den passion jag läste om försiggick bland palmer och ej bland aspar och rönnar. Den sexualitet jag var bekant med tog plats i kökssoffan i det rum där man på dagarna arbetade och fanns. Som tjugoåring mötte jag den avskilda sexualiteten. Sovrummet.

Kärleksord mellan mina föräldrar hörde jag sällan. "Nu har jag mockat och dragit ner hö så nu är det bara för dej att mjölka", kunde pappa säja i ett il av ömhet. Mamma kunde hyssja oss barn med: "Var tyst nu för pappa är trött. Han har arbetat tungt och behöver vila." Det var hennes kärleksbevis.

De tog inte särskilt mycket i varandra. Och ändå fanns det något mellan dom. "Hur det än är så är det nånting mellan dej och mej Hulda", sa pappa. Det lät märkligt.

Mamma födde sju barn. När vi flickor blev äldre kunde hon se bekymrat på oss och säja: "Bara ni inte behöver få så många barn." Det var det enda hon undslapp sej när det gällde att beklaga sitt biologiska öde att ständigt vara gravid.

Jag kände mej aldrig oväl-kommen och ändå var jag femte i ordningen." Dom blir bara vackrare allt eftersom dom kommer", kunde pappa säja.

Backa eller barrikadera sig

Men detta att bli gravid var ändå den ständiga skräcken för många kvinnor. Det var kanske därför man sällan tog i varandra. Då kunde det betyda att det skulle "bära till" på kvällen. Många kvinnor jag mött har berättat om sina mödrar att de ofta satt uppe sent med strumpstoppning och klädlagning. Visserligen hade man mycket att sätta händerna i men ibland undrar jag om det var ett sätt att komma undan samlaget. Man lade sej när mannen somnat och kunde skjuta upp nästa graviditet om än bara för en kort period.

En kvinna i sextioårsåldern berättar: "När jag såg att det började 'dra ihop sej' samlade jag de minsta barnen omkring mej i sängen så att han inte skulle komma åt. Gud, vad det var svårt för oss båda. Jag tyckte ju om gubben min. Men vad skulle jag göra? Jag hade ju framfall och var dessutom svag och blodfattig. Det gällde ju mitt liv."

Några preventivmedel kände man inte till. Det enda som praktiserades var att man "backade" — alltså avbrutet samlag — eller att man på något vis barrikaderade sej, alltså avhållsamhet. Men många män såg det som ett tecken på manlighet att hustrun ofta var gravid. "Men hör du — varför backar du aldrig?" tillfrågades en man vars hustru gick med sitt elfte barn. "Min käring vill ha bottensatsen och alltihop. Annars är hon inte nöjd."

Dessutom florerade den uppfattningen att männen kunde bli sjuka och må dåligt om de inte "fick". Det kallades "ballhot". Mannens välbefinnande var viktigt. Han måste befrias från sitt "ballhot".

Preventivmedel — ett syndigt nöje

I kyrka och bönehus lärdes att det var synd att inte alstra barn. Pingstkyrkan var strängt fördömande angående användandet av preventivmedel. Det var en oförlåtlig synd. Men det var inte så stor risk att man

gjorde den synden. De flesta hade aldrig kommit i kontakt med vare sej kondom eller pessar. En kvinna berättar. Hon är sextiotre år: "Jag är väldigt lite erfaren när det gäller preventivmedel. Jag har aldrig sett något slag av preventivmedel i mitt liv. Men det har ju blivit modernt nuförtiden. Mej förefaller det vara ett syndigt nöje detta. Gud har ju sagt att man ska ta emot så många barn man kan få. Men nog undrar jag ibland. Hade Gud ändå tänkt att man skulle barna ihjäl sej. Min mamma fick tolv barn. Hon dog i sviter efter barnsäng. Du vet hon var ju så liten i kroppen. Hon blev helt utan krafter. Hon var bara trettiotvå år. Jag tror ju att mamma hade levat om det funnits preventivmedel. Men Gud menar ju att det är synd.

Men jag anser att karln kunde vara stilla en enda gång. Varför ska mannen inte kunna tygla sina känslor? Kvinnan måste säja ifrån. Men jag tror att mannen har större behov än kvinnan.

För mej har sexualiteten inte varit något särskilt. Jag har varit så utarbetad och trött. Jag har gjort tungjobb, huggit ved, burit vatten..."

När man inte visste sig någon levande råd for man till någon kvinna som hjälpte en att ta bort det. Alla visste var hon fanns men ingen talade om det. Ibland gjorde man det ensam. Utan att ens berätta för gubben.

"Så en gång när jag förstod att nu var det dags igen. Jag skrev efter en sond... Du vet som en gummislang. Det fanns en annons om att man kunde skriva efter den. Jag skrev efter en upplysningsbok samtidigt. Jag hade ju förstått att det måste finnas någon annan öppning än urinöppningen.

HUR SKULLE KÄRLEK KUNNA RÄCKA TILL ÅT DUSSIN?

Min man, han var ju barn utav sin tid
Hans mor fick elva ungar, trodde fast
att det var goda gudars mening.
Hur skulle kärlek kunna räcka till åt dussin?

Till Fader och till elva ungar
på liten tiotunnlandsgård.

Hur skall en framtid kunna skriva
om nutids jordbruks konstruktion, om glesbygd
och inte räkna in min svärmor
och hela omgestaltnings procedur
och hemmansägarsjälens syn på moder

Min make kom som åttonde förlossning

men kunde ändå banna mej för jämmern
när jag skulle ha min femte. Sade:
Mor fick elva hon och det var inget gny
Jag sade: Hörde du de sju som föddes före dej

hon hade kanske resignerat, slutat gny vid femte.

Mitt köksbord borde få berätta
hur mina barn fick stå publik
vid jämbreddsdiskussionens kompromisser

och deras moders högljudda protest
att låta sig utplånas av vigselformulärets ord:
— I nöd och lust att tåligt älska.

För ritualen hade inget ord om likavärde.
Och barnens far tog rollen efter sina mönster.

Auktoritet. Han var väl lika hemmansägarvärd.

Så flydde mina barn till yrken längre upp

på värdemätningsskalan.
Mitt köksbord kunde skriva en roman

om nutidsjordbruk
För jag har lånat ut mitt köksbord nu

till gårdens arrendator
Fast han skrev in sin fru — i går — som medpart.

Det är förtjänst med det i skattegiltigt avdrag.

Om bara plånboksfickan tjänar in en slant
så kan min arrendators barn få om tjugo år bevittna
hur far och mor vid samma köksbords skiva kompromissar.

Astrid Pettersson

Jag letade reda på den där lilltappen... du vet han som sitter inuti kroppen. Och så stoppade jag in sonden där och band fast den vid låren så att den skulle sitta fast.

Det tål ju ingenting. Bara efter ett par dagar började det blöda. Och jag blödde och blödde tills den där blodklumpen kom. Det är ju en ganska enkel sak. Jag hade ju inget vett om att det kunde vara farligt. Inte begrep jag det. Det var ju vanligt. Vi hjälpte varandra. Jag har hjälpt många kvinnor. Och aldrig att karln fick veta något. Det var ju förfärligt. Det var ju förbjudet. Och skamligt. Jag vill egentligen inte prata om det. Man vågade inte ens prata om det med andra kvinnor. Som man inte var säker på. Men säj mej hur skulle jag ha klarat av mitt liv annars? Med städningen, barnen och karln som var sjuklig.

Det var ju nog som det var."

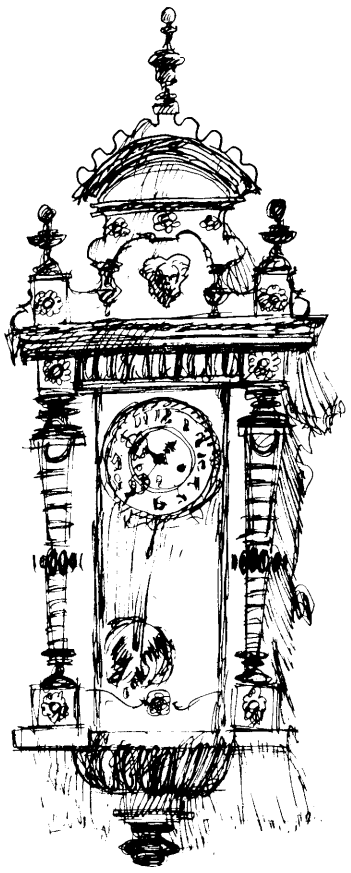

teckning: Willy Ytter

Gammelklockan började slå som en tok

Men rätt vad det är kan kärleken börja blomma. Man kan få uppleva sitt livs passion vid nära sjuttio års ålder. Edit, 68 år, berättar:

— Jag har ju varit änka i ett halvår efter min andre man. Och aldrig att jag trodde att det skulle bli någon fler karl. Första karln var jag ju gift med i tjugofem år. I tjugofem år var jag gift med honom och tyckte det var en plåga att ligga ilag med honom. Det blev två barn. Min andre man hade prostata så det blev inget samliv. Jag hade aldrig upplevt kärleken eller haft orgasm.

Men så kom Hugo. Han kom på nyårsdagen 1970. Han skojade och sade att han ville sälja en mangel åt mej. Han hade ringt åt mej någon dag innan och velat komma men jag sa att han inte kunde komma för jag höll på att mangla kläder. Han hade hört talas om mej och ville träffa mej. Han var sjuttio år och änkling. Jag var sextioåtta. Så kom han då. Vi satte oss i soffan bredvid varandra. Detta var på nyårsdagens kväll. Vi pratade om våra liv. Jag om mitt liv och han om sitt liv. Vi hade så trevligt att klockan hann bli tre på natten. Vi var som ungdomen. Det var som att trycka på en knapp — det blev kontakt med en enda gång. Men klockan blev tre som sagt. Då sa Hugo: "Nej, nu går vi och lägger oss." Och så klädde han av sej spritt naken. "Men", sa jag,"jag har varit gift två gånger och aldrig att jag sett en naken karl". "Men då är det inte en dag för tidigt att du gör det", sa han. Och vi hade det så ljuvligt tillsammans. Vi levde ut våra liv. Vi tog igen allt vi hade saknat. Och gammelklockan du vet som inte hade slagit på tio år. Den började slå som ett tok. Jag som varit gift två gånger och aldrig känt något liknande. Ingen var ju hemma. Hyresgästen var borta. Han låg ju kvar till morgonen därpå. Då sa jag "men tänk om det kommer folk och ser att jag har en karl i huset. Vad ska vi göra då?" Då sa Hugo: "Om så själva kungen kommer så bryr vi oss inte om det." Min förra man var ju religiös på så sätt att allt var synd. Men denna kärlek höll i sej i sju lyckliga år. Vi brydde oss inte om vad folk tyckte och tänkte. Jag flyttade hit till byn där Hugo bodde i sitt lilla hus. Vet du första tiden när vi hade flyttat ihop var vi tvungna att ställa sängarna nära varandra så att vi skulle kunna ligga och titta på varandra. I sju lyckliga år levde vi tillsammans. Nu är han död sedan ett år. Men det känns som om han finns här ändå. Han har bara gått ut i ett ärende. ■

Följ upp samhällsdebatten via de aktuella böckerna

kulturcirkeln

Sveavägen 41 (ABF-huset)
Stockholm
Tel. 20 50 80

ill: Gittan Jönsson

Varför räcker inte kärleken till lusten?

Du ligger redan när jag kommer in i rummet. Jag ser att du väntat på mej, sakta klär jag av mej. Pratar fort, om morgondagen. Vad ska jag sätta klockan på, usch att man måste upp så tidigt, å vad trött jag är. Tar min bok, lägger mej bredvid men inte intill. Inte ikväll, inte nu, just ikväll orkar jag inte. Jag känner din hand leta efter mina bröst, bekräftelsen på det jag redan vet. Du vill och jag vill inte.

Bitterheten väller fram, ser han inte att jag inte vill, ska han ligga med mej fast han ser att lusten inte finns?

Jag säger att jag orkar inte nu, den tillkämpade behärskningen bär inte rösten helt. I tystnaden hörs orden nakna, hårda. Du svarar inte, drar till dej handen.

Skulden växer inom mej, och tröttheten. Jag älskar dej, säger jag, men jag har bara ingen lust. Det har du aldrig nu för tiden, kommer svaret, det förhatliga. Du vill aldrig. Du älskar mej inte. Så är grälet över oss, anklagelserna, självhävdelsen, allt det fula, trasiga, tills vi inte längre orkar, somnar utslitna, gråtande, omfamnande. Vi behöver ju varandra, du och jag.

Det är sådär ibland. Vi pratar om det också utan anklagelser, trötta, uppgivna. Kanske är det såhär det är? För alla? Kanske kan man inte begära mer? Med vemod pratar vi om förälskelsen, hetsen, den ständiga lusten. Minns du? Vi älskade hur många gånger som helst, minns du det? Jo, jag minns... Vi skrattar lite för att släta över ångesten som stirrar mot oss ur själens hålor. Har vi kanske misstagit oss, är allt inte vad vi en gång trodde?

Vi älskar ju varandra, varför räcker inte kärleken till lusten? Att älska blir en viljeakt, ett motstånd måste krossas om och om igen. Efteråt känns nästan som en lättnad, en bekräftelse på att vi ännu finns tillsammans, att vi ännu hör ihop.

Det är sådär ibland. Men inte alltid. Nånstans i det trista, vardagsgråa hittar vi varann, en vanlig dag med åtta timmars jobb, en timme i affären och en diskbänk full av middagsdisk. Nånstans ur detta växer plötsligt också lusten, ur våra ögon, läppar, händer, sköten och den bär oss med ett stycke, upp en bit och framåt.

Tills den glider oss ur händerna igen när vi som mest vill hålla kvar den. Och så står vi där, med minnena och ångesten. ■

Anneli Ewers

KÄRA OTTAR!

Ottar, Ottar, räck mig handen!
Jag ser ditt livsverk rinna ut i sanden
Nu uppträder Näcken som superfantom
endast iklädd förförisk knottrig kondom
Han har lämnat forsen och sin violin
och gått i alliance med sexualitetsindustrin

Liberalismens fria sexualitet har fått sin svans
av herrar och hallickar som i kapitalets brödradans
förtrycker och förnedrar kvinnokön
förlorad människovärdighet är kvinnans lön

— — —

Kvinnans underliv
en tyst värld av flytningar och infektioner
Världens livmödrar blöder
tilltygade av våldtäkter, slaktaraborter och experiment

Ottar, gråter du som jag
över i förtid vissnade sköten
över i förtid utslitna sköten
där fruktsamhetens gåva
blivit ett skräckfyllt gissel

Med pessaret, Ottar
vill jag återerövra min sexualitet
Livmödrar världen över
med för många munnar att mätta
över livmodermunnen sätter vi en gummihätta!

— — —

Du — tar dig gärna ett skjut
Du — tar dig gärna ett nyp
Men barnet?
Vad gör du med barnet?
Vi bär barnen med oss
Inom oss
lyssnar barnen till hjärtslagen och stegen
och undrar vad framtiden är
Det är vi som bär framtiden i våra sköten
och ni föraktar dem

Vad vi gjort med barnen?
Ja, det är sant, att vi dödat barn
födda ur tvång och omöjlig tillfällig hetta
Det är sant, att vi nöp deras hjärtan kalla
Vi kunde inte älska de liv som blev liv på bekostnad av våra

Än, Ottar, än härskar sexualskräcken
i frusna svarta nätter
där manlig rädsla brister ut
i sekundsnabba orgasmkaskader
i ängsliga sköten där besvikelsen
lagras som rimfrost till frysfack
Samlaget — ett tomt nyp i hjärttrakten

Prologen "Kära Ottar!", här något förkortad, ingick i sexualitets-avsnittet i Kvinnokultur-festivalen 1977.
"Ottar", är smeknamnet på Elise Ottesen-Jensen, (1886—1973) svensk preventivmedelspionjär. Ottar kämpade mot preventivmedelsförbudet och lärde sig prova ut pessar för att hjälpa kvinnorna hon mötte under sina många och långa upplysningsresor.
1933 bildades RFSU, med Ottar som ordförande fram till 1959.
foto: Curt Carlsson

Genom världens alla mörka nätter
tiger kvinnor än bakom sammanpressade läppar
och bär stumögda oönskade barn
som ovetande gnager livet ur tunna mödrar

Genom världens alla mörka nätter
äter i ensamhet förstelnade, förkrympta män
omätligt, omättligt
uppfläkta kvinnokön, serverade garnerade i fyrfärgstryck

Sargade, desperata kvinnor hatar männen
och söker i sin syster befrielsen och vännen
för att få uppleva en famn värme, ömhet och kraft
inte bara rädsla förvandlat till iskallt förakt

Men Ottar, Ottar, jag hade inte tänkt mig att kvinnokampen skulle sluta så
Jag hade en dröm som var ännu, ännu mycket större ändå
Jag hade tänkt att sexualförtryckets urgamla makt
skulle sprängas av en sinnlighetens blomstrande prakt
att kapitalets borgar skulle smulas till sand
och patriarkatets rustningar falla i skam
att kvinnlighetens tillgjorda manér
helt enkelt av obehövlighet skulle vissna ner

Jag, slida för en penisknivP
Skulle min slida tjäna höga herrar mot pengar
eller olyckliga män som samhällstjänst?
Nej, min slidas rosaröda grotta
är för min egen längtans lust

Min livmoder, fodral för foster?
Nej, min livmoder är en päronformad frukt
vars inre liv jag inte vet så mycket om
Månatligen sänder den mig ett rött budskap
till glädje eller förtvivlan
Och detta röda blod
är mitt
och lika varmt och värdigt
som varje annan droppe som
cyklas ut från hjärtpumpen

Ottar, Ottar, säg visst var det så du tänkt
sexualiteten som en ljuvlighetens skänk!
Gemenskapsrum
inte herdestund
Omtumlandets glädjefyllda rum
ömhetens och närhetens djupa stund
En varm våg där livet möts och livet föds
Livsbejakelsens ögonblick
som spränger alla gränser

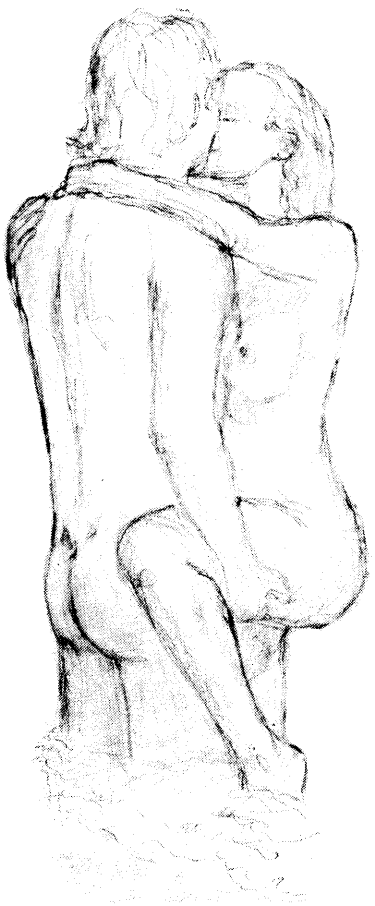

Annika Nordin

ill: Ann Katrin Fridén

Är vi slavar under sexualiteten?

av Hjördis Levin

Sexualitet är lust och drift. Sexuell lust och fortplantningsdrift. När sexualitet definieras som heterosexuellt samlag kopplas de två ihop på ett sätt som vållat mänskligheten bekymmer genom tiderna. Hjördis Levin följer i den här artiklen idéströmningarna kring detta, främst under västerländskt 1800-tal. Idag kan vi skilja sexuell lust från fortplantningsdrift genom effektiva preventivmedel. Men det verkliga skiljandet vore att erkänna den sexuella lustan u t a n f ö r det heterosexuella samlaget. Det är dags att vi ser på sexuell aktivitet som på all annan mänsklig aktivitet: att den kan vara bra eller dålig, att vi kan välja mellan olika sorts sexualitet och att fri sexualitet också ibland kan betyda frihet från sexualitet, menar Hjördis Levin.

Artikeln har redigerats och delvis omarbetats av Louise Waldén.

Sexuell njutning och fortplantningsdrift är en helhet given av Gud. Avlandets ögonblick är gudomligt och just därför lustfyllt. Människan ska föröka sig och uppfylla jorden, därför dras man och kvinna till varandra och därför ska man välkomna varje barn som föds. Så var den *gammaltestamentliga* synen, som följt oss i vårt kulturarv.

Sexualiteten är en njutning, skild från fortplantningen. Den är en obetvinglig drift som måste få sitt utlopp och som kan exploateras i sexklubbar, porrmarknad, prostitution — bara man håller isär samlaget och avlandet. Så ser, tillspetsat, *dagens* sexualmoral ut.

Mellan de två polerna finns en oändlig rad idéer kring detta grundfaktum att sexuell njutning samtidigt innebär barnalstring. Alltefter samhällets behov har uppfattningarna förändrats.

I den *primitiva naturalismen* återfinner vi idéerna om den ohejdade sexualiteten, fast man anser den given av naturen och inte av Gud. Men i samma anda menar man att naturen i sin rikedom kommer att dra försorg om resultaten.

1800-talets stora sociala problem framtvingade en omprövning. I *den religiösa idétraditionen* menade man att fortplantningsdriften skulle kontrolleras t ex genom sena giftermål. *Den naturalistiska idétraditionen* såg sexualdriften som en naturkraft. Man varken kan eller bör undertrycka den men man bör använda de medel som finns för att förhindra att det blir barn.

Boskillnad har också gjorts mellan sexualitet och fortplantning i *moraliska* begrepp. Kroppen är ond och själen god. Den sexuella njutningen är en frestelse från onda krafter för att binda människan vid jordelivet *(asketism)*. Men även om njutningen är ond kan fortplantningen vara god eftersom den innebär nya själar och arvtagare till det mänskliga skapandet *(puritanism)*.

Driften kan också förädlas genom kärleken mellan två människor *(romantisk kärleksuppfattning)*. Då är ett samlag mellan dessa två en kärleksakt, de "älskar". Om kärleken inte finns är samlaget osedligt. Så småningom har det lett till en begreppsförskjutning där "älska" kommit att betyda "ha samlag" utan att det säger något om förhållandet mellan parterna.

Den outtalade regeln i den romantiska kärleken är att

man bara bör ha samlag med den man kan tänka sig ha barn med.

Pendeln har svängt mellan olika uppfattningar.

1880-talets naturalism var en protest mot den rådande sedlighetsniten som i sin tur fötts ur en reaktion mot överklassens njutningslystnad och dubbelmoral. Naturalismen hävdade sexualdriftens bejakande som ett medel mot dubbelmoral, prostitution, utomäktenskapliga barn, onani m m.

Mot detta synsätt reagerade den borgerliga kvinnorörelsen som befarade att kvinnan skulle återföras till det "orientaliska" stadiet av att vara enbart sexobjekt och barnaföderska. Mot naturalismens obetvingliga sexualdrift ställde man passionen för arbete, andlig utveckling och moderskap.

Som en reaktion mot allt detta — dubbelmoralen, naturalismens köttslighet, sedlighetsrörelsens asketism och kvinnorörelsens andlighet — växte det under 1890-talet fram en *kärleksmoral* som hävdade individens rätt till erotik. Kvinnans speciella begåvning för erotik betonades. Kanske kan kärlekskläran också ses som en reaktion mot sjunkande äktenskapsfrekvens och andliga vänskapsförhållanden som hotade familjebildning och barnafödande.

Under 1900-talet har vi alltmer närmat oss ett accepterande av sexualiteten. Dubbelmoralen har tvingats på reträtt. Utomäktenskapliga samlag är helt godtagna. Utomäktenskapliga barn har samma rättigheter som "legitima" barn. Sexualiteten har alltmer skilts från fruktsamheten genom allt effektivare preventivmedel. Skilsmässan har möjliggjort en explosion av sexuell exploatering, där kvinnan förvandlats till ett ting. Idag anklagas kvinnorörelsen för "moralism" när den protesterar mot pornografi och sexindustri.

Jag tror att man kan dra en linje från naturalismens idé om den obetvingliga sexualdriften fram till dagens situation. Den engelske läkaren George Drysdales tes att könsorganen förtvinar om de inte används vederlades visserligen snart av andra läkare men tankegången att det är farligt

Bild av J.T Sergel ur Sergel tecknar, Nationalmuseum 1976

med sexuell avhållsamhet har funnits kvar. Den har tjänat som argument för sexualitet utan fortplantning och äktenskap. Den har använts för att kvinnorna skulle "släppa till sig". Man måste få utlopp för sin sexualdrift annars blir man sjuk. Man "sköter hälsan" helt enkelt.

I ivern att få sexualitet utan fortplantning accepterad glömde man bort att sexualitet som allt annat kan vara både bra och dålig. Man glömde bort att "fri" sexualitet också borde innebära friheten att avstå från sexualitet.

Sexualiteten har hela tiden definierats som det heterosexuella samlaget mellan man och kvinna — och det är ju just *där* som tillfredsställandet av den sexuella driften kopplas till fortplantningen.

"Bara" tillfredsställande av sexualdriften, t ex genom onani, har länge bekämpats. Ända fram till 1920-talet pågick en intensiv propaganda mot främst manlig onani. Man hotade med fysisk deformering och andlig förslappning. Onanin ansågs också genom sin "lättillgänglighet" försvaga förmågan att uppskjuta behovstillfredsställelsen. Onanin överstimulerade fantasin så att man inte kunde koncentrera sig på annat arbete. Den bidrog till sturskhet och uppstudsighet. En intressant fråga är hur mycket propagandan mot onanin bidragit till parbildning, ökad samlagsfrekvens och ökad prostitution. Faktum är att det mest konsekventa sättet att skilja sexuell njutning från fortplantning är att *erkänna sexualiteten utanför det heterosexuella samlaget.* När man har samlag med preventivmedel skiljer man inte sex och fortplantning, man förhindrar bara konsekvensen av samlaget.

Varför är vi så rädda för att se det? Skälen är många. Sexualitet enbart för njutning kanske fortfarande är något skuldbelastat. Frikopplandet av sexualiteten kan ses som ett tecken på människornas totala oberoende av varandra, individualismens triumf, ensamhetens bekräftelse. Kanske är vi rädda att barnafödandet helt ska upphöra. Kanske tror vi att ett sådant synsätt skulle rycka bort grunden för mer eller mindre stadiga förhållanden. Och så kan det ju också vara det att det heterosexuella förhållandet faktiskt av de flesta anses som det bästa uttrycket för sexualiteten.

Vad än orsakerna är har obenägenheten att konsekvent skilja njutning från fortplantning gjort att det heterosexuella samlaget anses som det enda riktiga sättet att vara sexuellt aktiv. (Vilket i sin tur preventivmedelsindustrin tjänar på ...)

Tesen om sexualdriftens obetvinglighet har främst gällt männen medan kvinnorna vårdat om den romantiska kärleken. Det har skapat en klyfta mellan kvinnlig förväntan och manligt beteende.

Tesen om att all sexualitet utan fortplantning är bra har lett till att många känt sig tvungna att reagera sexuellt även när de inte känt ett eget behov och att ha samlag även om de inte fått ut någon glädje av dem.

Jag skulle hårt uttryckt vilja tala om att allt detta lett till ett sexuellt slaveri, koncentrerat till det heterosexuella samlaget och med den manliga sexualdriftens tillfredsställelse som mål. Detta slaveri hindrar kamratliga och vänskapliga förhållanden att utvecklas. Det får människor att känna sig onormala om de vill ha förhållanden utan samlag eller väljer att leva i celibat längre perioder. Det gör att människor som inte har tillgång till samlag känner sig missgynnade och olyckliga. Det får män att känna sig onormala om de inte kan få erektion vid alla tillfällen. Det får kvinnor att känna sig onormala om de säger nej till ett samlag och att äta p-piller för att vara samlagsberedda. Det får kvinnor att känna sig sexualfientliga om de protesterar mot sexindustrins allt hårdare exploatering av kvinnokroppen. Det får män att våldta kvinnor och tro att kvinnor tycker om det. Det får män att tro att de inte kan uthärda den kortaste skilsmässa från sin partner utan att söka andra sexuella kontakter.

Sexindustrin lever på myten om den "obetvingliga sexualiteten". Den har inget till övers för psykiska eller emotionella kvaliteter, den är helt inriktad på könsorganen.

Sexindustrins skiljande av sexualitet och fortplantning ser jag som något negativt, ett utnyttjande. Men skiljandet i sig kan jag se en hel del fördelar med. En konsekvent skilsmässa mellan sex och

Dikterna av *Märta Tikkanen* är hämtade ur hennes diktsamling "Århundradets kärlekssaga" (Trevi). Bilderna på sid 18—19, 23, 24—25, 27, 47, 52 är gjorda av *Karin Hartvig.*

*

Hela numret är producerat med bidrag ur Fonden för abortförebyggande åtgärder, som också givit anslag till Vi mänskors "generationsserie".

fortplantning. Självklart innebär det inte att man aldrig ska ha samlag om man inte vill ha barn. Men samlag kunde vara ett bland många sätt att vara sexuellt aktiv. Att avstå från samlag under vissa perioder av livet, t ex när man vet att man inte vill ha barn eller när man vill koncentrera sig på annat, kan ha många fördelar.

Ett konsekvent skiljande av sex och fortplantning skulle kunna upphäva mycket av det sexuella förtryck vi lever under. Det skulle befria oss från påtvingade parförhållanden men kanske befrämja fungerande förhållanden. Vi skulle kunna få en glad och lustfylld tillvaro utan att behöva gå i ständigt p-pillerätande. En sexuell aktivitet som ger utrymme för många uttryck för vår sexuella kraft skulle inte göra oss mindre benägna att ha barn än nu, när det enformiga samlagsidkandet med en oerhörd massa skäl mot fortplantning ibland tycks vara ett skuldfyllt kamouflage för oviljan att vilja ha barn.

Att göra rent hus med uppfattningen att sexualdriften är obetvinglig och att all sexualitet utan fortplantning är bra skulle befria oss oerhört. Så att vi istället lärde oss se att sexuell aktivitet liksom all annan mänsklig aktivitet kan vara antingen bra eller dålig.

Vi har passerat den första fasen av sexualitetens skiljande från fortplantningen. Vi har fått rätt till sexualitet. Tiden är inne att påbörja nästa fas: Rätten till en egen sexuell identitet. Rätten till den sexualitet vi tycker är bra och vill ha. Rätten att kritisera det vi tycker är dåligt. Rätten att ifrågasätta den manliga definitionen av sexualdriften. Rätten att avstå från sexualitet om vi vill det. □

ill: Ulla Larsson

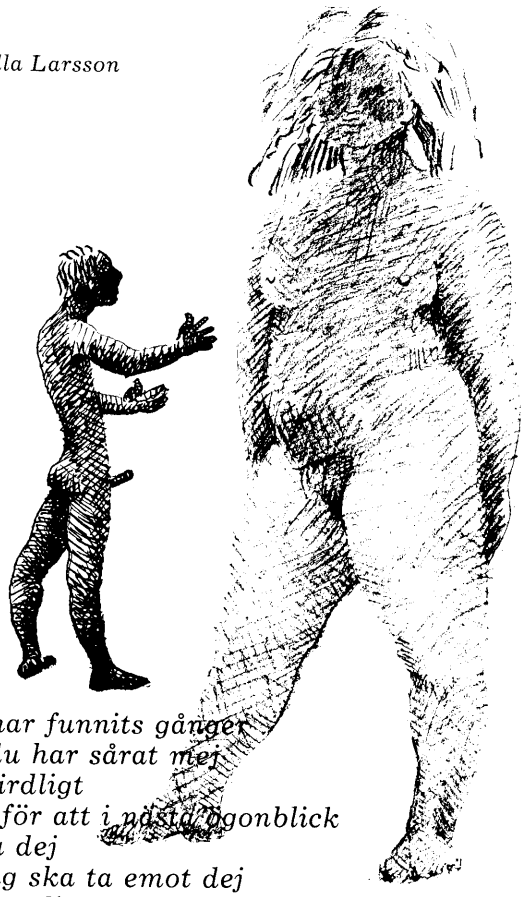

Det har funnits gånger
när du har sårat mej
outhärdligt
bara för att i nästa ögonblick
vänta dej
att jag ska ta emot dej
som vanligt
med lust och värme och hängivenhet

Såna gånger
har det varit mej
en stor njutning
att inte ge mig hän
som du har trott
utan att med noggrann precision
och inlärd teknik
föra dej
till ett snabbare slut
än du hade tänkt dej
medan jag själv håller mej undan

Inte den ringaste smula
av mej
och min lust och min värme
och min hängivenhet
ger jag dej
om jag inte själv vill det.

Och du märker det lika lite
som att du sårat mej
outhärdligt.

Märta Tikkanen

"Jag skulle vilja bli så huvudlöst förälskad att jag dog"

intervju: Anneli Ewers

Från bondesamhällets strängt reglerade samhälle, med förhållanden byggda på arbetsgemenskap och sexualiteten kopplad till barnafödandet, har vi gått mot en ökad individuell frihet, där inget val är självklart. Med förhållanden byggda på känslor och sexualiteten frikopplad från fruktsamheten. Från tryggheten i ett statiskt samhälle till friheten i ett rörligt. Men den totala friheten ställer stora krav på den inre tryggheten. Om tryggheten pris är kraven från omgivningen är frihetens pris kraven på en själv.

Hur långa förhållanden har du haft.
— Ett år, som mest.

Andra du träffar, hur länge varar det?
— Alltifrån en vecka till tre, fyra, fem månader. Men dom här andra killarna har ofta varit parallellförhållanden. Och jag vet inte riktigt varför jag håller på så, om jag tycker det är spännande att vara omtyckt av många samtidigt, om jag tycker det är spännande att krångla till det... kanske måste jag börja nånstans mycket längre bak egentligen. Jag har alltså varit dragen till killar samtidigt som jag hela tiden har känt rädsla för att ramla in i något slags beroende. Min frihet har varit det heligaste på denna jorden. Och ett tag när jag började vara med killar tyckte jag det var helt utmärkt att vara med killar som var gifta för då kunde jag ju både behålla min frihet och få det här spänningsfyllda och roliga förhållandet jämt, där man kunde mötas kanske två—tre gånger i veckan på väldigt förbjudna tider och det ena med det andra...

Vad är det som händer när dina förhållanden tar slut?
— Ja, antingen kan det vara så — och det är det enklaste — att förälskelsen bara går över. Då är det ju lätt att gå ut och stänga dörrn och säga att vi kan väl vara vänner istället och det kan ju fungera väldigt bra. Men ibland är det så att det blir för jobbigt helt enkelt. Jag har haft förhållanden som har varit så helt på killens villkor. Och i början ställer jag upp på det, i början tycker jag det är jättekul och tror att jag kanske så småningom ska kunna få den här killen att ta

större hänsyn till mej. I såna där lägen blir jag så fruktansvärt tjejig och tycker det är jättekul att vara dominerad. Men dom förhållandena, dom blir fort jävligt jobbiga och jag måste liksom ligga i min säng och tänka att nu ska jag inte ringa till honom, nu ska jag säga nej, nu ska vi inte träffas.

Du blir lätt förälskad?
— Ja, det blir jag. Men jag vet inte riktigt hur det är med det heller, om det inte är så att jag faktiskt ser till att jag blir förälskad. Jag bestämmer mej för att nu måste det dyka upp en kille som är häftig och spännande och som gör att det blir lite mer äventyr i mitt liv, att det är en viljeakt nånstans. Jag vet inte hur mycket det är som styrs av känslor egentligen.

Mitt eget handlande i olika situationer har styrts mycket av att jag haft ett ideal inympat i mej, som en tjejdröm om den perfekte mannen som man skulle älska hela livet, tror jag.

— Jo, jag har också haft det där inom mej. Och jag vet inte vad jag håller på med i dag, om jag inte fortfarande har kvar väldigt mycket av hoppet om nån häftig förälskelse som ska kunna finnas jämt, jämt, jämt, att jag har enorma krav på att få ut nåt av en människa hela tiden.

Finns den förälskelsen, tror du?
— Nej, jag tror inte jag tror på den. Men om jag verkligen hade accepterat att den inte finns, varför skulle jag i så fall så snabbt falla för nya och hålla på såhär...

När den första häftiga förälskelsen tagit slut, bryter du dina förhållanden med en gång då?
— Ja, nån form av förälskelse måste det finnas, om det nu är så att jag tycker det är så fint sexuellt eller om jag tycker det är enormt spännande när man pratar med varann. Det måste finnas någonting av detta kvar, för annars kan jag inte förstå varför man skulle fortsätta.

— Det är många som säger till mej att dom inte fattar att jag inte har något sunt behov av trygghet. Och det har jag kanske inte. Jag känner ingen rädsla för att ge mej ut ensam igen, det tycker jag bara är spännande och en attraktion — att bryta upp från nånting som har varit bra kanske, för att se vad som händer i nästa rum. Så det finns ingen anledning för mej att hålla kvar vid ett förhållande av nån slags trygghetsbehov. Varför skulle man stanna kvar i ett förhållande om man inte är på något sätt förälskad längre? Då slösar man ju faktiskt bort sitt liv och sin tid.

Vad är det att vara förälskad?
— Det består av väldigt mycket spänning för mej, att man blir överraskad gång på gång, att det inträffar oförutsedda saker. Den självklara fortsättningen får inte finnas.

På vilket plan tröttnar du fortast, sexuellt eller intellektuellt?
— Jag vet inte riktigt. Ibland tror jag att jag är extremt sexfixerad, ibland känner jag precis motsatsen, att jag inte bryr mej ett smack om det, jag kan vara utan en kille hur länge som helst. Med Hasse, som jag var tillsammans med i ett år, så var det ofta intellektuellt ganska dött, men däremot var det alltid fint när vi älskade. Och det gjorde väl att vårt förhållande varade så länge. Men nu, när vi inte längre älskar med varann, nu kan vi mötas jättefint intellektuellt som vi aldrig kunde då.

Händer sånt ofta?
— Ja, och jag vet inte riktigt vad det beror på. Kanske är det för att jag ibland tar för mycket hänsyn till killar, på ett sätt som jag aldrig skulle göra till en tjej, eller en killkompis. Men med en kille som jag har ett kärleksförhållande med kan jag känna att det blir så viktigt och ömtåligt för mej att jag säger saker som jag inte menar och som jag vet ligger nånstans i närheten av vad han ska kunna tycka och tänka och tro. Att jag anpassar mej där, väldigt omedvetet, men efteråt kan jag ju se det. Och det där är ju otäckt, det är en fars man deltar i. Och hur mycket gör han såna grejer mot mej, vad är det som är sant, vad är det som är verkligen ärligt?
— Jag har haft e t t förhållande som funkade intellektuellt o c h sexuellt — men det funkade inte socialt.

Hur ser du framtiden för dej?
— Jag har inte tröttnat på det här flippriga livet ännu. Men samtidigt kan jag inte få det att riktigt gå ihop med en bild som jag har nånstans inom mej om att faktiskt vilja skaffa ett hus på landet, lugna ner mej och jobba mycket. Och jag vill inte bo i det där huset ensam... Min ombytlighet kanske beror på att jag fortfarande söker efter myten, den stora kärleken där det verkligen ska stämma och stämma så att jag inte känner någon tvekan om att jag vill fortsätta. I stället för att avsluta, istället för att krångla till det, istället för att komplicera, istället för att börja ljuga, istället för allt det där som händer gång på gång. Men samtidigt kan jag ju se att jag faktiskt har levt såhär i tio år och att mönstren är väldigt klara. Kanske borde jag fatta att jag v i l l leva så, att jag kommer att fortsätta leva så till den dag jag dör. Men jag vet inte hur det ska bli... jag är skitromantisk egentligen.

Vad är det, romantisk?
— Ja... att det är viktigt att det ska vara som i dom här hjärtebiblioteken som jag läste när jag var liten, att det ska vara så där vackert och fint och en massa blommor... jag söker liksom efter bilderna som finns av kärleken när den är som allra vackrast och finast.
— Jag vill att allt ska vara vackert, och sen, när det inte är det så klarar jag inte av det. Jag skulle vilja bli sådär vansinnigt, huvudlöst förälskad så jag dog. Hoppet finns även om jag inte tror på det riktigt längre. Och jag skulle inte kunna ha ett förhållande med någon därför att jag har gett upp hoppet. Då är jag hellre ensam. ■

DEN OMÖJ TJEJ

Vi växer upp med en illusion av att alla vägar står öppna. Vad ska du bli, frågar den vuxne och så får man välja. Valet är fritt och oändligt.

Lika gränslöst väljer vi kärlek. Någonstans finns den ende, den rätte. Den fullkomliga lyckan är inte bara en möjlighet, den är en skyldighet. Sök tills du finner den!

Hittar du den inte, så är det dej det är fel på, du har misslyckats. Lyckan är ofelbar och lurar säkert runt nästa hörn, om du bara vågar se efter.

Fri och ensam är otrygg. Trygg och tillsammans är ofri. Nånstans långt inuti väljer jag alltid det senare först. Det är aldrig lika viktigt att vara fri som att vara trygg. Och riktigt trygg är man bara tillsammans med någon. Ensam är ett förfärligt ord.

I förälskelsens första rus tror man sej ha funnit tryggheten och fått friheten på kö-

LIGA DRÖMMEN?

pet. Ganska snart upptäcker man att det inte är så och då blir frihetsbehovet ett hot mot lyckan, kompromissandet börjar. Vad gör det att jag inte gillar att ligga med honom när vi har det så bra annars? Eller, även om vi inte kan prata med varann så har vi det i alla fall rätt bra sexuellt?

Bit för bit ger man bort av sej själv. Det spelar ingen roll, tänker man. Lite anpassning kostar så lite. Att ha någon blir viktigare än att vara någon. Man orkar inte börja om och leta efter lyckan hur många gånger som helst.

Men anpassningen är livsfarlig, för ur den växer besvikelsen och så småningom likgiltigheten, kanske också hatet. Han har lurat mej, det är han som har förstört mitt liv, det är han som hindrar mej från att vara lycklig. I själva verket har jag kanske aldrig låtit honom veta hur jag ville att mitt liv skulle se ut?

Istället för att se varandra och oss själva som vi är, jämkar vi lite här och anpassar oss lite där för att passa in i lyckoidealet. Att släppa illusionen känns omöjligt, ett kliv rakt ut i världsrymden, ett säkert sätt att ta livet av sej. Så vi fortsätter, du och jag, med det vi har och det vi känner till.

Och den fullkomliga lyckan, den får vi leva utan. Det där förhållandet som verkligen *lever*, år ut och år in, där sexualiteten pulserar, där den intellektuella kommunikationen är ständigt berikande — det finns bara inte, inte för oss. Och inuti mej gnager besvikelsen. Varifrån kommer den? Är det veckotidningarna jag läste som tonåring: Alla romanserna där dom fick varandra på slutet och levde lyckliga in i evigheten? Den omöjliga tjejdrömmen? Till en del är det nog det. Förväntningarna var för höga, ingen sa till mej var gränserna går. Säkert hade mamma och mormor en mer realistisk bild av hur livet skulle gestalta sej, en klarare uppfattning om vilka ramar de hade att röra sej inom, än jag.

Mej har man lurat i att friheten och tryggheten i kärleken är en möjlighet. Och när mitt liv ändå bara blir som mammas och mormors, då blir jag besviken.

Vart leder det här då, kommer du fram till något, säger Anders som jag bor med, när han läst igenom. Och det gör jag visst inte. Jag sorterar lite planlöst bland känslorna och mönstren i mitt liv, nystar lite här och lite där. Men vart jag är på väg, det har jag faktiskt ingen aning om. ■

Anneli Ewers

"Det tog år innan min samlags-skräck försvann"

av Lena Jansson

Den sexuella frigjordhetens uttryck har skrämt många. Krav börjar dyka upp på censur, moral, sedlighet. Borde vi inte istället se i ögonen vad det säger om vår syn på sexualitet när grovporr säljs i miljonupplagor? När det finns en marknad för kvinnokött? Hur liten är lusten och hur stor lustångesten? Vad är det som dolts bakom mörkläggningsgardinerna i den borgerliga moralens sovrum? Av sexualskräck, manshat, kvinnoförakt, äckel, skam? Lena Janssons berättelse kan vara en nyttig påminnelse om hur mycket vi har att göra upp med.

Kanske får man bejaka kvinnlig sexualitet i dag. Men när jag växte upp var det förbjudet. Sexualiteten var till för männen.

Min pappa var kapten i infanteriet. Han kommenderade beväringar hela dagarna. När han kom hem kunde han inte sluta. Han fortsatte kommendera.

Hemma pratade han hela tiden. Han berättade hur bortskämda dom inkallade var och hur han fick pli på dem. Han fick mycket stryk när han var barn. Det hade han bara mått bra av. Barn måste tuktas och formas för att klara sig i livet.

Mamma var hemmafru. Hon var tyst och lät pappa bestämma. Sa hon emot blev han bara arg. Därför slutade hon säga emot honom.

Min bror blev klassens busfrö. Det ville pappa ta ur honom. Han fick stryk varje gång han var olydig. Hans skrik skar genom huset. Jag vågade sällan vara olydig. Men om jag vågade det fick jag också smäll. Det var ohyggligt förnedrande när han drog ner byxorna och slog på bara stjärten. Förnedringen var värre än smärtan. Mamma försökte hindra honom men pappa hörde inget genom sin vrede. Han blev röd i ansiktet när han blev arg. Han vågade aldrig visa sig rädd eller ledsen. Livet på kaserngårdarna hade format honom.

På somrarna hyrde vi ett torp vid Mälaren. Där kunde man bada naken. Man skulle bada naken. Pappas stora blårödа lem äcklade mig gränslöst. Hur kunde mamma låta honom komma nära sig? Jag förstod det inte.

Min bror var rädd för vatten. Men en pojke får inte vara rädd. Pappa lyfte ner honom i det kalla, djupa, tvingade honom försöka simma. Min bror blev ännu räddare, han gömde sig i skogen när pappa ville tvinga honom. Han lärde sig inte simma förrän i tonåren.

Men ofta vara bara mamma och vi barn på torpet, och det var ljuvliga dagar. Mamma och jag låg bredvid varandra på klippan och smekte varandras ryggar och jag smekte henne allra mest. Jag älskade

min mamma över allt annat.

När jag var tretton år kom menstruationen. Då kom också drömmarna. Jag läste Allers noveller och herrgårdsromaner, jag läste alla "Min Melodis Hjärtebibliotek" jag kom över. Jag drömde om Mannen, den ende. Han var mörk och vacker, och han la sin arm beskyddande om mina axlar. Med honom skulle jag vara lycklig livet ut. Något så äckligt som våta kyssar eller könsorgan fanns inte i mina drömmar.

Min bror, som var äldre, började springa med flickor. "Det är mina tag", sa pappa och blinkade när han kom sent hem. Men jag måste alltid vara hemma senast elva, för annars kunde något farligt hända. Pappa visste ju själv hur pojkar var.

Jag fyllde äntligen upp den minsta behå-storleken, och jag anmälde mig till en danskurs i pojkskolan, Södra Latin. Snart blev jag bjuden på min första "hippa".

Så fort jag kom hem från skolan tvättade jag håret och rullade det hårt, hårt, på stickiga papiljotter. Jag provade kjolar och jumprar och slet skärpet så hårt jag kunde om midjan. Min magra kropp hölls inne av höfthållare av resår och behå med stålskena under kupan. Jag sminkade mig länge och noga.

På "hippan" stod pojkarna på den ena sidan och vi flickor på den andra. Pojkarna bjöd upp och snart släckte dom ljuset i taket. Bara grammofonen lyste svagt.

Bosse som var blond och två år äldre dansade nära mig. Han släppte mig inte mellan danserna. Han kysste min hals och mina kinder. Det var blött. Det var inte som jag trott.

Men jag visste ju sen att det var honom jag var kär i. På nästa hippa kysste han min mun och försökte tränga in sin tunga mellan mina läppar. Det var för äckligt. Jag stängde munnen men njöt av hans kropps närhet.

Sen satt jag stilla i hans knä och grammofonen spelade "I'm on my way to paradise, travellin'light, travellin' light . . . " Och det var det som var lyckan.

När jag kom hem berättade jag alltihop för mamma. "Men usch," sa hon. "Inte ska ni släcka ljuset och hålla på så där." Då slutade jag berätta om hipporna för mamma. Mamma var inte alls så märkvärdig som jag alltid hade trott. Vid fjorton år "avslöjade" jag mamma. Det var då jag såg hennes gränser.

Jag visste att man bara kunde älska en. Det hade mamma och Allers noveller lärt mig. Därför kunde jag bara älska Bosse. Men han gick snart ifrån mig till en flicka som var sötare och säkrare än jag. Då grät jag floder. Jag grät dag ut och vecka in, jag grät nästan ett år. Sen gav jag upp och gick på nya hippor.

En gång rörde en pojke mina bröst utanpå klänningen. Det berörde mig inte då men efteråt blev jag upphetsad av tanken. Jag fylldes av erotisk längtan.

Jag visste var min storebror gömde sina porrtidningar. Jag tittade och jag läste och jag brann. Sent på kvällen låg jag i sängen och gned mitt sköte mot en kudde. Orgasmen kom och efteråt skammen. Jag skämdes och kände mig fruktansvärt ensam. Jag längtade efter en man.

Men flickor måste hålla på sig. Bra flickor väntade tills dom var gifta, i varje fall tills dom funnit den dom skulle leva sitt liv med.

I en bok som många av oss som var tonåringar i början av sextiotalet läste, stod det att om pojkar blev upphetsade men inte fick utlösning, så gjorde det ont i dom, det kunde vara skadligt. Flickor däremot behövde mest ömhet.

Behövde inte pojkar ömhet? Behövde inte jag erotik? Tydligen inte. Jag tillfredsställde min längtan med drömmar och onani. Jag sökte en trygghet som inte fanns. Den fanns inte i mig själv, inte hos mina föräldrar, inte i skolan, inte i samhället utanför. Den trygghet jag drömde om fanns inte.

När jag var nitton år slutade jag äntligen skolan och flyttade hemifrån. Då träffade jag Hans. Han var tjugofem år och färdig typograf. När han smekte mig blev jag het. När hans fingrar rörde mitt sköte kom orgasmen. Men det vågade jag inte visa honom. Jag bara njöt. Då ville han att jag skulle röra hans penis. Han tog fram den och förde min hand dit. Den var äcklig, hård, längst ut hängde en droppe slem. Jag vägrade. Jag kunde inte.

Karin, en äldre väninna, hade talat om för mig att det fanns två sorters orgasmer. En kom från klitoris, den var ytlig. Slidorgasmen var den

riktiga orgasmen, den fyllde hela kroppen. Karin hade alltid slidorgasm med sin fästman Klas. Och hon sa att kvinnors slidsekret luktar olika. "Mitt luktar gott, det vet jag, det säger Klasse," sa hon. Jag hade också läst att det förekom att man kysste varandras könsorgan. Jag kunde inte tro att det var sant. Det lät otroligt äckligt.

"Det är inte normalt att vara oskuld när man är nästan tjugo." sa Karin. "Om Hans vill ligga med dig tycker jag att du ska vara glad för det."

Hans ville. Jag lät honom klä av mig naken. Men när han klädde av sig själv vände jag ryggen till. Jag ville inte se hans penis.

Jag blundade när han trängde in i mig. Det gjorde ont. Det luktade illa. Jag var kissnödig men vågade inte säga det. Efteråt låg han glad och avslappnad vid min sida, han somnade snart. Jag låg vaken och undrade om det var detta jag drömt om, detta jag längtat efter, detta jag spart mig till i många år.

Varje gång jag träffade Hans ville han sova med mig. "Okey, sova, bara sova," sa jag. "Jag förstår inte varför du inte vill älska med mig," sa han. "Min förra flicka, du, hon brann som eld."

Nu visste jag att det var fel på mig. Jag brann inte som eld. Samlag var en plikt som man måste uthärda om man ville ha sällskap med en man. Samlag hade inte med lust och glädje att göra. I alla fall inte för mig.

Hans somnade alltid ljuvt och gott när han fått sin or-

gasm. Jag kunde längta innan, men under samlaget kände jag bara äckel och smärta. Jag kände stark fysisk smärta.

Jag gick till en gynekolog. Han hittade inget fel. Jag var inte vanskapt och inte infekterad. Då skrev han ut en smärtstillande salva, Xylokain. Jag skulle använda smärtstillande salva för att slippa plågas av dom oundvikliga samlagen. Han talade aldrig om vaginism, slidkramper som man kan få om man inte vill ha samlag. Detta var 1968.

Ensam hemma hade jag ingen svårighet att tillfredsställa mig. Jag fortsatte onanera och jag fortsatte skämmas. Någon slidorgasm skulle jag aldrig få.

Då började Inges och Stens sexualupplysning i Expressen. Mycket dom skrev var kanske dumt. Men dom sa något som var viktigt för mig. Dom sa att alla orgasmer kommer från klitoris och att dom flesta kvinnor behöver direkt stimulans på den för att få orgasm vid samlaget. Försiktigt började jag prata med mina väninnor om det. Flera av dom kände som jag. Dom blev tillfredsställda om mannen smekte eller kysste deras sköten men bara penisen i slidan var inte tillräckligt för orgasm. Då var det inte fel på mig. Då var jag inte sämre än andra.

Jag lämnade Hans. Varför skulle jag ligga med en karl som bara ville tillfredsställa sig själv med min kropp?

Och jag fortsatte drömma. Jag drömde om ömhet, om en smeksamhet utan gräns. Jag tänkte mig naken på en klippa vid havet, ensam med en man som var mjuk, mjuk, som smekte mig och nästan omärkligt gled in i mig. Som fortsatte smeka mig efter samlaget. Som aldrig var hård och dominant, som aldrig var förtryckande.

På nätterna hände det att jag drömde om mamma. Jag drömde att hon gick ifrån pappa. Vi var båda allvarliga men vi visste att hon måste. Hon gick för att leva ensam eller med en man som respekterade henne. Men i verkligheten gick mamma aldrig ifrån pappa.

Och jag fortsatte söka. Ett evigt jagande efter kärlek, ett evigt sökande efter trygghet, en trygghet som inte finns. Var kom den ifrån, min dröm om en man som förlösare, min syn på män som gudar eller djävlar, som bara onda eller bara goda?

Den kom från min pappa och hans syn på sig själv. Han själv som allsmäktig, han som bestämde, han som alltid visste bäst. Den kom också från mamma, från hennes drömmar om en enda och evig kärlek. Den kom från flickböcker och noveller och alla filmer om kärlek. I romaner och filmer är kvinnan alltid ung. Mannen får ha grå tinningar och begynnande gubbmage men kvinnan är allra högst trettio år, hon är smal och vacker, hon är mottagande och mannen dominerar.

Varför längtade jag efter erotik men vågade inte ta emot den erotik jag fick? För att jag visste att jag bara skulle få älska en enda. Men vem var han, den ende? Kunde jag någonsin vara säker? Sex var ju fint för män men skamligt för kvinnor.

Mannens stolthet över sitt uppsvällda organ. Det var som en klubba, ett vapen att slå ner mig med. Jag trodde att mannen skulle kväva mig när han kom över mig med hela sin tyngd. Mannen som vältrade sig över kvinnan, som bankade och slog i henne, som glömde tiden och under några sekunder blev från sina sinnen. Jag trodde att jag skulle kvävas, jag var rädd för att dö. Men jag bet ihop tänderna och räknade slagen. Det kunde bli femtio, hundra, femhundra, innan mannen äntligen var klar. Jag ville att han skulle smeka min klitoris men jag vågade aldrig säga det.

Jag sökte trygghet men jag litade inte på någon man. Det gällde att vara den som gjorde slut, den som gick först. Då slapp man känna sig trampad på. Jag sökte en fulländad man men jag litade inte på någon.

Jag gick på lärarhögskolan, utbildade mig till språklärare. Så hände det att jag gick en kurs som var på en gård i Dalarna. Där träffade jag en jämnårig man som var liten och mjuk och mycket klok. Han attraherade mig starkt men han berättade att han var gift och hade ett litet barn. Fem dagar var vi på kursgården, och fyra nätter. Jag tvekade inte när jag öppnade mig fullständigt för honom. Jag gav och tog, jag var inte rädd en sekund, inte ens rädd för att säga vad jag ville att han skulle ge mig. När han slickade mitt sköte grät jag av lycka och log och somnade i hans armar. Han respekterade mig och hans penis skrämde mig inte. Han såg mig hela tiden i ögonen. Men när jag kom hem var allt som förut.

Sen träffade jag Christer. Han var lång och blond som pappa, han såg mycket bra ut. Vi var båda tjugofem år, vi var trötta på ungkarlslivet, vi ville leva med någon. Vi ville leva med varandra.

Christer behövde också ömhet. Han ville alltid hålla min hand, krama mig, kyssa mig. Det var varmt och skönt men sen, sen... Han fick sin orgasm i min kropp och somnade, precis som dom andra. Om jag tog erotisk kontakt blev han kall och avvisande. Jag låg vaken och grät. Då vaknade Christer och försökte trösta. Han ville inte att jag skulle vara ledsen. Men inte förstod han vad jag menade och inte vågade jag förklara. När han inte tillfredsställde mig vän-

de jag mig ifrån honom.

Jag skämdes över mitt kön, min lukt, mitt slidsekret. Efter månaders lirkande började Christer förstå vad det handlade om. Han sa att jag inte var äcklig, att jag inte luktade illa. Men jag vågade inte tro honom. Då började han berätta.

Hans mamma, som var änka, hade alltid varnat honom för flickor. Inte konkret, bara obestämbart; man skulle akta sig. Christer var tjock som barn. I gymnastiken var han alltid sämst, och gymnastikläraren, en före detta furir, lät honom alltid veta det. Han missade bollarna och ramlade på plintarna. Han hade ingen tilltro till sin egen kropp. Sex var lika skrämmande för honom som för mig.

"Jag blir så rädd när du avvisar mig," sa jag. "Det måste du komma över," sa han. "Kom till mig ändå. Krama mig även om jag blir stel. Om du tycker om mig får du inte ge upp. Kom tillbaka. Ge mig en chans att bli mindre rädd."

Jag började berätta för Christer om pappa. Om hans dominans, hans våld, hans äckliga penis. Jag ville aldrig bli lika förtryckt som mamma.

"Men jag är inte din pappa," sa han. "Och jag är inte din mamma," sa jag.

Det tog flera år innan min samlagsskräck försvann. Våga se honom och inte bara mig själv. Slippa kravet på samtidig orgasm. Våga ta samlag på lek och på allvar men utan krav. Våga se utanför min egen rädsla. Se mannen bredvid mig som människa, inte djur, och mig själv som människa tillsammans med honom. Jag hade mycket att vinna men inget att förlora.

Jag lever med Christer fortfarande, tio år senare. Det är långt ifrån utan konflikter men det går och vi vill fortsätta vara tillsammans. ■

ill: Gittan Jönsson

Det går inte att fortsätta i längden
Vill du ha dörren stängd, ta då och stäng den
men här inne
vet jag att ingen annan är som du
du fyller mig med kärlek nu
men förträng den
ta och släng den

Jag har ingenting att förebrå dig
Du går din väg, jag tror jag kan förstå dig
men i natten
ser jag hur hela skogen brinner nu
bortom rökridån försvinner du
då vill jag slå dig
då vill jag nå dig

Du är så klok, tack för dom goda råden
Men vad kan jag göra när jag tappat tråden
här i livet
den tråd som fäste dig vid mig
visst finns en framtid utan dig
men kan jag nå den
kan jag rå på den

Det blir så ödsligt här i lägenheten
Som en tröstlös sinnebild för evigheten
men därute
där ligger det, så säger du
en värld som väntar på mig nu
bortom bitterheten
nånstans i verkligheten

Torkel Rasmusson
från skivan
"Stockholm Norra", MNW 84P

ORDFÖRANDENS SPALT

Kära SKV-are!

I åratal har våra kärnkraftsanhängare med Olof Palme i spetsen matats med varningar från kärnkraftsexperter (ofta avhoppare från kärnkraftsetablissemanget). Här har uppträtt forskare med nobelpris i bakfickan, ingenjörer, representanter för arbetarna. Ingen har egentligen lyssnat — kärnkraften gäller ju pengar, miljarder i själva verket. Men så sker en olycka i Harrisburg borta i USA — en sådan där som egentligen inte kan ske enligt en viss kärnkraftsexpertis. Den kan inte heller hållas hemlig utan visas i TV över hela världen. — Och se! Olof Palme, Ola Ullsten, ja t o m Bohman får plötsligt upp ögonen och djupt tagna börjar de lova folkomröstning.

Naturligtvis är de inte tagna av Harrisburg i och för sig, de är verkligen sedan länge upplysta om kärnkraftens otaliga följder — olycksrisken, de tusenåriga skadorna genom avfallet, faran för spridande av kärnvapen. Men de insåg plötsligt den förfärande faran av att förlora röster när nu olycksriskerna demonstrerades i snart sagt varje hem i vårt långa land. Nej, något sådant fick verkligen inte ske. En kapplöpning om "ja till folkomröstning" startade, socialdemokratin vann men folkpartiet och moderaterna kom flåsande strax efter.

Hela kampanjen för folkomröstning kom i ett nytt läge men alla är vi klara över att någon egentlig seger är det inte. Det var inte folkviljan manifesterad i förhoppningsvis 100 000-tals eller miljoner namnunderskrifter — antalet får vi ju aldrig veta när kampanjen avblåstes i förtid — som påverkade Palme, Ullsten och Bohman. Det var några TV-sändningar som — med all rätt — förväntades skaka väljarna.

Kampanjen för folkomröstningen kommer nu att helt ägna sig åt kampen mot kärnkraften — vi får mer arbete och det kommer att krävas mer offervilja än någonsin. Hur kommer frågorna att formuleras vid folkomröstningen, n ä r blir den? Hur skall vi bemöta den intensiva kärnkraftspropagandan vi har att vänta (vi vet var miljarderna finns). Men låt oss aldrig glömma: Det gäller våra egna, våra barns och alla efterlevandes liv.

1 juni är den Internationella barndagen som för 30 år sedan instiftades av KDV. Den är en dag för barnen, en festdag där barnen är huvudpersonerna men där det också finns plats för vuxna. Vi har väl inte alltid firat den som sig bör, men i år kommer det att bli festligheter på flera ställen. Vi kan bl a nämna Göteborg där festligheterna kommer att gå av stapeln på Liseberg, i Stockholm där SKV-avdelningen Fyrklövern tillsammans med den lokala kulturkommittén ordnar en fest samt Spångaavdelningen som organiserar barndagen tillsammans med en rad organisationer, bl a invandrarkvinnorna. Uppsala och Lund har fina traditioner, där kommer man liksom tidigare år att ordna festligheter för barnen.

Under de sovjetiska kulturdagarna på Skansen i pingst kommer också Internationella Barndagen att få stort utrymme.

E.P.

NORDISK KONFERENS OM BARNKULTUR

anordnar SKV i Kungälv på försommaren. Mellan den 15—17 juni kommer ca 60 deltagare från olika kvinnoorganisationer i Norden att samlas på Nordens folkliga akademi. Syftet med konferensen är att öka kunskapen om kulturutbudet för barn och barns kulturella villkor, sett i ett historiskt perspektiv. Genom föreläsare från bl a Sverige, Norge och ev. Island kommer den aktuella situationen för barn i Norden att belysas. Både det kommersiella utbudets verkningar och det utvecklingsarbete och de konkreta försök som görs för att bryta det dominerande mönstret och föra fram ett kvalitativt kulturutbud.

Det är SKV centralt som arrangerar konferensen, med stöd från Nordisk kulturfond.

Kära SKV-are!
Många många tack för all vänlighet som ni visade mig på min 75-årsdag. Vem kunde ana att det var så roligt att bli så gammal!
TACK! **Eva Palmaer**

KONGRESS I DANMARK:

Danmarks Demokratiska Kvinnoförbund, SKV:s systerorganisation hade kongress 3—4 mars. Lene Rosenqvist från Lund som representerade SKV fick varma hälsningar med sig till oss alla. I sitt inlägg tog hon bl a upp arbetet med det Internationella Barnåret och SKV:s ansökan till Nordiska Rådets kulturfond för genomförandet av en konferens om Barnkultur i Norden i Kungälv den 14—17 juni. Förslaget till en sådan konferens mötte stort intresse. Hon berättade också om Namninsamlingen för folkomröstning om kärnkraften, en gemensam nordisk angelägenhet, om läget i Sydostasien samt om SKV:s starka engagemang i Algotskvinnornas kamp. Flera av medlemmarna i det danska förbundet var just arbetslösa sömmerskor. Arbetslösheten är ett ännu större problem i Danmark än i Sverige och de sociala nedskärningarna som pågår drabbar kvinnorna och ungdomen särskilt hårt.

Varje lokalavdelning fick informationsmaterial om SKV och ett par nummer av Vi människor. Centralt fick DDK bl a studiematerialet om Kvinnan i Vietnam som utarbetats gemensamt av SKV och Vietnam-Laosförbundet och några kvinnoskivor som ska kopieras och skickas ut till alla lokalavdelningar.

Lene Rosenqvist understryker att det är mycket inspirerande för båda parter när man på detta sätt besöker systerorganisationer och betonar vikten av att SKV:s lokalavdelningar deltar i detta arbete. Det danska förbundet ger ut en tidskrift som heter Vi Kvinder — Vi mänskor var för övrigt både välkänd och populär bland kongressdeltagarna.

Danmarks demokratiska kvinnoförbund arbetar på ett lite annorlunda sätt än vad vi gör. De har förbundsstyrelsemöten varannan månad och kongress vartannat år. För närvarande prioriterar dom arbetet med att ta fram ett nytt handlingsprogram, kanske kan dom få inspiration genom vårt.

KVINNOHUSET I STOCKHOLM

Frågan om ett kvinnohus i Stockholm har nu av politikerna lösts på det sättet att man givit det aktuella huset på Svartensgatan till gruppen "Alla kvinnors hus" som i sin verksamhet betonat jouren för misshandlade och våldtagna kvinnor.

Inför detta beslut har ett antal kvinnoorganisationer, -grupper och enskilda enats om följande öppna brev till politikerna:

"Kära politiker,
På förekommen anledning vill vi göra er uppmärksamma på att ni är på väg att fatta ett beslut som innebär att Stockholm som första stad i världen får ett 'kvinnohus' utan kvinnorörelse. Det förslag ni stöder är inte förankrat i kvinnorörelsen och har inte stöd av de partipolitiskt obundna kvinnoorganisationerna.
Kravet på ett r i k t i g t kvinnohus i Stockholm kvarstår alltså."

När detta skrivs har följande undertecknat brevet: **SKV-Stockholm, Grupp 8 — Stockholm, Lesbisk Front, Kvinnfolk, Föreningen Kvinnokultur.**

AKTION MOT BILISMEN

"Det är dom gamla vanliga yrkesdemonstranterna som är ute. Det är samma klientel jämt. Det är deras enda fritidssysselsättning. Dom är ute och hoppar och skriker. Jag är glad att jag själv slipper vara ute och se dom. Men jag ser dom ju centralt på våra trafikskärmar".

Med den här sortens hets mot folkgrupp summerar poliskommissarie Karl-Erik Larsson sin uppfattning om den stora trafikdemonstrationen i Stockholm på morgonen 8 mars. Dom som "hoppade och skrek" var 600 personer som demonstrerade mot en trafikpolitik som numera gör det till en allvarlig hälsofara att bo och växa upp i Stockholm. Om politikerna nu motvilligt börjar ta olika vetenskapliga rapporter om bly- och bullerskador, om fysiska och psykiska risker på allvar så beror det på att trafikpolitiska krav förts fram av en allt bredare och mer oroad opinion. Och på att militanta företrädare för den opinionen genom olika aktioner nått ut med sin kunskap och sin kritik i massmedia.

Vid aktionen på Internationella Kvinnodagen stängde grupper av demonstranter av biltrafiken vid samtliga stora infarter till Stockholms centrum. Polisen var på plats och slet och drog i vad dom kunde få tag i, men det blev knappast fråga om några mer våldsamma konfrontationer. Avsikten var att göra demonstrationen kort och tydlig. Efter en halvtimme hävde man "ockupationen" av övergångsställena och tog med sig barn, musik och banderoller till ett opinionsmöte vid Slussen.

Är kampen mot bilismen och för en annan trafikpolitik en kvinnofråga? Så länge som det främst är kvinnorna som upplever ett konkret ansvar för barnens villkor och framtidens livsmiljö och så länge som den nuvarande trafikpolitiken befäster sociala och ekonomiska ojämlikheter. Ensamma män i bilarna med ett krampaktigt grepp om ratten. På bussarna och i tunnelbanan: kvinnor och barn, utslagna och pensionärer, arbetslösa ungdomar. Kampen för en utbyggd kollektivtrafik är både en kamp mot hälsoriskerna, mot energislöseriet och mot den sociala segregeringen. **L.N.**

foto: Tomas Södergren

SOCIALISTISK DEBATT

— Därute går dom där stackars proletärerna sorglöst och köper mjölk medan jag får sitta här och lösa problemen med klasskampen.

I sanning orättvist! Men somliga får prata sig till revolutionen och de andra får göra den. Alla kan prenumerera på Socialistisk Debatt genom att sätta in 30 kronor på postgiro 5 11 80—8 och skriva prenumeration på talongen.

DET HÄNDER I SOMMAR

Intresset för kvinnoläger och kvinnokurser är mycket stort, det märks på alla förfrågningar vi får till Vi Mänskor och till SKV's kansli. Tyvärr är det inte många som arrangeras i Sverige, och de som finns blir snabbt fulltecknade. Några är dessutom bara för speciella yrkesgrupper. Vi ger dock här en översikt för att dokumentera vad som pågår och för att uppmuntra fler att själva ordna olika arrangemang nästa år. Eller kanske redan i år? Varför inte ordna små, anspråkslösa "läger" eller "dagar" lokalt, i tomma skolor t ex? Redan en weekend kring någon lokal fråga kan verka stimulerande och sammansvetsande.

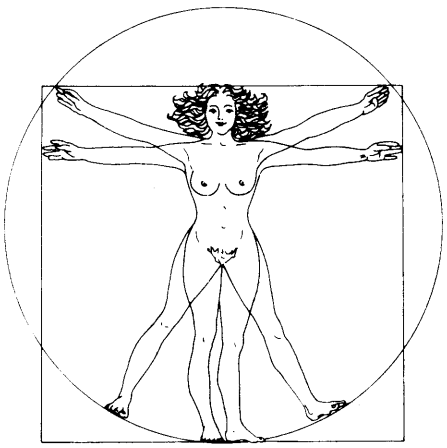

RFSU
ordnar kvinnoläger 12—18 augusti på Barnens ö, Väddö. Anmälningstiden gick ut 30 mars... Men det finns alltid chans för återbud. Hör dig för hos **RFSU's förbundsexpedition, Box 17006, 104 62 Stockholm.** Deltagaravgift 600 kr (kost, logi, bussresor t o r Sthlm-Väddö).

Samtidigt ordnas ett mans- och ett blandat mans- och kvinnoläger på Barnens ö (som är stor, lägren är helt avskilda). Dessa läger ordnas av **RFSU Västerbotten, Rådhusesplanaden 15, 902 47 Umeå.**

KVINNOLÄGER FÖR JOURNALISTER
ordnar Gotlands journalistförening i sommar (tiden ej bestämd när detta skrives). Det blir plats för ett sextiotal journalister som vill diskutera pressen och könsrollerna, kvinnohistoria, jämställdhet och andra centrala frågor.

"BYGGA OCH BO PÅ KVINNORS VILLKOR"
var mottot för ett nordiskt kvinnoseminarium på Nordiska folkhögskolan i Kungälv 4—6 maj. Seminariet blev snabbt mer än fulltecknat. Men också vi som inte var med kommer säkert att få glädje av de kontakter som knöts och de krav som det hela resulterade i. Vi vet ju hur mycket bostadens och bostadsområdets utformning betyder för kvinnors liv och valmöjligheter.

ÅSA FOLKHÖGSKOLA
ordnar som vanligt sommarkurser kring kvinnohistoria, kvinnokultur och aktuella kvinnofrågor. Den ena äger rum 9—16 juni, den andra 28 juli—4 augusti. Båda kurserna är fulltecknade, men förhandsanmälningar kan redan nu göras till 1980 års kurser. Broschyr kan rekvireras direkt från **Åsa Folkhögskola 640 24 Sköldinge, tel. 0157/500 11.**

KVINNOKULTURDAGAR

Förra året hölls en succéartad kvinnokulturvecka i Tierp. I år har idén tagits upp på flera håll i landet.

I **Västerås** hade man 4—19 mars två kvinnokulturveckor. Initiativet kom från Västra socialdemokratiska kvinnoklubben, som våren 1978 gick ut med inbjudan till ett 40-tal organisationer. Ett 20-tal hörde av sig och resultatet blev alltså de brett upplagda kvinnokulturdagarna.

En rad utställningar visades, möten hölls om bl a porr, förlossning, facket, röstbefrielse, kvinnoroller, att åldras, fred, invandrarkvinnornas problem, vegetarisk mat och kvinnliga författare.

Målet för arrangörerna är nu att föra kontakterna och de olika verksamheterna vidare. Första målet är ett permanent bokcafé centralt i Västerås.

I **Säffle** hölls 24 mars — 7 april två kvinnokulturveckor. Också de veckorna hade förberetts länge — det första uppropet till enskilda och organisationer gick ut redan före sommaren. Det slutliga programmet tog bl a upp filmvisningar, visaftnar, teaterpjäser och utställningar. Naturligtvis fanns det många debattkvällar kring t ex Kvinnan i lantbruket, att bli far, hemarbetet och försörjarrollen, invandrarkvinnor, kvinnan i kyrkan. Till det kom praktiska arrangemang som t ex brödbakning och väva i bandgrind. Veckorna mynnade ut i att sista dagen ägnades åt frågan "Vad händer sedan" där bl a olika kvinnoorganisationer fick presentera sig.

I **Järfälla** hölls en kvinnokulturvecka 24—30 mars. Arrangör var ABF och dess medlemsorganisationer. På programmet bl a kvinnohistoria, internationell kvinnokamp, öppet hus med invandrarkvinnor.

FÖRFATTARKURS:
"GRÄV DÄR DU STÅR II"
Kvinnohistorien sedd genom Sven Lindqvists metod. Mellefors folkhögskola, Skellefteå, 13—17 aug. Arr. FörfattarCentrum Norr. Kursledning och medverkande: Agneta Norberg, Gunnar Balgård, Kerstin Ekman, Louise Waldén. Anmälan till **Kulturarbetarförmedlingen, Box 393, 901 08 Umeå** före 1 juni.

I OSLO
blir det en hel vecka med kvinnokulturella aktiviteter i juni, avslutad med en musikfest utanför stan. För närmare upplysningar, vänd dig till **Kvinnohuset, Rådhusgt 2, Oslo, Tel. 02/41 28 64.**

I DANMARK
brukar det alltid hända något, men vi har ännu inte fått in närmare uppgifter.

Kontakta **Femökontoret i Kvindehuset, Gothersgade 37, 1123 Kphmn K. Tel. 01/14 28 04.**

"KVINNOKAMP FÖR FRED"
är det gemensamma namnet eller kanske rättare sagt mottot för några aktions- och studiegrupper, som bildades under ett seminarium 2—4 mars i Stockholm. När detta skrives är planer på gång om vissa aktioner i sommar, men närmare detaljer kan ännu inte ges. Håll ögonen öppna för tidningsnotiser om vad som bestäms — grupperna arbetar med bred kvinnoanslutning och är värda allt stöd.

KVINNOMARSCH
I Vilhelminafjällen blir det troligen också i år i augusti—september. Kontakta **Västerbottens Turisttrafikförbund, Box 337, 901 04 Umeå.**

"KVINNOHISTORIA — KVINNOKAMP"
Malungs folkhögskola ordnar en intressant terminskurs 4 feb.—25 maj 1980. Det blir studier i kvinnohistoria från äldsta tider till våra dagar, i kvinnoorganisationernas utveckling, i konst och litteratur av och om kvinnor m m. För upplysningar om kostnader m m kontakta **Malungs folkhögskola, 782 00 Malung, tel. 0380/100 32.**

KVINNOLÄGER I LESJÖFORS
En fri kvinnogrupp ordnar 13—19 augusti ett läger för ca 50 kvinnor i Lesjöfors i Värmland. Avgiften blir 400—450 kr. Kontaktkvinna: **Irene Jansson, Forshålsgat. 11 nb, 121 45 Johanneshov.**

LESBISKT LÄGER
Lesbisk Front ordnar i slutet av augusti (vecka 34 eller 35) ett lesbiskt läger för 50 kvinnor i Lesjöfors. Avgift 400—450 kr. Kontakt: **Lesbisk Front, Hallandsgat. 40, 116 57 Sthlm, tel. lördagar 16—19 08/42 58 50.**

Bägge Lesjöforslägren är utan ledare och bygger på kollektivt deltagande och ansvar, både i det praktiska och i uppläggningen.

MOTSÄTTNING — KONFLIKT — UTVECKLING
heter den 8:e nordiska konferensen i humanistisk psykologi och pedagogik, som hålls i Ribe i Danmark 28 juli—4 augusti. Konferensens målsättning är "att stimulera skapande arbete mellan människor med olika köns-, klass- och arbetstillhörighet". Pris inkl. kost och logi 1 000 Dkr, barn under 15 år 400 Dkr. Vidare upplysningar hos **Steen Mejdahl, Larsbjörnsstraede 23, 1454 Köpenhamn K.**

AKTUELLA TIDSKRIFTER OCH BROSCHYRER

Amningsnytt 1/79
innehåller bra översikt om litteratur i ämnet, tidskrifter, material och utställning. Den ges ut av Amningshjälpen, som arbetar för en ökad amningsfrekvens bl a med tanke på att forskning visat att amning förebygger bröstcancer. Amningshjälpen har också givit ut en skrift om flaskbarn, där man tar upp hur multinationella jättar som Nestlé (Findus) lockar människor i tredje världen att trots dåliga hygieniska förhållanden och undermåligt vatten köpa mjölkpulver till sina barn. Skriften innehåller en förteckning över aktioner i hela världen mot multijättarna. Den kostar 14 kr och kan beställas genom *Amningshjälpen, Box 4056, 175 04 Järfälla.*

Rallarros nr 22
innehåller bl a en artikel om kvinnliga proletärförfattare. Om Atti Johanssons starka skogsbilder kan man få en föreställning både genom text och svart-vita bilder (Atti gjorde omslagsbilden till Vi mänskors kvinnokulturnummer). Janne Mattsson skildrar Hasselakollektivets vardag, vad ungdomarna ägnar sig åt när dom vant sig av med narkotikan. Beställs genom *Bengt Berg, Hedsäter, Pl 4520, 685 00 Torsby.*

Om abort
heter en nyutkommen broschyr från Socialstyrelsen. Den handlar framför allt om hur rådgivning och abort praktiskt går till. Den är skriven så att den kan läsas av alla. Broschyren kan beställas gratis från *Socialstyrelsen, Distributionscentralen, 106 30 Stockholm.*

Aikanainen — Kvinnotid
heter en kvinnotidskrift som ges ut av marxist-feministiska och feministiska kvinnogrupper i Finland. Som titeln anger är den dubbelspråkig och kan alltså läsas av både svenskspråkiga och finskspråkiga. Vilket kan vara viktigt att känna till också i Sverige med tanke på den stora finska invandringen vi har. Tidningen kan beställas från *Feministit — Feministerna, Rauhankatu 13 C — Fredsgatan 13 C, 00170 Helsinki 17 — 00170 Helsingfors 17.*

INTERNATIONELLA KVINNODAGEN

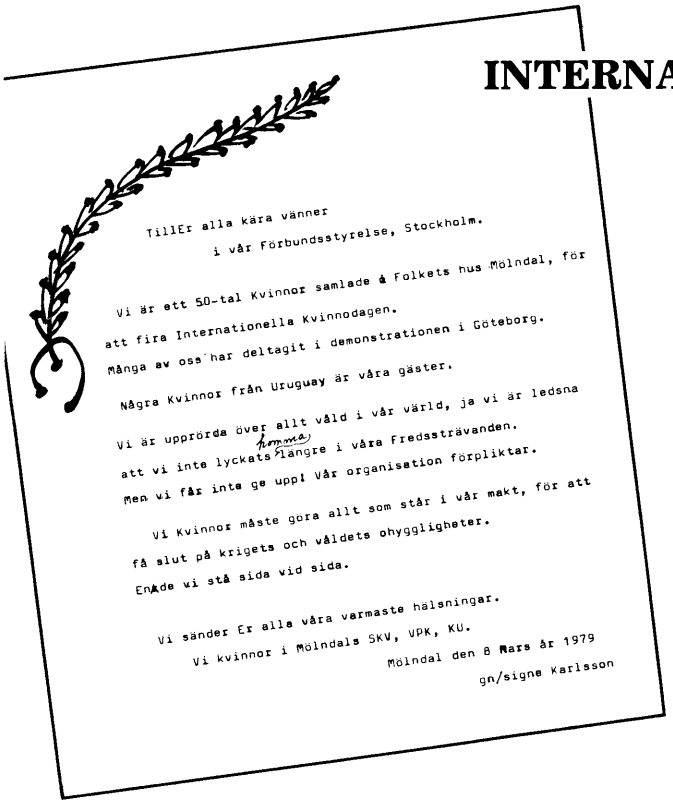

Till Er alla kära vänner
i vår Förbundsstyrelse, Stockholm.

Vi är ett 50-tal Kvinnor samlade å Folkets hus Mölndal, för att fira Internationella Kvinnodagen.
Många av oss har deltagit i demonstrationen i Göteborg.

Några Kvinnor från Uruguay är våra gäster.

Vi är upprörda över allt våld i vår värld, ja vi är ledsna att vi inte lyckats (kommit) längre i våra Fredssträvanden.
Men vi får inte ge upp! Vår organisation förpliktar.

Vi Kvinnor måste göra allt som står i vår makt, för att få slut på krigets och våldets ohyggligheter.
Enade vi stå sida vid sida.

Vi sänder Er alla våra varmaste hälsningar.
Vi kvinnor i Mölndals SKV, VPK, KU.
Mölndal den 8 Mars år 1979
gn/signe Karlsson

Intresset för 8 mars förefaller att vara stigande, samtidigt som det råder rätt stor förvirring omkring dagens historiska innehåll och betydelse. För det mesta är uppslutningen vänsterradikal, vilket är i samsvar med traditionen, men på sina håll har dagen "breddats" intill menlöshet.

Kanske uppslutningen skulle bli större om innehållet i dagen blev mer markerat? I Stockholm tågade nu ett tusental kvinnor (och en del män), men det är inte någon tillfredsställande siffra. I Oslo t ex var antalet 7 500 — fördelade på två tåg, eftersom debatten om parollerna är livlig där.

Låt oss hålla debatten i gång inför nästa år!

H Clls

SKV har som vanligt varit med överallt där dagen firats. Här de rapporter som hittills nått oss.

I Göteborg
var det demonstration ordnad av SKV i samarbete med Grupp 8, KAF:s kvinnofraktion, Kvinnocentrum, Kommunistisk ungdom, Lesbisk front och VPK:s kvinnoutskott, en radikal uppmarsch således. Avslutningsfesten förlades till Spängkullen. Där blev det appeller varvade med sång och musik.

I Karlshamn
ordnade SKV's lokalavdelning en sammankomst 8 mars tillsammans med Grupp 8 och Musikforum. Musik, sång och dikter inramade anföranden om allas rätt till ett meningsfyllt arbete och om barnens situation i vårt samhälle.

I Katrineholm
ordnade den nybildade lokalavdelningen av SKV en demonstration som samlade ett sextiotal deltagare, inte dåligt som start betraktat! Vid ett inledande torgmöte betonades både bristen på arbete för kvinnor och bristen på daghemsplatser: i lilla Katrineholm står 450 barn i kö.

I Ljungby
stod SKV's lokalavdelning för ett intressant arrangemang i tingssalen, Gamla Torg, med mottot "Orden finns — kvinnorna skall finna dem". Författarinnorna Kerstin Eriksson, Kerstin Strandberg och Ingrid Udenius inledde till diskussion och grupparbete om bl a villkoren för kvinnans konstnärliga skapande.

I Lund
var de socialdemokratiska kvinnorna för första gången med om fackeltåget och festmötet. SKV, Grupp 8, VPK-kvinnor och en rad invandrarföreningar deltog som förr. På festen var det bl a tal av Birgitta Dahl om internationella frågor och musik av "Stämbandet" och "Röda bönor".

I Motala
ordnade SKV ett möte med deltagande av bl a studiecirkeln "Gräv där du står" på Luxor och musik av gruppen "Alternativet".

I Skövde
samarbetade SKV med Bokcaféet, Invandrarklubben, VPK och Kommunistisk ungdom om ett fackeltåg genom stadens centrum. På ett efterföljande möte i Bokcaféet talade Vera Klasson om invandrarkvinnornas svåra situation i Sverige.

I Skellefteå
ordnade SKV ett möte med barnmorskan Signe Jansson som talare. Hon berättade om erfarenheter av psykoprylax i Ystad. Mötet var ett led i kritiken mot förhållandena vid den lokala kvinnokliniken.

För Indokinas kvinnor och barn pg 513 23–4

Otaliga gånger har Vietnams stora behov av hjälp efter den kinesiska invasionen understrukits. Massor av människor har gett både materiellt och moraliskt stöd, och därigenom visat sin orubbliga solidaritet med det vietnamesiska folkets stora och svåra uppbygge av sitt land.

Vår insamling till Kvinnohuset i Hanoi fortsätter och våra vietnamesiska vänners arbete med huset pågår. Insamlingen har gett ett mycket fint resultat de första månaderna av året. Men det behövs mer pengar. Vi tar nya tag för att komma en bit till på projektet ett Kvinnohus i Hanoi!

Transport: 459 927:33

Serrander/Lundgren Örebro "Med anledn. av Eva Palmaers 75-årsdag" ..... 100:—
Maja Bolling, Göteborg ..... 100:—
Ann-Marie Forsberg, Enskede . 25:—
Ninni Rydsjö, Stockholm ..... 25:—
Fyrklöverns SKV "Hyllning till Eva Palmaers 75-årsdag" ..... 500:—
Inga Tell, Vällingby ..... 50:—
Tyra Westerlund, Farsta ..... 50:—
Karin Berglund ..... 25:—
Ellenor Ekman, Vallentuna ..... 100:—
Anonym ..... 10:—
Ruth Eklund, Stockholm ..... 20:—
A Bernhard, Söderhamn ..... 20:—
Bromma SKV-avd "Eva Palmaers 75-årsdag" ..... 100:—
Stockholm dist, "Eva Palmaers 75-årsdag" ..... 100:—
L. Nordin, Umeå ..... 35:—
Anna Vennbom, Johanneshov . 10:—
Lilly Strömberg, Stockholm .... 10:—
Anna Pettersson, Avesta ..... 20:—
Siri Aldrin, Piteå ..... 100:—
Hillevi Österberg, Saltsjöbaden 100:—
Sonja o Ville Borg, Göteborg ... 100:—
Annerösli Kuhn-Pettersson, Rönninge ..... 20:—
Ingrid Önnerfors, Växjö ..... 100:—
Einar Lidman, Tingsryd "Till Eva Palmaers 75-årsdag" ..... 100:—
Insamlat genom Mia Emsheimer . 775:—
Insamlat gm S. Kempe 114:60
Lilly Guilotte, Johanneshov ..... 50:—
Valborg Svensson "Till Eskil Almgrens minne" ..... 25:—
Ninni Rydsjö, Stockholm ..... 25:—
B. Östberg, Lindesberg ..... 25:—
Tyra Westerlund, Farsta ..... 50:—
Jenny Åberg, Luleå ..... 10:—
Kirsten Persson, Hisingsbacka 50:—
A. Stenström, Lund ..... 200:—
Luleå SKV-avd. ..... 235:—
Gunborg Lindberg, Göteborg ... 50:—
Edit Hübinette, V. Frölunda .... 200:—
K. Lundgren ..... 100:—
Hans Malmberg, Göteborg ..... 30:—
K. Dolk, Enskede ..... 150:—
H. Östberg, A. Westerlund, Saltsjöbaden ..... 100:—
Anna Wennbom, Johanneshov . 50:—
Hillevi Andersson, Johanneshov . 50:—
Britta Berntsson, V. Frölunda . 20:—
A. Blix, Luleå ..... 20:—
M. Wall, Johanneshov ..... 50:—
Britt Kötevski, Eskilstuna ..... 50:—
Greta o Bengt Segersson, Göteborg ..... 100:—
Maja Eriksson, Göteborg ..... 50:—
Linnéa Andersson, Göteborg ... 50:—
Ellen Eriksson, Ambjörby ..... 50:—
Anna Lisa Göransson, Finspång 50:—
Renee Frangeur, Torslanda ..... 25:—
Katarina Wallin, Stockholm .... 20:—
Elisabeth Östlund, Kramfors ... 25:—
Anita Svensson, Åhus ..... 45:—
Kristina Johansson-Tell, Kristianstad ..... 100:—
Eva Zetterberg, Johanneshov .. 50:—
Hilda Wiberg, Johanneshov ..... 50:—
Elisabeth Östlund, Kramfors "Till Eva Palmaers 75-årsdag" . 25:—
Insamlat gm Mia Emsheimer ... 545:—
Brita Johansson, Halmstad ..... 50:—
Britt Kling, Johanneshov ..... 50:—
Berger, Malmö ..... 25:—
Esmeralda Sällqvist, Hägersten ..... 45:—
Essie Åström, Ljusdal ..... 50:—
Brit Johansson, Mölndal ..... 25:—
Eva Danielsson, Johanneshov .. 30:—
G. Almgren, Stockholm ..... 25:—
Gunnilla Petren, Styrsö ..... 25:—
Berta Johansson, Borås ..... 10:—
Karin Nordlander, Johanneshov ..... 100:—
Rut Hillarp, Johanneshov ..... 50:—
V. Harnell, Kisa ..... 25:—
Annika Svengren-Söderström, Mölndal ..... 100:—
Majvor Mälei, Kaunisvara ..... 100:—
Nanna Helin, Båtskärsnäs ..... 50:—
Clary Westerström, Stockholm 50:—
Vega Svensson, Hägersten ..... 50:—
John Mazarin, Mölndal ..... 100:—
Lenborg Romare, Ängelholm ... 100:—
Kålltorps SKV-avd ..... 200:—
Elov Viklund, Hägersten ..... 200:—
Elsa Holmström, Mölndal ..... 15:—
Hildegard Liedholm, Enskede .. 15:—
Hilda Danielsson, Ludvika ..... 20:—
Birgit o Hilding Andersson, Johanneshov ..... 25:—
Karin Henriksson, Rönninge ... 100:—
Ester Lindmark, Vännäs ..... 50:—
Saida Blomberg, Huskvarna .... 50:—
Kristina Barkman, Spånga ..... 25:—
Dagmar Beckman, Malmö ..... 100:—
M.Andersson, Ludvika ..... 50:—
Anne Malmqvist, Bandhagen ... 50:—
Olga Norberg, Karlstad ..... 25:—
Hellin Sundeväg, Söderhamn .. 20:—
Anna Lindberg, Norrköping .... 20:—
Insamlat vid Medborgarhuset 9 mars Hillevi Bergman ..... 60:—
Insamlat 8 mars Hillevi Bergman ..... 120:—
Ruth Svensson, Norrköping ..... 20:—
Greta Västlund, Sandviken ..... 50:—
G. Olsson, Göteborg ..... 30:—
Ninni Rydsjö, Stockholm ..... 50:—
Tyra Westerlund, Farsta ..... 50:—
Insamlat genom Mia Emsheimer ..... 840:—

Summa 468 606:93

Redovisningen av SKV:s nystartade insamling "Internationell solidaritet" har på grund av utrymmesskäl utgått i det här numret. Den kommer istället att redovisas i nummer 3/79. Hittills har insamlingen gett 1 700 kr.

I Stockholm
var SKV och Grupp 8 som vanligt med och arrangerade, i år tillsammans med Kvinnohusgruppen, Lesbisk Front, Internationella föreningen för invandrarkvinnor och Fredrika Bremerförbundet. Hänsyn till det breda deltagandet hade gjort att inga socialistiska eller överhuvudtaget politiskt radikala paroller var med i tåget från arrangörernas sida, men deltagande grupper gick med både "Kvinnokamp—klasskamp", krav på nedrustning och "8 mars en röd dag" på plakaten.

Tåget räknade ett tusental deltagare.

Festen i Blå hallen blev välbesökt. För första gången var det "mansförbud", också detta av hänsyn till några bland arrangörerna.

Debatten om dagens utformning kommer säkert att bli intensiv inför nästa års arrangemang i huvudstaden.

I Växjö
var det 8 mars-demonstration för första gången i historien, ordnad av en partipolitiskt obunden kvinnogrupp med ett trettiotal medlemmar. SKV-avdelningen var med bland dem som slöt upp.

I Örebro
demonstrerade SKV tillsammans med både socialdemokrater och kommunister under huvudparollen "Kvinnans rätt till arbete — arbete åt alla".

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Box 3120 103 62 Stockholm Tel: 08/11 49 61

Månd—fred 9—14, onsd till 20.00

Postgiro 50 50 95—0 Insamlingskonto: 5 13 23—4

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundets målsättning är att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfyllt arbete.

- Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa och ges samma utbildningsmöjligheter.

- Att verka för fred, allt framtidsarbetes grundval — mot krig och imperialism, krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.

- Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.

- Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism. Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

*

SKV har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish Women's Left Federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, KDV, (Women's International Democratic Federation, WIDF).

KDV har 129 anslutna organisationer i 114 länder med flera hundra miljoner medlemmar. KDV har tillerkänts konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

SKV-avdelningar

Ambjörby
Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel 0563/802 32

Båtskärsnäs
Lilly Johansson
Box 203
950 54 Båtskärsnäs

Gotland
Anette Vikström
Tetarve, Garda
620 16 Ljugarn

Göteborgsdistriktet:
Evy Andrén
Barytongatan 4
421 38 V:a Frölunda
Tel 031/47 40 02

Huskvarna
Ingrid Nilsson
Munkgatan 5
561 00 Huskvarna
Tel 036/13 74 55

Karlshamn
Sonia Karlsson
Pl 1049
290 72 Asarum
Tel 0454/291 60

Katrineholm
Inger Andersson
Djulögatan 35—37 C
641 00 Katrineholm

Ljungby
Anna Greta Svensson
Brogård
340 12 Annerstad
Tel 0372/220 69

Luleå
Disa Wennberg
Smedkroken 7
951 39 Luleå
Tel 0920/294 37

Lund
Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel 046/14 94 04

Malmberget
Siv Lundberg
Grevgatan 13
971 00 Malmberget
Tel 0970/218 26

Malmö
Nilla Bolding
Strandgatan 11
232 00 Arlöv

Motala
Helena Hillar-Rosenqvist
Fållingegatan 8
596 00 Skänninge

Piteå-Munksund
Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel 0911/372 76

Skellefteå
Lena Jonsson
Cirkelstigen 9
931 00 Skellefteå
Tel 0910/550 46

Skövde
Jane Nordlund
Pl 4163 L. Bjurum
533 00 Götene

Stockholmsdistriktet
Margot Mårdh
Valhallavägen 57
114 22 Stockholm
Tel 08/31 58 76

Uppsala
Lotta Schüllerqvist
Tune Backar 18
753 36 Uppsala

Växjö
Karin Hartvig
Öjabyvägen 93
352 50 Växjö

Örebro
Lillemor Lundgren
Varbergavägen 106
703 51 Örebro
Tel 019/12 83 21

KVINNOLOKALER

Kvinnohuset
Gamlestadstorget
415 02 Göteborg

Bokhandeln Bröd och Rosor
Haga Nygata 13
413 01 Göteborg

Kvinnocentrum
Skomakaregatan 6 B
221 01 Lund
Tel 046/11 27 26

Bokhandeln Kvinnfolk
Heleneborgsgatan 46
117 32 Stockholm
Tel 08/69 79 70

Stockholms kvinnocentrum
Birger Jarlsgatan 22
114 34 Stockholm
Tel 08/10 52 90

Bokhandeln Halva Himlen
Engelbrektsgatan 11
701 12 Örebro

Kvinnohuset i Oslo
Rådhusgata 2
Oslo 1
Tel 41 28 64

Kvinde-huset i Köpenhavn
Gothersgade 37
11 23 Köpenhamn

Vi skulle inte använda
varandra som medel
om vi inte vore
så
ensamma
så tvåsamma
så omedelsamma

Istället skulle vi
tycka det vore naturligt
att en begynnelse
var en förälskelse
som blev en vänskap

Mellan tjejer är det ju så
Nästan!
Ömsesidigt
upptäcker vi
intages
förvånas
tankeleker
lär
inspireras
skrattar
utvecklas
LIVLIGT

Sedan "efteråt"
behöver vi inte ses
så ofta
för vi vet
att den andra
finns
där
för alltid.

Vi har en gång
tillsammans
funnit våglängden
som gör
kommunikation
möjlig
närhelst vi önskar

Maskor i livets skyddsnät
blir vi för varandra

Jag vill vara
en livsuppehållande maska
och inte
en tablett mot taskiga relationer

Maria Ståhl

MEDEL ELLER MÅL?

Jag fick veta att ert äktenskap
gått in i en nyförälskelsefas
då du gjort slut med mej.
Att DU skulle följa
Inge och Stens medelmåttliga medel
mot nergånget äktenskap:
När man har ont i huvudet
tar man en tablett,
när man har ont i äktenskapet
tar man en brunett!

DET hade jag inte väntat.

Jag vill inte vara
ett kortsiktigt medel
som får mållösa äktenskap
att dävet blossa

Låt kärlek och politik befrukta varandra!

av Karin Lentz

Hur förenas kärlek och politik? Hur ser det förhållande ut där kvinnan får vara både kamrat och kvinna? Åtskilliga politiskt aktiva kvinnor har sysselsatt sig med de frågorna. Alexandra Kollontay och Simone de Beauvoir är två exempel. Är de inaktuella i 70-talets Sverige med alla jämlikhetssträvanden? Karin Lentz tycker inte det. Hon ställer en rad frågor utifrån den situation som idag i Sverige möter en politiskt medveten och aktiv kvinna i förhållande till männen, kärleken, sexualiteten. Artikeln är en bearbetning av två artiklar, en om kärlek och politik och en om sexualitet. Redigeringen har gjorts av Louise Waldén.

Kärlek och politik borde ömsesidigt påverka varandra. Men gör de det? Skiljer det sig för kvinnor och män? Jag är böjd att tro det.

Erfarenheten talar för att det är kvinnorna som strävar efter att få ett helt, samstämmigt liv, inte ett uppsplittrat liv där det finns vattentäta skott mellan de olika beståndsdelarna. Ser man på sitt liv som något sammanhängande påverkar allting vartannat och då kan man inte koppla bort en del medan man sysslar med en annan. Man kan inte bortse från kärleken när man arbetar politiskt, men man kan heller inte bortse från politiken när man ägnar sig åt kärlek.

Vad är då kärlek? Det är t ex den gemenskap, den yttre och inre frid som råder tillsammans med livskamraten, där det gemensamma gör att man trivs ihop, känner sig hel trots alla olikheter och meningsskiljaktigheter. Det har inget att göra med den sexualitet utan sinnlighet och värme som kapitalismen med glädje och lönsamhet tog över från de s k sexliberalerna.

Alexandra Kollontay har skrivit om kärlek och politik. Kvinnorna i Kollontays noveller vet alla vad de vill. De vill delta i samhället men de vill också kärlek. De vill kunna kombinera, vilket innebär både annorlunda kärlek och annorlunda politik. Männen vet också vad de vill. De betraktar inte kvinnorna som sina jämlikar — de ser dem som kvinnor, som kön. Kvinnornas krav att vara *både* kvinna och kamrat kan de inte klara av. De ser dem som *antingen* kamrat *eller* kvinna. Har vi kommit längre idag?

Och var kommer sexualiteten in? Om sexualitet bl a är lust, upphetsning, kättja borde bejakandet av sexualiteten vara ett bejakande av allt detta. Att t ex följa sin kättja eller låta en stark själslig, intellektuell gemenskap leda vidare till sexuell gemenskap. Men hur går det ihop med idén om livskamraten? Varför är vi inte hotade av "intellektuell otrohet" men drabbas av svartsjuka så fort det rör sig om sexuell "otrohet"?

Ett politiskt riktigt svar på frågan om sexualitet är en hållbar lycklig relation med mångsidig gemenskap och gemensamt ansvar för barn, hem och samhälle. En relation där bägge utvecklas tillsammans, stärker och stödjer varandra till politisk medvetenhet, där hänsyn, respekt och tillgivenhet kompletterar bilden. Men låter sig sexualiteten bejakas inom de gränserna? Enligt Evelyn Reed fungerade sexualiteten tidigare fritt i många samhällen, men äganderätten och arvsrätten påtvingade kvinnan sexuell trohet så att mannen skulle vara säker på att barnen var hans. Till det har religionen skuldbelagt och syndaförklarat sexualiteten —

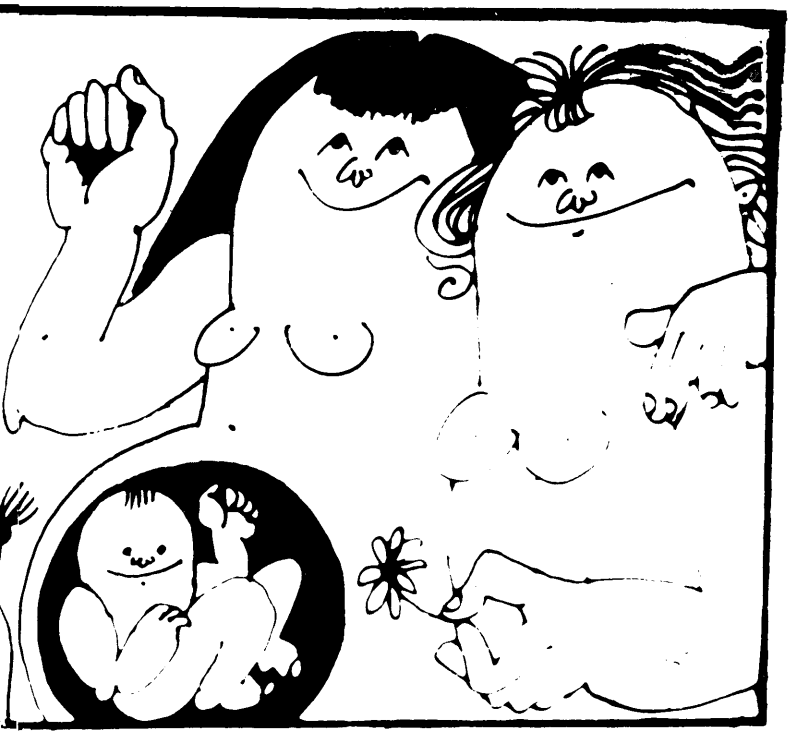

främst kvinnors sexualitet.

Nu har preventivmedlen skilt fruktsamheten från den sexuella lusten. I teorin kan kvinnor ta sig den rättighet som män ansett som sin, som ett tecken på manlighet: att ligga med vem han har lust. Men finns den friheten i praktiken? Och vill vi ha den? Eller kan kvinnors sexualitet fortfarande bara tillåtas och bejakas inom äktenskaps — samlevnads-formen? Om en gift kvinna har lust att till ett vänskapsförhållande också lägga ett sexuellt förhållande — hur reagerar "världen" då?

Hur pass verklig är bilden av önskerelationen: harmoni på alla områden? Kan inte det gamla invanda förhållandet i all sin trygghet kväva åtrån? Vem tjänar då på att vi går omkring sexuellt olyckliga? På att samhällsmoralen inte tillåter sexuell gemenskap med flera? De flesta av oss misslyckas med önskerelationen, med drömmen om den stora kärleken. Kollontay var klar över det. Hon ger rådet att man ska pröva sig fram: till Kärleken via en rad kärlekar. Accepterar vi kvinnor det får det bli på lika villkor. Då måste vi också ta vår sexualitet på allvar och kämpa för rätten till oss själva, där som på alla andra områden.

Det innebär att vi som vanligt måste arbeta tre-fyrdubbelt. Vi måste bryta med den dåliga delen av den gamla pålagda rollen. Vi måste visa för oss själva och männen att vi är både kvinnor och kamrater. Vi får inte, som Simone de Beauvoir säger, bli männens medbrottslingar.

De kvinnor som gör "karriär" på mäns villkor sviker kvinnan inom sig och därmed andra kvinnor. Vi måste försöka på ett nytt sätt. Vårt eget. Vi måste låta våra tankar och erfarenheter påverka utvecklingen. Och de män som anser sig vara medvetna, som arbetar för socialismen måste inse detta och vara solidariska med oss. Idag är det inte så. Idag uppmuntras inte kvinnor som handlar, agerar och talar som kvinnor. Idag bedöms en kvinna fortfarande efter utseende. Det borde vara självklart att bli respekterad för vad man säger och gör, inte för hur man ser ut.

Kärleken kommer in här. Mannen, livskamraten, måste visa att han respekterar kvinnan som människa, hennes åsikter, hennes initiativ. Kanske måste han stanna upp, dela med sig på ett annat sätt? Han har ju ofta ett stort försprång som det tar tid för henne att hämta in. Är han dessutom "på språng" kan förhållandet, kärleken sättas på hårda prov. Det kan bli ett konkurrensförhållande mellan dem som hon som den svagare märker mest av.

Förhållandet i den enskilda relationen upprepas i ett samhälleligt perspektiv. Männen måste ge oss plats i tid och rum. Kvinnor kräver både rättigheter och ansvar. Men de kräver kanske *andra* rättigheter. Rätten till ett meningsfullt arbete kan vara viktigare än en hög lön. Rätten att bestämma över vad som ska produceras lika viktigt som medbestämmanderätten över vinsten. Sömmerskorna vid Algots Nord har blivit en symbol för alternativa krav. Kvinnokrav?

Kanske är också detta ett uttryck för kvinnors strävan att få delarna att mötas, att få produktion och reproduktion att närma sig varandra. Att lägga tonvikten på innehåll och kvalitet snarare än på ekonomi och kvantitet. Ett slags kärlek även detta: till livet.

Männen har länge bestämt vad som är klasskamp och gärna velat bestämma också vad som är kvinnokamp. Tankegångarna hos kvinnorna,

hos kvinnorörelsen, visar att politiskt arbete är betydligt mer omfattande än männens snäva definition. Det omfattar hela livssituationen.

Kvinnorna har tankarna, det gäller nu att omsätta dem i handling. Kvinnorna måste bejaka kvinnan inom sig — och mannen måste se mannen i sig. Först då kan han förstå varför kvinnor ifrågasätter den manliga kulturen och den manliga teknologin som så väl passar ihop med ett kapitalistiskt system. Först då kan vi börja förändra tillsammans.

Politik och kärlek ska stimulera varandra — men inte kärlek som värnar om sitt, där två endast lever för varandra. Det är mest kvinnor som värnar om den kärleken, ibland på ett farligt och isolerande sätt. De värnar om sin trygghet och säkerhet. De försäkrar sig om ett inflytande någonstans, desto mer eftersom de inte känner sig hemma i det politiska skeendet.

Ju mer man kan närma arbete-fritid-kärlek-politik-familj varandra och låta dem påverka varandra, desto helare blir bilden och människorna. För att helt komma dit krävs ett annat samhälle, men vi kan börja gå i rätt riktning genom att förena kvinnokamp och klasskamp, där kvinnokampen kan ange nya vägar för både kvinnor och män. Och det gagnar både politiken och kärleken!

Detta är svåra frågor och vi har inte det färdiga svaret till hands. Just av den anledningen kan det vara viktigt att lyfta fram det här komplexet för att fundera över hur vi handlar, hur vi ska handla, vad som är präglat av samhället och hur vi kan nå harmoni mellan känsla och förnuft, kärlek och politik. Sättet på vilket vi lever samman är av stor betydelse inte minst när den ekonomiska situationen är svår och krafterna borde vara samlade. ■

ill: Ulla Larsson

Behåll dina rosor
duka av bordet
istället

behåll dina rosor
ljug lite mindre
istället

behåll dina rosor
hör vad jag säjer
istället

älska mej mindre
tro på mej mer

Behåll dina rosor!

Märta Tikkanen

ill: Helena Birmann

Att knulla tycks vara ett sätt att umgås

-ett samtal med tonåringar

av Maria-Pia Boethius

— En kille som ligger med många brudar är en tuff en. Men en tjej som knullat med flera av killarna är hora!

Det är inte början på sextiotalet. Det är en ungdomsgård i Solna 1979. Eller i Gävle. Eller SSU i Farsta. Tjejerna är 14—16 år. Dom har senaste sortens jeans, tajta över baken medan byxbenen är skrynkliga och vida och ska se ut "som om man sovit i dom" som det stod i en annons. Dom har fem centimeter höga klackar på stövlarna och permanentkrus i håret. När jag ser dom i ansiktet ler jag inombords. Över tonårshyn har dom smetat tjockt med brunkräm och rouge och dom har massor med mascara på fransarna. Jag minns när jag var 14 och hörde äldre kvinnor oja sig över mitt smink. Jag tyckte inte dom var riktigt kloka. SÅG dom inte att jag var mycket snyggare i eye-liner och brunkräm?

— Såhär är det. Man är tänd på en kille va? Och på kvällen är det fest. HAN ska dit. Vi går hem till Lotta och gör oss i ordning och groggar. Hallonläsk med kosken till exempel. Det finns alltid nån som kan köpa ut. Det går hur lätt som helst. Det är lättare att få tag i kosken än det var att få tag i mellanöl förr. Kir är det ingen som dricker längre. Det är äckligt.

— Sen går vi på festen. Man är lite smålurig. HAN är där. Så man dricker lite mer för att våga.

— Sen vågar man titta på HONOM och så. Och se om han svarar. Om han gör det dansar man. Sen går man kanske in på ett rum. På alla fester finns det alltid ett rum som är släckt. Ifall dom som har festen bor i villa finns det flera. Ja, så går man in där och småhånglar. Sen beror det på killen. Vill han knulla så hänger man med.

— Är det skönt då? undrar jag.

— Det vet jag inte. Det är ett jävla tjat om orgasm jämt. Jag vet inte vad orgasm är för nåt. Förresten är man alltid så full så man kommer inte ihåg. Ifall man är nykter vågar man ju inte.

— Det är ett skydd liksom — att vara full. På söndan träffas vi tjejer. Och då säger man jämt att jag var så jävla

full så jag vet inte vad jag gjorde.

— Och på måndan. I plugget. Då kanske man ser den där killen som man legat med. Och vi vågar inte SE på varann. Och ibland står det på svarta tavlan när man kommer "Vad gjorde Patrik och Lotta i rummet". Det är dom andra tjejerna som skrivit det. För att psyka. Man psykar varann rätt mycket.

— Men vad är det för mening? vill jag veta. Ni får inget ut av det, säger ni. Varför lägger ni er med killarna då?

Tystnad. Tjejerna ser på varann. Fnissar lite.

— Äh. Det bara BLIR så.

Sådär böljar snacken på ungdomsgårdarna.

Tjejerna är alltid mer öppna och frimodiga än killarna. Man skulle kunna påstå att tjejerna ser på killarna som sexsubjekt. En kille som dom "är ihop" med är oftast en kille som dom inte lagt sig med första kvällen. Och killarna har en victoriansk moraluppfattning och säger att ett lätt ligg är inget att ha ihop det med.

Sen följer sanningens minuter då killarna intygar att dom ljuger och skryter en massa om tjejer som dom inte alls legat med.

— Man träffar en brud på ett disco. En snygg. Och får följa henne hem. Oftast blir det bara en puss i porten. Men på måndan va? Då snackar man om ett superligg och hoppas att dom andra killarna inte ska träffa den där bruden på nåt vis.

— Det är snett, säger Kattis. Man kan till exempel träffa en kille på ett disco som är så trevlig så det inte är klokt. Jättefin. Men han har kanske glasögon och utstående öron. Då kan man inte dansa med honom och inte va ihop med honom. För man är rädd för vad kompisarna ska säga. Det skulle ju vara som att man bara kunde få en ful kille. Som om det var fel på mig liksom. Så fast jag skulle vilja vara med den fule killen så är jag det inte. Jaa, och så kanske man följer med en skitsnygg och jättetråkig kille hem bara för att visa dom andra.

Vad gänget tycker är alltid det viktigaste. Det är mycket viktigare än vad man själv tycker när man är 14 år.

Alla läser Fib/Aktuellt och Lektyr. Killarna tycker inte att det är nåt fel i det. Vad är det för fel att kolla snygga brudar? Tjejerna tycker att det är fel för sådär ser ju inte alla tjejer ut. Men dom tittar i alla fall.

I skolan har alla haft en magister som skyndat sig att dra igenom sexualundervisningsavsnittet. Och det han har haft att säga har dom alla känt till länge, länge.

— Det borde man lära sig på dagis istället, säger Lotta. Sen kunde det komma nån utifrån, som du nu, och snacka i skolan. Det verkar jobbigt för majjen som man har varje vecka. Det är bättre med nån man inte känner.

— En gång var det nån från RFSU här. Eller om det var en fri teatergrupp. Jag minns inte. I alla fall så satt vi på golvet i det andra rummet med bara ett ljus tänt. Och alla berättade vad dom kände och vad dom tänkte om sex. Det var jättemysigt. Alla VILL så gärna snacka. Men vi gör det aldrig. Det behövs att det kommer nån och sparkar oss i häcken.

Dom riktigt unga tjejerna låter sig utnyttjas sexuellt. Dom super sig fulla för att slippa känna nåt eller våga vara med killen. Dom ställer upp för killarnas skull. Dom ställer inga egna krav. Samhället har tillhandahållit ett egendomligt försvar åt dom, som kommer upp i varenda snack. Dom säger själva att snacket om orgasm är överdrivet. Det är inte det viktigaste. Men samtidigt så får dom inte värme, närhet eller ömhet heller.

Att knulla tycks vara ett sätt att umgås — men på killarnas villkor.

Det är bara det att killarna inte heller är nöjda. Dom känner krav och tvång på att försöka få varje relation till ett knull. Grupptryck och förebilder i herrtidningarna. Det är ingen sensualism, glädje och värme i dom riktigt ungas så kallade sexualitet. Det är fylla och råknull. Killarna oroar sig för att inte få stånd.

— En gång var det en tjej på en fest som gick ut och garvade när det inte gick för mig, säger en kille. "Det är ingen stake i honom" sa hon till dom andra.

— Jamen så säger man ibland, säger Kattis. Man vill liksom hämnas. Det är skönt att terra killar ibland. Man har själv blivit så himla terrad.

Hemma snackas det fortfarande sällan om sex. Föräldrarna tycker att skolan ska sköta om det. Och dom flesta säger att det är som om föräldrarna inget vill veta.

— Det är hur lätt som helst. Jag säger att jag sover över hos Tina. Och morsan frågar aldrig nåt. Ibland skulle jag önska att hon gjorde det. ■

Just i Solna har en av de undersökningar som gjorts på senare tid om ungdomars sexualitet ägt rum. I tidigare undersökningar har det varit killarna som haft en tidigare sexualdebut än flickorna. Men nu har tjejerna "gått om" killarna. Medelåldern för tjejernas sexdebut är 15,8 år mot 18,4 för tio år sedan. En tredjedel av de 14-åriga flickorna i undersökningen hade haft samlag.

Pojkarnas medelålder för sexdebut hade bara sjunkit med ett halvår — på tio år — från 17,7 till 17,4 år.

Bara 19 procent av tjejerna hade aldrig haft samlag när de var 18 år gamla. Medan siffran för 18-åriga killar som inte haft samlag var 43 procent! Vilket betyder att unga tjejer är mer sexuellt aktiva än killar och debuterar tidigare.

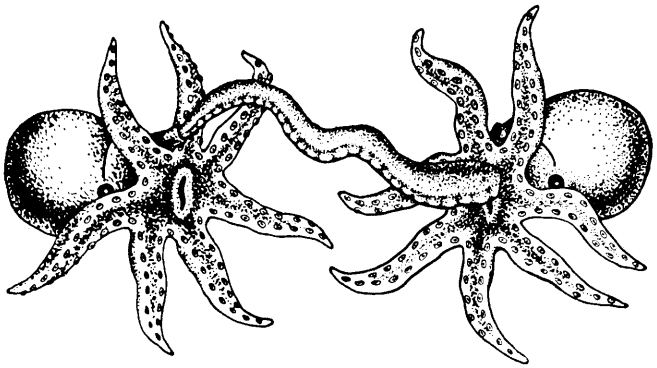

Den opartiske biologen kan beklaga att det hermafroditiska mönstret för sexuellt beteende inte har hållit sig kvar ovanför nivån av sådana ryggradslösa djur som snigeln. Att kunna spela rollen av antingen hane eller hona, att kunna både ge och ta, äga och ägas, utstöta sädesvätska och frambringa ägg skulle verkligen ge ytterligare krydda och omväxling åt det "löjliga engagemangsmönster" en auktoritet (Lawrence Durrell) har kallat den mänskliga könsakten. På rent estetiska grunder kan man kanske också beklaga att det mönster vi ser hos snigeln, spindeln eller den tioarmade bläckfisken, där könets funktion är skilt från utsöndringens, inte har etablerats bland ryggradsdjuren. Om så hade varit fallet kan vi vara tämligen säkra på att de absurda begreppen oanständighet och obscenitet aldrig skulle ha uppstått och förhäxat vissa virriga medlemmar av människosläktet. Orden "ful" och "snuskig", som så allmänt används i samband med könsbeteende, visar klart att den avsmak människan känner för sina exkrementer har färgat av sig på könsfunktionen och smittat ner en akt som i sig själv är alldeles ren och oanstötlig.

Problemet skulle aldrig ha uppstått om mannen liksom den tioarmade bläckfisken hade könsorgan i änden på armarna och kunde erbjuda honan sin sädesvätska utan större risk för besmittelse av exkrementer än det innebär att skaka hand. Sex och skit skulle då ha hållits skilda, och lärda domare skulle inte ha varit tvungna att öda enorma mängder tid på att försöka besluta om någon poets eller bondes klotter verkligen kunde definieras som snuskigt, pornografiskt eller obscent.

Robert S de Ropp: Sexualiteten en naturkraft

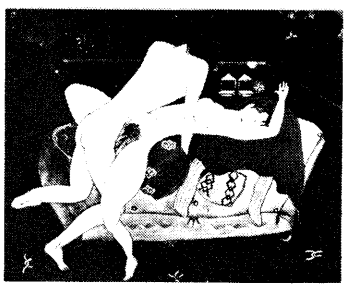

Omslagsbilden är en målning av Channa Bankier. Channa är en av de konstnärer som i sina bilder skildrat kvinnlig sexualitet. Hennes utgångspunkt är att sexualiteten är en djup och livsomvälvande upplevelse. Det manliga och kvinnliga hör ihop, men det ryms också inom samma person. Hon vänder sig mot den västerländska kulturens bild av sexualiteten som en kamp mellan man och kvinna men också mot den "moderna" uppfattningen att sexualitet bara är lust. Kärlek och sexualitet rymmer både lust och lidande och först när vi accepterat det kan vi ta till oss den djupa upplevelsen. Channa knyter i sina bilder och sitt tankesätt an till den österländska idétraditionen, där varje gud är två gudar, en manlig och en kvinnlig, och var och en av dem i sin tur rymmer både en god och en ond sida.

Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB

Sparregatan 10
Box 495
501 08 Borås
Tel. 033/10 20 85

Stockholmskontor
Kammakargatan 66
111 24 Stockholm
Telefon 08/20 14 19

Ett modernt civiltryckeri med fotosättning, offset, boktryck, rotation, bokbinderi och distribution.

«... ty vi lever svepta i hemlighet»

Om en passion vid femtio

En skiss av Ulla Torpe

Kärlek är språk, handlar om språk.

Vid femtio har man antingen givit upp livet eller strider för detta liv efter ett nytt språk eller åtminstone nya språkbitar att ersätta det murkna, sönderfallande med. Väljer man kärleken istället — instinktivt — får man dessa språkbitar gratis, öppnar sig de anade världarna på riktigt. Min egen förväntan möter en annans. Högspänning!

Jag diktar inte. Detta är min erfarenhet. B+M=Bernhard + Maria. Sant!

En passion vid femtio kommer inte plötsligt, men nej — nu skall jag inte falla för frestelsen att generalisera. Jag menar att i vårt fall tog den tid på sig, hade så många stängsel att forcera.

Det var inte åldersstängsel i första hand men han var så etablerad med sin hustru och sina tre halvvuxna barn, ja första gången vi gick i säng med varann hade han praktiskt taget hela familjen med sig där under mitt gröna täcke. Och jag själv som äntligen blivit recenserad av Lars-Olof Franzén på DN:s kultursida med mitt foto i profil ägnade ganska förströtт intresse åt att han faktiskt hade en hel del att komma med där i sängen.

Egentligen började det tidigare. Med ett litet lortigt brev som han tummat länge i sin ytterficka.

— Du är en möjlig kvinna, skrev han.

Där fick han in första stöten. Bokstavligt. Den gick rakt genom kroppen, effektivare än en hand som smekte.

Kärlek är språk. En hel dag gick jag berusad av hans formulering, vem han själv var visste jag knappt då. Men det var naturligtvis redan då jag började inventera mina kärleksresurser. Omedvetet. Jag började förbereda marken.

En dag krossade jag några försvarsmekanismer och fick syn på en gammal kärlekslängtan. Rätt illa åtgången under ett sammanbitet och flera gånger hoplappat äktenskap. Lätt begagnad efter flera love love love love stories. Min kärlekslängtan sjöng som en nyvaknad nymfparasit. Nej skrek. Onyanserat. I diskanten.

Jag fick tyst på den genom att kasta mig på skrivmaskinen och tänka på Lars-Olof Franzéns nästa recension av min nästa bok. Skrev och skrev vecka efter vecka. Tog ingen kontakt, drog ur telefonsladden för att slippa höra att han inte ringde.

— Du är en möjlig kvinna. Orden låg inbäddade därinne vid livmodermunnens mörker.

Ja, kärlek är språk. Men kärlek är kroppar också, ben och armar, magar och lår, utbukter, dinglande attribut, ingångar, öppningar. Hur har kroppsdelarna överlevt under alla dessa år? Hur ser resterna ut vid femtio? Vad har man att kärleksspela med vid porten mot ålderdomen?

Som helhet är han mycket vacker, B. Hans kroppsliga utstrålning är större nu än förr. När han står och väntar på mig i en grov överrock och med händerna nedkörda djupt i fickorna är han så attraktiv för mig att jag kan tänka mig att genast slita av honom allt för att nå hans nakna värme...

Men naken då? Hur håller han för en granskning? Hur håller jag?

Men det är nu jag måste börja granska schablonerna istället. Myterna om det ålderstigna utseendet.

Min mage är spräcklig av rynkor för därinnanför låg

mina barn en gång men jag är smal om midjan för den kan jag fortfarande åtgärda. Mitt hår är strimmat med grått, men det lockar sig fortfarande vid tinningarna och jag har en maffig frisyr som jag själv åstadkommer. Så har vi då mina bröst, själva startmotorn i allt erotiskt om man säger så och får tro Lektyr och Norman Mailer. Men bröst hinner inte bli så uttjänta och utslitna på kvinnor som varken tjänar eller sliter så som våra förmödrar gjorde eller som kvinnor på Ceylon jag en gång såg eller som kvinnor i italienska arbetarkvarter.

Våra fyra gemensamma ben är tillsammantagna en skönhetsupplevelse och för oss själva eggande sexualia. Han har en grop i låret efter ett knivhugg, ah!, men annars är benen välformade som en romares och mina — bah, dom är raka och jävligt sköna, ja varför inte?

Norman Mailer fick inte sin att stå en gång berättar han, för han upptäckte åldersgropar i hennes lår — hon var trettiofem. Mailer har verksamt bidragit till myterna. Jag har inga gropar och so what om jag hade. Ansiktena då, minspel som inte går fram därför att rynkor lagt sig fel, hudsjok vuxit lite snett. Leenden som inte blir så varma som de känns därför att i mungipan finns tvärveck och ögonlocken är så dubbla. Till älskandes lekar hör ju att sitta mittemot varann och stirra och mumla ord:

— Oh, dina ögon
— Oh, din näsa
— Ja, din mun

Är dessa ögon, näsor, munnar värda allt detta mummel när de immats, bucklats eller torkat av väder och vind, av sorg och av grämelse fram till de femtio?

Ja. För det lyser om ett ansikte som älskar, det står en strålglans som räcker från haka till örsnibbar. Läser man i det ansiktet som om man läste Damernas Värld eller Lektyr blir det veck, rynkor och ålderdom men läser man ansiktet som vore det Tristan och Isolde, Sagan om Ringen, Rosa Luxemburg eller Hasse Alfredsson så blir det ömsom vemod och ömsom saga, ömsom kraftmätning och ömsom stora goda skratt.

Men det sexuella samspelet då, samlaget i all sin uppskrivna glans, är det verkligen själva urkraften även för ett åldrat älskande?

Ja, det är det. Utan våra varma våta möten skulle kärleken mellan B och mig förhållit sig som en recension förhåller sig till det diktade verket, alltså en futtig beskrivning istället för en mäktig skapelse, en fjärt istället för ett preludium av Bach.

Samtidigt som jag känner hans stötar upp genom min kropp återkallar jag i en sorts sanslöshet ett prenatalt minne. Jag återvänder till livmoderns mörka rum där jag nu bärs fram och tillbaka, innesluten i hans rörelse.

Ett skvalpande sus. Och vrålet — när jag slungas ut i ljuset. Jag återvänder till detta — att kärleken är språk. Men det är också icke-språk. Som foster hade jag heller inget, bara en rad förnimmelser. Jag förnam värme, ljud, ljus, trygghet, mörker, rörelser. Och så förlossningens ljud, befrielsens.

Så är det också med sexualiteten mellan oss, den lossar bitar ur språket, skrev jag nyss, men den lossar också bitar av instängda, sköra minnen och outredda konflikter, stängda rum.

Så stark jag var då jag reste till Uppsala och i Botaniska Trädgården höll ett tal till våren inför tvåtusen personer efter en natt som varit våt av tårar och sperma, svett och drypande spel mellan kroppar. Jag var svept i en gränsöverskridandets mantel och med den fladdrande i vinden stod jag på översta trappsteget till nåt som förställde ett antikt tempel och diktade utan manuskript om kärleken och våren. Och det till synes så kuklösa Uppsala började långsamt, långsamt att eregera. Då fullt stånd inträdde reste jag tillbaka till Stockholm och till min älskade på perrongen.

Passion vid femtio har många olika förtecken. Utifrån min kan jag inte dra allmänna slutsatser men dra då heller inga såna utifrån Norman Mailer eller andra mansgrisar, utifrån Lektyr eller andra skrivna förfalskningar eller utifrån egna myter och schabloner om ungdom och skönhet som förutsättningar.

Vi vet, B och jag, att vår kärlek rymmer tragik. Det gör all kärlek och varför skulle vi inte kunna rida ut vår. Nämligen att den tid då kropparna inte längre lyder, då sexualiteten berövas sin extas är närmare för oss än för unga älskande.

Nedräkningen har dock ännu inte börjat och till dess talar och lever vi ut "sällsamma ting i nattluften... ty vi lever svepta i hemlighet" (Rilke). ■

HORAN BEKLAGAR SINA K

Bilder och text: Stig Danielsson

"Jag tänkte på hur prostitutionen varit som en spegel i vilken hela samhället reflekterats. En punkt till vilken alla linjer löpte. Nu såg jag att de gick igenom mina ögon och att punkten var min hjärna. Och min förmåga att spegla hela samhället var inte stor — det visste jag". De här texterna och bilderna är hämtade ur en kommande bok av Stig Danielsson. Den bygger på många års samvaro med prostituerade. Men den bild den ger är inte den vanliga av horan utstött ur samhället, föraktad eller ömkad, utan horan som en naturlig konsekvens av samhällets ekonomiska lagar och den kvinnoroll—mansroll vi lärs in i som barn. Horan blir en övertydlig förstoring av det manligt—kvinnliga spelet och av den torftiga sexualiteten som föds när mötet mellan de två blir ett omöte. Sammanställningen har gjorts av Louise Waldén.

Hörnet Malmskillnadsgatan—Mästersamuelsgatan. I hjärtat av byråkratins arkitektur har Stockholms gatuprostitution sitt centrum. Det är ett gammalt stråk som överlevt alla rivningar och förnyelse av byggnader och gator. Förr fanns där mest äldre alkoholiserade kvinnor. Efter det att den illegala handeln med droger fann en kundkrets utanför överklassen ökade behovet av snabba pengar bland yngre missbrukare. Detta var en av orsakerna till att allt fler unga flickor sökte sig till de män som betalar för samlag i portar eller i bilar.

Som prostituerade slipper flickorna att som pojkarna göra stölder och rån för att ha råd till knark. Om vårarna kommer också flickor som slutat skolan och som för en eller ett par gånger skaffar sig pengar till några besök på Grönan. Så finns de kvinnor som går in i prostitutionen under några år för att ha råd att slicka sina sår och sedan har den inre styrkan att bryta sig en väg tillbaka in i samhället. Den gatans marknad som uppstått som en följd av mäns olösta sexualitet är/innebär en slutpunkt eller en vändpunkt.

Det Svensson inte fattar är att prostitutionen inte börjar på Malmskillnadsgatan — och inte i något antikt fruktbarhetstempel eller på franska bordeller. Vad Svensson

KUNDER

inte fattar *det är att han själv är ansvarig.*

Att det är han själv som upprätthåller prostitutionen kanske inte som aktivt deltagande men genom sina värderingar av kvinnan. När han ser henne som objekt för manlig sexualitet. När han tilldelar henne olika roller och när han är nöjd med att kvinnan bara kan fås att utföra *vissa av dessa roller mot betalning.* Därav följer att han vill behålla ett ekonomiskt övertag över kvinnan. *Där kommer kvinnoföraktet in som ett maktutspel i den könskamp som finns inbyggd i hela vårt samhälle. Så upprätthåller mannen systemet i sitt eget hem — som då han kallar sin egen 15-åriga dotter för hora när hon går ut till sina vänner om kvällarna.*

Det är den patriarkala bakgrunden som rangordnat kvinnor *som legala respektive illegala utifrån sin respektive funktioner. Å den ena sidan som bärare av mannens och släktens barn inom äktenskapets ekonomiska system — å den andra sidan någon som tillfredsställer den manliga sexualiteten i ett ekonomiskt system utanför äktenskapet.*

Allt hån och fördömande drabbar enbart kvinnan vid prostitutionen. Inte mannen. Men horan beklagar sina kunder. Dessa män som inte kan ordna sitt sexliv utan

henne. Hon som inte känner något.

Ibland har jag känt ett hat till männen som så lättvindigt löst sina sexuella problem. Då har en del flickor velat ge mig en mer nyanserad bild av hur många av deras kunder har det. Och jag har fattat hur maktlösa många individer är inför livet och hur tillvaron ser ut när man behärskar bara ett fåtal uttrycksmöjligheter.

Gemenskap och solidaritet har alltmer blivit en fråga om enbart pengar. Att vara kund till en prostituerad är antingen en förnedring för mannen — eller ett nederlag. Dessutom är det ett förtryck av kvinnan. Mannen och kvinnan hänger oupplösligt samman i det stora sociala misslyckandet.

Horan framstår som en tydlig representant för det man—kvinnospel som barnen uppfostrats till att förverkliga. Att köpa och sälja. Att behaga och förtrycka. Hur skulle man kunna förvänta sig att människor ska göra friska val när de inte vuxit upp i en frisk tillvaro?

Under många års samvaro med flickorna blev jag av med många fördomar. Jag fick snabbt lära mig att steget var frivilligt för det mesta, men att det togs av människor som förberetts till det av sociala och psykiska skeenden tidigare i livet. Den gemenskap jag fann var igenkännandets gemenskap. Alla hade sådana erfarenheter som inte utsägs i själva de sagda orden — utan i hur orden används. I att vara igenkänd, vara upptäckt, där låg gemenskapen. Hur man än hatade varandra så bands man samman, länk till länk. Utanförmänniskor men inte ensamma.

De flesta försvann så småningom från gatan. Det blev vuxenstuderande, förskolelärarinna, vård- och AMS-jobbare, barnmorska, socialvårdare, toalettvakt, grönsaksförsäljerska och hemmafruar av fjorton stycken. Med några umgås jag nu i deras nya liv. ■

Vi stötte ihop utanför Operan. Han berättade att han kom från Sheraton där han träffat en flicka. Han sa:

"Hon var aderton år. Mycket fräsch. Hon skulle debutera som prostituerad. Jag tog upp henne på ett rum. Du förstår att detta att ha tagit en flickas fysiska oskuld är en sak — men att ha tagit den moraliska oskulden ger mig en särställning."

Han menade att en kvinna kan känna sig bunden till den man som hon har sitt första samlag med. Hur mycket mer bunden skulle hon inte vara till den som brutit igenom hennes moraliska försvar. Med det ville han säga:

"Det var jag som krossade hennes sista bastion. Jag har erövrat jungfruligheten och öppnat ett nytt område för mannen att exploatera."

Han menade också: *"Du vet att män ser oskulden som en trofé, en merit. Ett bevis på manlighet. En trofé som leder till en högre plats på en manlig rangskala. Vad jag har varit med om ikväll måste ge mig en särställning."*

Jag tror det var så han såg sig och mig hade han använt som fäste för segerfanan.

Aldrig har jag hört en man säga: "Hon gav mig sin oskuld." Alltid har de *tagit* den.

LOVE FOR SALE

Nej, jag läser inte Lektyr, jag har inte jeans från Gul & Blå och jag dricker inte Bacardirom.

Jag undviker pornografi därför att den gör mig kåt, öm och längtansfull, i en situation där känslan inte kan ges utan trampas på.

Mina bröder 12 och 14 år lyssnar på KISS. Låtarna heter t ex "Love gun" eller "Love for sale". Ett entonigt basdunk, renons på känslor förutom en slö aggressivitet.

Jag är inte *principiell* motståndare till pornografi därför att den kan vara vacker, eggande och instruktiv. Har sett sköna exempel från det gamla Indien, J.T. Sergel, Kina och flerfärgsrotopressarna. Den nutida pornografin gör mig förtvivlad. Likgiltiga och kalla miner tillsammans med typiskt kärleksfulla kroppshållningar och poser. Förtryckarna frustrerar folkets älskog och använder sedan sexuellt färgad reklam. Överhuvudtaget är erotiska antydningar tröttsamt vanliga.

Förstå min förtvivlan när pervers och dekadent rockmusik som blandar ihop kärlek och våld och glorifierar prostitution är vitt spridd bland 12—15-åringar, samtidigt som deras egen barn- och ungdomserotik förtrycks av gammal viktorianism.

På väg genom Stockholms city kastade jag en (tyvärr) hastig (och intresserad) blick i porrskyltfönstret i Klara. Till min förvåning fanns där vackra smakfulla bilder. Eftersom jag associerade i termer av social magnetism oroade det mig. — Här i Leksand låg i tobaksaffären på Forsgatan en "Starlet" med ett mycket sensuellt flickansikte på omslaget. Pristävling: "Love for sale" med någon popgrupp. Jag kände mig rent ut fly förbannad och tänkte på den ökande prostitutionen i allt yngre åldrar. I kiosken vid busstationen blev jag tvungen sticka in huvudet genom luckan och min blick for därvid över Lektyr och FIB-aktuellt som visade kvinnor i de vackraste ansiktsuttryck och gester. Jag blev kåt (det såg fint ut), och arg och förbittrad av tre skäl: 1) De visade en gest som typiskt inte kan misstolkas. Den är en glädjefull inbjudan men jag blir trots detta avvisad och där står nå'n på andra sidan disken och ler försmädligt och undrar vilken sorts glass jag vill ha. 2) Bildens uppgift var att sälja en samhällsbevarande tidning och sprida spänningar och otillfredsställelse. 3) Det är bra att de erotiska skildringar som kommer de många till del inte är defekta utan känslomässigt fullödiga (om nu en pappersbild kan bedömas i sådana ord). Men vilken attraktion de kommersiella intressena (som i destruktivitet och omänsklig cynism aldrig tidigare skådats) då skaffat sig. *De* blåser i kärlekens flöjt. Locktoner till den ruttnande kapitalismens stinkande guldkalv. Detta tänkte jag medan kuken stod och ömma känslor rörde mitt sinne och jag gick in på konditori Siljans toalett och runkade.

Ur ett brev till Vi mänskor.

Kärlekens konst -om oförmåga och vanmakt

av Ingrid Strömdahl

Varför är kärleken så problematisk för de allra flesta av oss? Beror det på vår egen oförmåga? Eller är vårt samhälle sådant att kärleken inte har en rimlig chans? De som verkligen kan älska, tillhör de undantagen?

Ibland undrar jag vilken Kinamans chans kärlek har i vårt förstelnade samhälle. Vi får lära oss att ingenting är enklare och mer självklart än att "älska". Nästan som vore det något medfött. Och när vi misslyckas? Inom vilket annat område som helst skulle vi genast försöka ta reda på orsaken till misslyckandet, så att vi nästa gång kunde handla klokare och mindre vanmäktigt. Eller i värsta fall avstå helt från ett företag som verkar alltför hopplöst. Men få mänskliga företag startas under lika svindlande förhoppningar och misslyckas så kapitalt som kärleken. Ofta blir det som den kanadensiska sångerskan Joni Mitchell sjunger i en av sina sånger: *"Love's a Repetitious Danger"* Vi gör samma misstag igen och igen. Ändlös ringlar misstagens väg...

Vet vi för litet? Kan vi för litet? Vad är det vi inte ser? De flesta parrelationer ser ut som vore det en blind som ledde en blind. Kärlek utifrån ömsesidig svaghet, inte styrka. Kärlek som river ner i stället för att bygga upp.

Omoget samhälle

Har vi den kärlek som vårt samhälle förtjänar? Är kärleken en återspegling av det samhälle vi lever i, ett omoget samhälle?

Eller står kärleken i motsatsställning till samhället? Kan den vara en revolt som befriar, eller en motvikt som får oss att uthärda?

Kärleken kan vara bådadera: *dels* en spegling av samhället, *dels* en motvikt mot det. Och kasten mellan de båda motpolerna kan vara nog så tvära: den mot omgivningen revolterande kärleken kan i vilket ögonblick som helst inom tvåsamhetens snäva ram bli maktfullkomlig och krävande. Gemenskapen i revolten mot ett yttre förtryck — av till exempel föräldrar — förbyts lätt till inbördes förtryck och underkastelse mellan de båda älskande. Och det händer nog att i samma ögonblick som kärleken uppstår och skiljemuren mellan två människor rasar, så byggs samtidigt muren upp igen. För den nyvunna intimiteten blir strax alltför hemtam och "tråkig". Åtminstone i ett omoget samhälle.

Men kärleken — precis som vänskapen — är något att värma sig vid, den kan vara en "krigarens vila". Att få komma från en hysterisk arbetsplats hem till någon som stöder dig. Men också här lurar faran att flykten undan den stora världen, som är hård och obönhörlig, till den lilla avskärmade världen, blir steget in i isolering och snävhet.

Resonemangskärlek

Det brukar sägas att vi idag nästan alltid gifter oss utifrån förälskelse och kärlekskänsla. Och att just därför är det så svårt för förhållandena att kunna leva, eftersom förälskelsen en dag går över.

Den nu döda författarinnan Tove Dietlevsen tillfrågades i en TV-intervju för några år sedan om sin syn på förälskelsen, kärlek och äktenskap. Hon svarade att hon såg erotik och äktenskap som oförenliga, erotiken passade inte in i äktenskapets låsta form, där var den dömd att dö. Och därför, menade Tove Dietlevsen, vore egentligen det gamla resonemangsäktenskapet det enda raka. "Men, tillade hon, "det vill vi ju ändå inte ha tillbaka."

Frågan är om vi *egentligen* gifter oss utifrån förälskelse och kärlek. I sin bok *"Kärlekens konst"* (1956) menar *Erich Fromm* att kärlek vanligtvis utvecklas med hänsyn till sådana marknadsobjekt som man har möjlighet att byta sig till på prestigemarknaden. Jag vill göra en så god affär som möjligt: föremålet bör vara åtråvärt enligt gängse sociala värderingar och bör dessutom åtrå mig med hänsyn till mina dolda och reella tillgångar och resurser. Två personer, menar Fromm, förälskar sig alltså i varandra när de vet med sig att detta är det bästa fynd de någonsin kan göra på markna-

Keramiskt objekt av Eva Lagerheim. foto: Gunnar Smoliansky

den i förhållande till det egna — begränsade — bytesvärdet.

I själva verket gifter vi oss alltså inte utifrån kärlek, snarare utifrån resonemang.

Fromm: Kärlek på undantag

Som motto för sin bok har Fromm valt ett citat från greken Paracelsus: "Den som ingenting vet älskar heller ingenting. Den som ingenting kan göra begriper ingenting. Den som ingenting vet är en ovärdig människa. Men den som begriper, han älskar, uppfattar, iakttar... Ju större kunskap, desto större kärlek."

Vad litet vi vet! Vilka små krav på livskvalitet vi ställer. Levnadsstandarden ligger högt i Sverige, livskvaliteten lågt. Därför ser vi inte vinrankan, bara törnebusken.

Men den som förmår gripa stunden, för den som är konstruktiv nog att inte stöta bort det enda ögonblicket, för den finns oändliga möjligheter! Förälskelsen, när alla murar rasar, när två främlingar plötsligt kommer varandra nära, den upplevelsen är ju fantastisk. Hanteras den rätt, kan den ju leda till verklig gemenskap. För som Fromm säger; i kärleken inträffar den paradoxen att två kan bli en och samtidigt förbli två.

Behovet av kärlek är stort i vårt samhälle. Men, menar Fromm, allt annat verkar vara viktigare: pengar, prestige, makt. Nästan all vår energi förbrukas på de målen, nästan ingenting på "kärlekens konst".

De som verkligen kan älska, menar Fromm vidare, tillhör undantagen. Precis som det är en konst att leva, är det en konst att älska. Och vi lägger ner föga möda på att lära oss kärlekens svåra konst. Därför har också kärleken en undanskymd plats i vårt västerländska samhälle.

Skenbar kärlek

Fromm menar att vår oförmåga och vanmakt gör att kärleken oftast är *skenbar*. Den förekommer i förvanskade former av olika slag:

Den kan vara "projektiv". För att slippa ta itu med egna problem letar man efter fel hos motparten, anklagar och försöker göra om honom eller henne.

Eller kärleken kan vara "ställföreträdande", upplevas genom omvägar som filmer, böcker, schlagers...

Eller kanske hålls den bräckliga kärlekskänslan vid liv med hjälp av tidsavståndet: parterna lever inte här och nu, utan ser fram mot nästa möte eller tillbaka på det senaste.

Gemenskapen kan handla om makt och underkastelse, man gör varandra illa...

Reich och kroppspansaret

Wilhelm Reich, i boken *"Den sexuella revolutionen"*, menar att vi inte bara är själsligen låsta och blockerade, eller "bepansrade", som han kallar det. Vi är också förpansrade till kroppen. Vi förskansar oss bakom både ett karaktärspansar och ett muskelpansar. Ett sådant själsligt och kroppsligt spänningstillstånd fjärmar oss helt från möjligheten att leva ut vår lust, menar Reich. Därför är de allra flesta av oss vad han kallar "orgiastiskt impotenta".

Det vi kallar orgasm, menar Reich, är vanligtvis något som är begränsat till de genitala delarna av kroppen. En förminskad orgasm. Och för att den är tillbakahållen, så kan den ibland nästan upplevas som plågsam.

Den *verkliga* orgasmen omfattar både själ och kropp. Den är *total*. Den omfattar hela personen, från hjässa till yttersta tån. Vi har en förmåga till sexuell upphetsning och viss begränsad förmåga till orgasm, menar Reich. Men den totala utlevelsen förmår vi inte. Ingen enda neurotisk individ har den förmågan, menar Reich, och en överväldigande del av mänskligheten är neurotisk.

Större öppenhet

Både Fromm och Reich ger en pessimistisk bild av vårt samhälle och kärlekens möjlighet här. Båda avger flammande protester mot ett samhälle som inte tillåter oss att leva ut våra resurser, utan förtrycker kärlek och sexualitet. Men båda pekar mot förlösning och befrielse. Därför är varken Fromm eller Reich vad jag kallar pessimister. Pessimist är den som förtränger och förtiger, som håller käften.

Mot förlösning och befrielse? Själv har jag svårt att släppa tanken att vi är på väg mot något bättre. Vi har en öppenhet idag som aldrig förr (jag menar inte Fibbans låtsade frigjordhet). Vi har en större öppenhet i stort. Jag ser den framförallt hos de unga. De som är tjugo idag är mycket rakare, mycket hederligare, mer ifrågasättande än vad vi vuxna någonsin var i den åldern. De är inte lika stillatigande som vi. De är mindre rädda...

Liver rullar inte på av sig självt, det går inte som på räls, och det gör inte kärleken heller. Både att leva och att älska kräver litet ansträngning. Och medvetenhet och kunskap.

Mer kunskap, större medvetenhet, större öppenhet. Jag tycker mig också se en större mjukhet växa fram i mänskliga relationer. Kanske står vi vid en vändpunkt, kanske går vi mot ett varmare och mjukare samlevnadsklimat? ■

MARIA. ROMAN AV FRED ERIKSSON. 400 SIDOR. INBUNDEN. CA-PRIS: 62:-

"...ett gripande och beundransvärt kvinnoporträtt"

Aftonbladet

Det är en berättelse fylld av medkänsla och liv. Romanen är också ett viktigt bidrag till proletärkvinnans historia. Dessa ofta dubbelt förtryckta kvinnor är de som har svårast att komma till tals.

Karl Lindqvist
Ny Dag

Arbetarkultur

Boken om Maria kan ses som ett äreminne över en av de otaliga torparkvinnor som bara gav och gav utan att just få något igen. Så många har dem att tacka för så mycket.

Börje Waker
Gefle Dagblad

LÄSTIPS

Här är några av de böcker vi läst till det här numret. Skönlitteraturen är svår att ta med i en sådan här lista, dels för att den är så omfattande, dels för att det krävs en presentation. Några böcker recenserar vi på följande sidor. Några andra aktuella böcker som vi diskuterat mycket i samband med numret är **Herdis Møllehave:** LE *(Trevi)*, som handlar om en kvinnas klyvning mellan sitt jämlika, sociala jag och sin dragning till dominanta, "omöjliga" män; **Susanne Brøgger:** CREME FRAICHE *(W&W)*, där Brøgger öppenhjärtigt skriver om sin egen sexualitet och om sexualitet som livets lustprincip och **Theodor Kallifatides:** KÄRLEKEN (AB) som ifrågasätter vårt kärleksbegrepp utifrån en mans förhållande till sin hustru och till sin älskarinna. Men det finns mycket mer, naturligtvis. Inte bara romaner utan dikter, sånger, bilder. Det handlar om att hitta fram till det som berör en själv. Och den upptäcksfärden kan ingen lista hjälpa en med.

Ambjörnsson, R: FAMILJEPORTRÄTT. *Gidlunds*
Andersson, S: FREUD, REICH OCH DEN FÖRTRYCKTA SEXUALITETEN. *Prisma*
de Beauvoir, S: DET ANDRA KÖNET. *R&S*
Boethius, M-P: SKYLL DIG SJÄLV. En bok om våldtäkt. *Liber*
Brownmüller, S: VÅLDTÄKT. *Pan*
Centerwall, E: LIVSTID. *Liber*
Eneroth, A-K & B: DEN SEXUELLA OLUSTEN. *Liber*
Fischer, S: KVINNANS ORGASM. *Aldus*
Fromm: E: KÄRLEKENS KONST. *NoK*
Frykman, J: HORAN I BONDESAMHÄLLET. *Liber*
Hite, S: HITE-RAPPORTEN. *Tiden*
Holm, Eske: DEN MASKULINA MYSTIKEN. *W&W*
Hägg/Werkmäster: KVINNOR OCH SEX. *FF.*
Kline/Graber: KVINNORS ORGASM. *Forum*
Kollontay, A: DEN STORA KÄRLEKEN. *Gidlunds*
KVINNORS DIKT OM KÄRLEK. *FF*
KÄRLEKSLIV. *RFSU/Brevskolan*
Lowen, A: KÄRLEK & ORGASM. *Cavefors*
Marcus, M: DEN FRUKTANSVÄRDA SANNINGEN. En bruksbok om kvinnor och masokism. *Gidlunds*
Marcuse, H: EROS OCH CIVILISATIONEN. *Arcan*
May, R: KÄRLEK OCH VILJA. *Aldus*
Millett, K: SEXUALPOLITIKEN. *R&S*
NÅGRA ORD TILL MIN ÄLSKADE — OM DU ORKAR LYSSNA. Kvinnor om sex. *Grupp 8/ Prisma*
Reich, W: DEN SEXUELLA REVOLUTIONEN. *Pan*
Reiche, R: SEKSUALITET OG KLASSEKAMP. *PAX* (Norge)
de Ropp, R: SEXUALITETEN — EN NATURKRAFT. *R&S*
SEXUALITET OCH FÖDELSEKONTROLL I DAGENS SAMHÄLLE. *Socialstyrelsen* (gratis)

JAKOBSBERGS FOLKHÖGSKOLA KVINNOPROJEKTET

Unikt för Sverige! Om kvinnors villkor förr och nu — här hemma och ute i världen.

Heltidsstudier. Kvinnoämnena kan kompletteras med vanliga ämnen, om Du t ex vill ha högskolekompetens. Start 20 augusti. 17 veckor med sannolik förlängning ytterligare 17 veckor.

Om kvinnor. För kvinnor. Med kvinnor.

Jakobsbergs folkhögskola
Box 161, 175 23 JÄRFÄLLA
Tel. 0758/304 44

ord&bild

KVINNLIGHET
SEXUALITET

är temat för Ord & Bilds nya nummer. Ur innehållet:

Att måla det otänkbara — samtal om bilder och könslighet. **Iréne Matthis:** Den goda och den onda modern. **Margot Bengtsson:** Att lära sig en könsroll och att överskrida den. **Luce Irigaray:** Detta kön som inte är ett. Dessutom artiklar om den könsbundna estetiken, om mansböcker och om Anaïs Nin och pornografin.

Du kan prenumerera på detta nummer plus hela årgång 1979 för förmånspriset 85:— (ordinarie pris 12 + 85 kr) genom att sända in kupongen här nedan eller genom att sätta in summan på pg 16 83—2. Du får en spännande årgång som tar upp ämnen som barn, utopier, skolan, konst, litteratur, teater.

Stryk det som ej önskas:

— — — — — — — — — — — — —

Jag prenumererar på Ord & Bild 8/78 plus 1979. / Jag vill ha *bara* nr 8/78 om kvinnor—sexualitet (12:—)

Namn .....

Adress .....

Kvinnor och sexualitet - utan facit

av Kersti Jalava

Glädjen över att vara kvinna. Förtvivlan över det system som splittrar upp människors liv. Insikten om att det inte går att betrakta sexualiteten med lupp, helt avskärmad från resten av tillvaron. Avsaknaden av ett fungerande språk när det gäller att beskriva sexualitet, och då speciellt kvinnors sexualitet. Viljan att hitta nya vägar. Om försök, misslyckanden och nya försök. Omkring detta kretsar fyra nyöversatta böcker som på samma gång provocerar och pekar på möjligheter.

"Sexualitet, vad är det egentligen? Behov av ömhet och värme, av kroppslig närhet, av att bli vidrörd och smekt? En massa av det får jag nu hos mina kvinnor. Jag lär mig att be om det. Jag lär mig att ge värme åt andra kvinnor. Behovet av orgasm. Jag är min egen bästis. Kan åstadkomma härliga orgasmer själv. Vi borde ha många olika termer för orgasm, precis som eskimåerna har många olika ord för snö och araberna för kameler... Och så behovet av extas, av toppupplevelser. Av alla de där klichéerna som stämmer ibland, som går upp i varandra, blir till ett. Som finns i verkligheten men är sällsynta som magiska fenomen. Hur vi har lärt oss att proppa alla de behoven i den enda lilla stunden tillsammans med en enda person och nästan alltid blir besvikna därför att hålet i vår själ ändå inte går att fylla ut med denna rituella gymnastik, en smörgås med marmelad åt en svältfödd. Vi har kommit till korta, allihop."

Citatet är hämtat från *Anja Meulenbelts* bok *"Skammen förbi"*. Det är en bok som ifrågasätter och uppmanar till diskussion, i likhet med tre andra översatta böcker. *"Hudömsning"*, *"Kvinnofrukt"* och *"Uppbrott"*. I alla fyra finns en påtaglig strävan efter att se människan som en helhet, att inte avgränsa sexualiteten till en rituell handling, att försöka ändra på traditionella livsmönster. I samtliga böcker skildras också förhållanden mellan kvinnor, lesbiska relationer. I stället för att bestiga de pseudoakademiska höjderna med abstrakta teorier försöker författarna genom att berätta om sina egna erfarenheter lyfta fram möjliga lösningar, men också hinder och praktiska förutsättningar för olika levnadssätt.

Även om alla författarna tar upp temat "kvinnor och sexualitet" bör likheterna inte hårdras. Det finns vissa gemensamma nämnare, främst revolten mot det traditionella manssamhällets värderingar och glädjen över att vara kvinna. Men det finns också betydande olikheter.

För Rita Mae Brown är lesbianismen genomgående någonting självklart, naturligt, medan Verena Stefan ser lesbianismen som ett svar på manssamhällets absurditeter, ett genomtänkt val som i hög grad är politiskt betingat. Anja Meulenbelt är inne på samma tankegångar. Hon öppnar sig gentemot kvinnor, tar vara på systerskapet, men hon skär in-

te lika konsekvent av kontakterna med män som Stefan. Samhället måste förändras, det traditionella förhållningssättet mellan man och kvinna, där kvinnan inte sällan är fast i en vårdande, helande roll, måste förändras. Ett mekaniskt givande och tagande av tjänster och gentjänster är ett dåligt surrogat för kärlek. För Clod slutligen handlar det mer allmänt om att se sitt värde och sina möjligheter. Vad uppbrottet egentligen förebådar är mer oklart.

Språkliga problem

"Hudömsning" är den schweiziska författaren *Verena Stefans* debutbok. Hon inleder den med att peka på de språkliga svårigheterna:

> "Språket sviker när jag vill berätta om nya erfarenheter. Erfarenheter, som gör anspråk på att vara nya men som uttrycks enligt dagens språk, kan inte i grund och botten vara nya. Artiklar och böcker som skrivs på temat sexualitet är värdelösa, om inte språkbruket behandlas. De bara konserverar de rådande förhållandena... Varje ord måste vändas och vridas innan det kan användas — eller kastas bort".

Samtidigt som Stefan ibland ser orgasmen som en möjlighet "att någon enda gång kunna andas med hela kroppen, in i höftkammarna, förnimma, bli varm, vara. Öppna alla kroppens skrymslen, inte behöva dra ihop och spänna sig mera. Bli en hel människa" varnar hon för att

> "kärlek är ofta ingenting annat än en skräckreaktion. En reaktion på skräcken över att verkligheten är så brutalt annorlunda än föreställningen om den. Genom kärleken kan brutaliteten döljas en stund. Kärleken är ofta bara en hinna över beroenden av alla slag, som till exempel det att behöva bli bekräftad genom en man".

I motsats till förhållandet mellan man och kvinna där kvinnan, enligt Stefan, pressas in i en mer eller mindre färdigstöpt form, oavsett mannens samhällsklass eller ras, ställer hon förhållandet mellan kvinnor.

> "Vi var inte indragna i något som hade en fix och färdig form, vi dirigerades inte av

Inspirerande, stimulerande!

Har ges en första introduktion till kvinnodebatten av idag.

Artiklar om kvinnor i arbetslivet, kvinnokultur, kvinnohistoria, kvinnobilden idag i tidningar – i TV – i reklamen... om Att vara tonåring, Att vara yrkesarbetande småbarnsmamma, Att vara medelålders kvinna... men också artiklar med blickar mot framtiden.

Författare, förutom sammanställarna Margaretha Nelke – Marie-Louise Steiner – Renée Victorén, är Gillan Liljeström-Svensson, Christina Carlsson, Margot Bengtsson och Louise Waldén.

Finns i bokhandeln

KVINNOBOKEN
art.nr 40-04556-0, 125 s. ill. ca-pris 49:-

Liber

handlingar och reaktioner som var omöjliga att genomskåda, utan det var vi själva som fullt medvetet spann trådarna".

Skammens tid förbi

Holländskan *Anja Meulenbelt* framhåller i sin redan nämnda bok att skammens tid är förbi. Hon vill att det hon skriver om politik och sig själv ska vara en enhet. Hon värjer inte för personliga detaljer, men avsäger sig bestämt rollen som "fenomen" eller "institution". Hon utgår i högre grad från sitt eget "privatliv" — vad nu "privatliv" är. Eller för att citera Meulenbelt:

"När en invandrare från Surinam slås sönder och samman ute på gatan är det politik. När en kvinna misshandlas i sitt eget hem är det privata problem, relationsstörningar. När en arbetare inte har inflytande över produktionen i sin fabrik är det politik. När kvinnor inte har inflytande över sitt eget liv, inte vågar fly därför att de inte har någonstans att fly till, därför att de är rädda för hämndaktioner eller för att deras barn ska tas ifrån dem, då är det privat."

Danskan *Bente Clod* skildrar i *"Uppbrott"* hur hon undan för undan börjar ifrågasätta det traditionella parförhållandet. Samtidigt som hon mer eller mindre knuffas iväg av den man som hon väntar barn med förstärks hennes egen identitet och den frigörelseprocess hon redan tidigare påbörjat leder till självständigare och fördjupade relationer med både kvinnor och män.

Rita Mae Browns "Kvinnofrukt" kom ut för sex år sedan i USA. Huvudpersonen — redan från början upprorisk och enveten — går sin egen väg. Hon kräver att bli accepterad som lesbisk och kämpar sig, via stipendier och dubbelarbete, uppåt.

Hennes utpräglade individualism känns ibland litet påfrestande. Kollektiva lösningar, möjligheten att tillsammans med andra åstadkomma förändringar lyser helt med sin frånvaro. Men boken rymmer en glädje och en omedelbarhet som är avväpnande. Tjuvpojksglimten skymtar i något som ibland utvecklas till en riktig rackarhistoria.

Sammanfattningsvis kan sägas att ingen av författarna levererar något färdigt facit. De har heller inte lyckats skapa något "nytt" språk för att beskriva sin sexualitet. Däremot har de, utifrån sina olika utgångspunkter, pekat på sinnlighetens glädje, framhållit sexualitetens betydelse. Kvinnors bakgrund, kvinnors vardag är olika och det gör att igenkännandet inte är självklart. Ibland känns frånvaron av praktiska hinder exklusiv, ibland känns anhopningen av svårigheter lika exklusiv. Bara tanken på lesbiska förhållanden provocerar, och lesbianism som en medveten protest mot ett splittrat manssamhälle,

Bildbandserie

alla spelar balla...

En ny bildbandserie om relationer inom killgruppen, tjejgruppen, vuxengruppen, mellan barn och vuxna. Bryt tystnaden mellan varandra. En bildbandserie anpassad till den nya läroplanen i SAMLEVNADSUNDERVISNING.

RFSU

Närmare upplysningar och beställning till:
Riksförbundet för Sexuell Upplysning
Box 17 006
104 62 STOCKHOLM
Telefon 08-68 09 40

ett uttryck för kvinnosolidaritet är ganska främmande för många av oss. Det hindrar inte att det är viktigt att sätta in förhållningssättet människor emellan i ett större socialt och politiskt sammanhang. Sexualiteten är en del av vårt förhållningssätt till andra — och till oss själva.

Kersti Jalava

Anja Meulenbelt: Skammen förbi. Övers. Sonja Berg Pleijel. W&W.

Verena Stefan: Hudömsning. Övers. Tora Palm. Rabén & Sjögren.

Bente Clod: Uppbrott. Övers. Britt-Marie Bergström. Prisma.

Rita Mae Brown: Kvinnofrukt. Övers. Annika Preis. Trevi.

Göteborg

Länsmansgårdens
Tobak
Daggdroppegatan 2 - Tel. 54 45 72

Aborten
-det svåra ingreppet.

Abortfrågan är inte löst! Trots lagen om fri abort. Först när antalet aborter minskar, är den löst. Inga-Lill Valfridsson har intervjuat kvinnor och män som varit med om abort. Hon vill med denna bok få oss att öppnare tala om problemen.
Cirkapris 38:-

Nu ute i bokhandeln!

LiberFörlag

ARBETAREN
– veckotidningen för dig som tänker själv

Veckotidningen Arbetaren är alternativet för dig som vill ha en kvalitetstidning. 52 nummer varje år proppade med kultur-, debatt- och ideologimaterial; reportage om alternativ energi, produktion och konsumtion; analyser av samtid och framtid; miljöbevakning och satiromskakning, suveräna teckningar och mycket mera. Prenumerera bums!

Ja, jag vill prenumerera på Arbetaren tillsvidare. Jag vill ha inbetalningskort varje

☐ **helår 180:–** ☐ **halvår 95:–** ☐ **kvartal 55:–**

Namn .....
Adr. .....
Postadr. .....
Tel. .....

Tidskrift

Frankeras ej
Arbetaren
betalar portot

ARBETAREN
Svarsförsändelse
Kontonummer
0427
104 32 STOCKHOLM

Recensioner

Inger Alfvén: S/Y Glädjen

Bonniers

Kommer jag någonsin mer att roat betrakta vårförberedelserna på varven eller avundsjukt från stranden låta blicken följa ett segel vid horisonten?

Efter att ha läst Inger Alfvéns *S/Y Glädjen* undrar jag det. Var förbyts sprängande frihetskänsla i skräckslagen oro, kärlek i hat snabbare än vid en rorkult eller i en båtruff, när vinden plötsligt blåser upp?

Genom att välja familjen och segelbåten till huvudpersoner i sin roman kan Inger Alfvén frilägga och studera företeelser inom en ram som är på en gång begränsad och har vida horisonter. Hon har valt en form som är svår men givande; hon gestaltar människorna, båten och vädrets nyckfullheter så att vi tvingas leva med, i vånda inför det oundvikliga. En sinnrik dubbelkonstruktion tillåter perspektivförskjutningar som skapar spänning och väcker fantasin.

S/Y Glädjen får sitt namn av att slöjdläraren Herbert Skog känner en sådan glädje när han gjuter och inreder denna gula plastbåt, som ska bli hans och familjens flytande hem under ett års färd till Västindien. Båten och seglandet står för honom som för så många män som symbolen för frihet, den sista och ifrågasatta i en alltför reglerad värld.

Han märker knappast att familjen inte delar hans entusiasm. Hustrun Maja-Lena, sjuksköterska, känner sig försummad men låter honom hållas för husfridens skull, sonen Johan är inte intresserad. Den enda som verkligen hjälper till och vill lära sig är Liv, Maja-Lenas dotter före äktenskapet.

En dag i början av juni är huset uthyrt, tjänstledigheten beviljad och S/Y Glädjen går för motor ut från Stockholm, ned genom Sörmlands skärgård. Äventyret har börjat, det äventyr som ska sluta några månader senare i Biscaya-bukten. Då har Johan dött och Herbert spolats överbord, Maja-Lena och Liv är de enda överlevande ombord på den redlöst drivande Glädjen.

Tragedin fullbordas av att katastrofen på något sätt är "ingens fel". Alla de inblandade är hyggliga, vanliga människor, kastade mellan kärlek och hat, lojalitet och vilja att överleva. Det är deras roller som driver dem att bli varandras bödlar. Detta förstärker känslan av ofrånkomlighet, av obevekligt öde. Glädjen måste gå under — i dag.

S/Y Glädjen köps av ett annat par, Annika och Klas. De har mist sin 8-årige son i en brand och med vag självanklagelse frågar sig Annika om detta var hennes fel, när hon efter en tid som hemmafru åter tog upp sina medicinska studier och lämnade Tott utan tillräcklig tillsyn. Annika är be-

Tidskrift

som utges av

Författarförlaget

är kulturtidskriften där du hittar noveller, dikter, reportage, spännande översättningar men också essäer om t ex idrott, rockmusik eller naturvetenskap.

"Man lyfter i glad häpnad på ögonbrynen när man får se Tidskrift"
(Bernt Eklundh i GP)

"Det nappar i Tidskrift"
(Petter Bergman i Aftonbladet"

"Vår unga litteraturs mest spännande tidskrift
(Sten Jacobsson i Västgöta-Demokraten)

"Fortsätta att imponera med vitalitet och skärpa"
(Kenneth Jonsgården i Arbetarbladet)

Prenumerera!
40 kr för 4 nummer
Postgiro 72 18 18—3

□ Ja, jag vill prenumerea på Tidskrift

Namn

Gatuadress

Postnummer o postadress

Frankeras ej! Författarförlaget betalar portot.

Till Författarförlaget

Svarsförsändelse
Kontonummer 2589
103 60 STOCKHOLM

satt av familjen Skogs öde och det är hon som försöker kartlägga vad som hänt dem och också identifiera sitt eget öde i deras. På bokens sista sidor befinner sig Klas och Annika på samma plats som Herbert och Maja-Lena före katastrofen, på väg mot Biscaya —

Inger Alfvén har fått mycket beröm för sin roman. Den är spännande som underhållning, exakt och skrämmande som könsrollsskildring. Båtens namn, Glädjen, blir alltmer ironiskt. Denna livsseglats går verkligen fram över pessimismens svarta vatten. Frihetsdrömmen slår som ett trasigt segel i natten, berövad all sin lockelse. Tryggheten finns ingenstädes. Några av bokens starkaste partier är skildringen av uppblåsande storm och plötslig dimma, då de seglande berövas varje sikt och blir hjälplösa offer för elementen.

De som dör efter denna fruktansvärda seglats är en man, som ville sin dröm så starkt att han offrade andra för den, utan att själv vara medveten om det, och hans son, som knappast hunnit leva och som knappast blivit tillfrågad. De två överlevande är hustrun, fångad och förintad i sin passiva roll, och dottern som försökt lära sig att manövrera båten Glädjen. Dottern heter Liv —

Katja Waldén

Marie Cardinale: Orden som befriar

Övers. Britta Gröndahl
Trevi

Marie Cardinale är en 50-årig kvinna från Algeriet med franska föräldrar.

När boken börjar, har hon levt i 3 års tid med ständiga blödningar. Varje dag. Hon berättar och minns sitt liv under en psykoanalys.

M.C. blandar nutid med historia.

Hon berättar om Folkfrontsregeringen i Frankrike 1936, om naziförföljelserna under 30-talet och om Algeriet-kriget 1956—62.

M.C. visar oss dåtidens barnuppfostran i ett strängt religiöst överklasshem. Hon fick äta uppspydd soppa. Hon blev skrämd med att klädhandlaren skulle ta henne om hon var elak. Hon fick stryk. Hon berättar hur hon som 2-åring duschades i kallt vatten, när hon fick ett utbrott. De enda kamrater hon ville leka med, var arbetarnas söner på hennes mors gård. Hon visar oss den religiösa dubbelmoralen. Hennes mor var hysteriskt rädd för kommunister. Marie frågar vad kommunister är för något. Modern svarar att det är arbetare. "Jag begrep ingenting. Kommunisterna verkade vara farliga människor och ändå sa min mor alltid: "Man måste vara artig mot arbetarna, de är människor som har det svårt, fattiga människor". Eller "Det finns arbetarbarn som inte har någon mat på tallriken, inte en leksak att roa sig med. Du borde tänka på dem när du slösar så där." Man hade lärt henne att "... man skulle älska varandra, dela med de fattiga ..." Men när de fattiga be-

Bagarmossen

Nyheter varje vecka
O. L:s Textil
Emågatan 29 — Bagarmossen
Tel. 48 03 47

Göteborg

FÄRG-TV, REPARATIONER
hos
Philip Carlsson Radio o TV
Husargatan 24, Göteborg.
Tel. 031/11 15 86

KJÄLLANDERS MÅLERI
till
Er tjänst
Odelbergsv 22
121 63 Johanneshov
Tel 08/59 03 35

TEMA-RESOR
till
DDR

Konst och Arkitektur
Teater och musik
Litteratur
Historia
Naturkunskap
Kvinnoproblem
1979: barnaåret

Rundresor
Semesterresor
med RESO osv

Information
programförslag
rådgivning hos

DDR — Turistbyrå
Vasagatan 19 — Box 197
101 22 Stockholm
Tel 08/11 82 40 — telex 19614

gärde på annat sätt än att tigga på gatan, skulle man inte ge dem något."

M.C. var rädd för allt. Det sexuella. Flickor har ingen sexualitet. De ouppfostrade. Man skall alltid behärska sig och vara behaglig. Det smutsiga. Mens, bakterier, kiss och bajs. Rädslan blir ångest som framkallar hennes ständiga blödningar, efter det att hon har fått sina 3 barn. Hon kallar allt detta för SAKEN. "Alla förmår inte uppfatta saken. Saken känns inte igen förrän den blivit galenskap eller geni. Men mellan dessa båda poler, när är den fantasi eller fantasma, raseriutbrott eller blomsterarrangemang, klok gumma eller läkare, häxa eller präst, skådespeleri eller besatthet?"

Men M.C. visste. Hon gjorde uppror. Hennes uppfostran kunde aldrig förtrycka henne helt och hållet. Men man försökte. "Den enda del som hade förblivit oskadd var mitt sinne för saken... i mitten av min kärleks stora klot fanns en hård kärna som bestod av förakt tillsatt med högmod."

Hon gick till "återvändsgatan". Där bodde psykiatrikern. Där blev hon pånyttfödd och fick börja lära på nytt. "Jag var på återvändsgatan för att bli fullständigt frisk." Där ligger hon på en divan och orden bara väller ur henne, befriar henne. Hon gör djupdykningar i själen. Stundtals är boken spännande som en deckare. Hon hör ett ljud. Det återkommer ständigt i hennes skalle. Da, da, da... Hon ser ett öga i slutet av ett rör. Hon värjer sig. Hon vill inte veta vad det är. Hon är ett spädbarn. Hon... Nej, jag ska inte tala om mer. Svaret är fantastiskt.

M.C. talade och analyserade sig frisk. Hon har accepterat sina fel och brister. Begreppet synd existerar inte längre för henne. "Mina goda egenskaper... De avskaffade synden... Det var inte längre frågan om att skjuta undan eller undertrycka dem... utan det gällde att tämja dem och vid behov använda dem."

"Orden som befriar" känns för mig som för M.C. när hon hade läst böcker hon gillade.

"Efter att ha läst dem glupskt, under svettning, hade jag slagit igen dem med smärtsam saknad. Jag skulle ha velat stanna kvar mycket längre bland deras sidor, skyddad av deras kraft, deras skönhet, deras mod."

Barbro Westin

Enel Melberg: Medeas döttrar Modershjärtat

Prisma

Någon kärlekens höga visa är det definitivt inte som Enel Melberg velat delge sin publik i sin senaste roman "Medeas systrar". Vart boken syftar fick jag anledning att fråga mig åtskilliga gånger under läsningen. Det handlar mycket om relationer, svartsjuka och ägandebegär.

Kompositionen är spännande — att föra fram innehållet på flera olika plan och skapa både spänningsförhållande och distans genom att låta berättelsen om antikens Medea och hennes nutida systrar löpa parallellt. Tyvärr blir resultatet inte så lyckat. En av anledningarna till att romanen känns så kvav kan vara att olika bitar fogats samman till en berättelse som förmedlar väldigt litet av livets alla krav och möjligheter. Människorna i boken svävar mer eller mindre fritt, trots alla sina kurser och de erotiska äventyr som äger rum där. Viktiga bitar saknas, samtidigt som där enligt min mening finns en hel del dödkött.

De ansatser till kvinnokamp som kommer fram förefaller mig mera vara frukten av teoretiska diskussioner än av vardagskrav och realiteter.

Psykologen Barbro analyserar och relationsfunderar, hennes syster Eva har dåligt samvete för att hon inte kan ställa upp på de krav som hennes sammanboende ställer. Han utgår å andra sidan från sina egna värderingar och framställs som något av en kursdonjuan. Samtidigt som han sägs vara en skärpt och mjuk kille. Varför det då?

Kanske blev besvikelsen extra stor därför att jag strax innan läst Enel Melbergs debutroman "Modershjärtat". En bok som onekligen innehåller positiva ansatser och vackra förväntningar. Författarjaget berättar där om sina kvinnliga släktingars liv. Hon riktar ljuset mot moderns generation och mot kvinnorna i generationen dessförinnan. Glimtar ges från livet i Petersburg och Estland och från hur det är att komma flyttande till det s k svenska folkhemmet.

Författaren ger bl a läsaren anledning att fundera vidare på den viktiga frågan om invandrarbarnens rätt till identitet och svårigheterna att nå fram till en sådan. Det räcker inte med att få tillgång till estländsk historia i scouterna och behärska svenska perfekt i skolan. Det behövs kanske någonting mer, och säkert är att det inte finns några universallösningar. Handlar exempelvis konflikten med modern i samband med skilsmässan enbart om kollisionen mellan två moraluppfattningar beträffande synen på familjebegreppet? Dotterns klättrande mellan olika samhällsklasser, de olika uppväxtvillkoren, den "vanliga" generationsklyftan gör konflikten sammansatt. Vad rymmer sig bakom och i förlängningen av den ömsesidiga oförståelsen mellan mor och dotter?

Dialogen mellan berättarjaget och hennes syster ger viss relief åt berättelsen. Ju längre bort händelserna i berättelsen sträcker sig, rent tidsmässigt, desto rakare blir också framställningen. När berättarjaget tangerar sin egen situation här och nu blir det hela mer kaotiskt och rörigt. Distansen försvinner och lovtalet, i alla tonarter, till den älskade är både rörande och ologiskt. Precis som i verkligheten. Det räcker inte att känna sina rötter för att livet i detta nu ska gå på räls. Speciellt inte i en tid då alltfler är medvetna om att det inte finns någon förutbestämd "livsräls". Utan att alla istället borde ges kraft och möjlighet att forma sitt eget underlag.

Tyvärr följdes denna löftesrika debut "Modershjärtat" av en snabb, i mitt tycke alltför snabb, återkomst i och med "Medeas systrar". **Kersti Jalava**

Kryssning SVARTA HAVET 7–18 juli

Priser från 3 250:—

Svarta havet välkomnar oss med härliga semesterupplevelser ombord på det bekväma kryssningsfartyget M/S Latvia

Inkluderar flyg Stockholm—Odessa t/r, båtfärd Odessa—Jalta—Sotji—Suchumi—Batumi—Odessa

Begär prospekt hos

FÖRBUNDET SVERIGE—SOVJETUNIONEN

Katarinavägen 20, 116 45 Stockholm. Tel 08/44 06 00

motvikten...

Prenumerera på Ny Dag!

ARBETARTIDNINGEN NY DAG – VPK:S TIDNING – utkommer onsdagar och fredagar. Prenumerera på tel 08/52 00 95 eller skicka talongen till Ny Dag, Box 361, 101 24 Stockholm.

☐ **150:— helår** ☐ **80:— halvår** ☐ **50:— kvartal**

Namn .....

Adress .....

Postnr. adress .....

SNABB-BINGO

KVITT ELLER DUBBELT

"21"

13 RÄTT

Samtliga kostar per kartong om 1 000 st. kr 70:— inkl. moms. Samtliga finnes med garanterade vinster för 500:— Porto tillkommer.

FÖRENINGSTRYCK minimum 55:— Prov sändes på begäran.

G.V. GAJNER AB

Box 41 • 161 26 Bromma
Kvarnbacksvägen 67
Telefon 08/25 84 00, 25 84 75
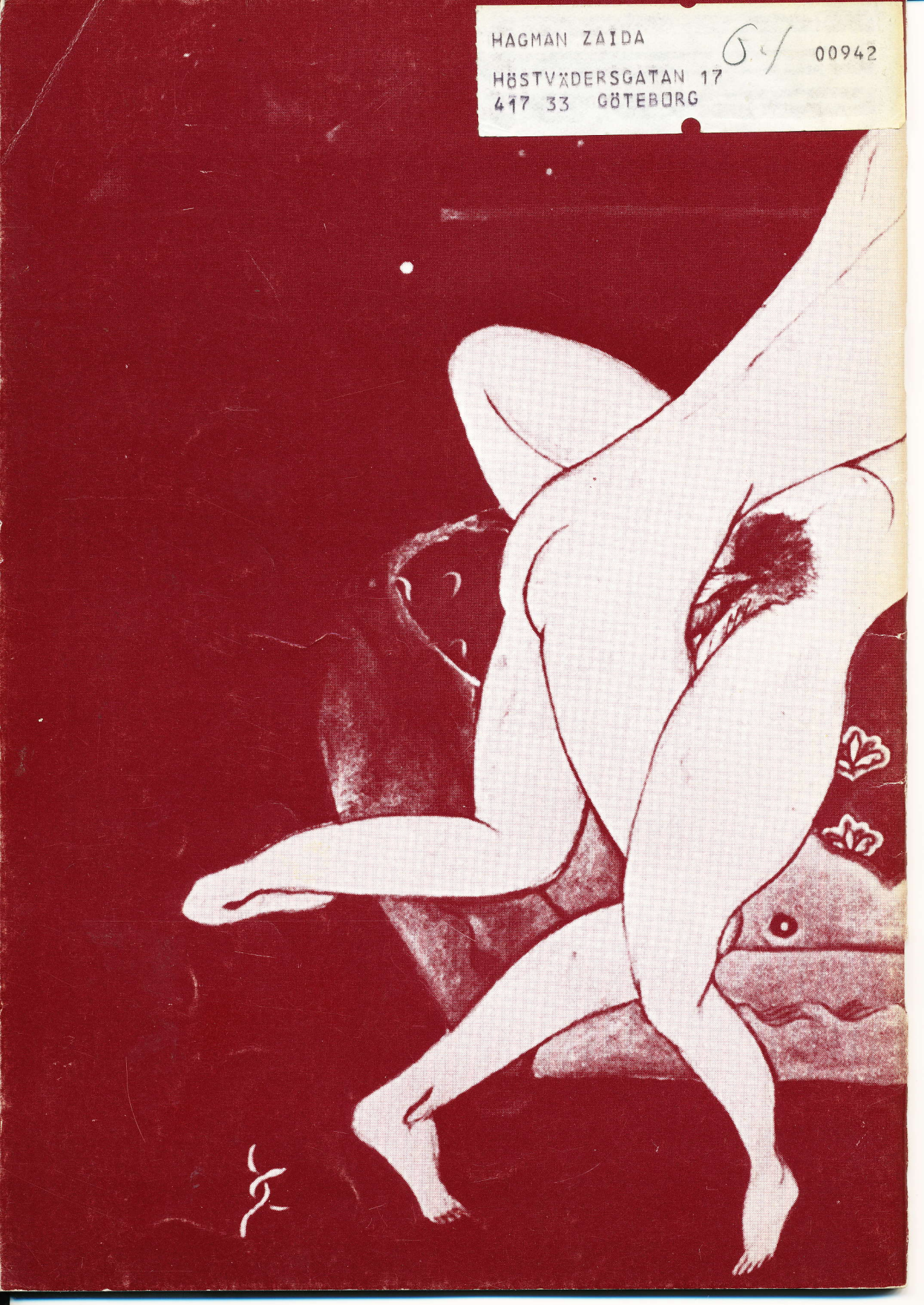
HAGMAN ZAIDA
HÖSTVÄDERSGATAN 17
417 33 GÖTEBORG
00942